UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulare 250 „

REDACȚIA SI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 7 LEI

ANUL XLIX • Nr. 52
SAMBATA 21 Decembrie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

In jurul pruncului Iisus...

de OLGA GRECEANU

Intr'o zi, la Muzeul Academiei din Florența, m'am oprit la compoziția lui Gentile da Fabriano: „Inchinarea Magilor". Pe o suprafață pe care abia ai putea picta un portret, primitivul Fabriano a înghesuit lumea toată: Fecioara, Pruncul, bătrânul Iosif, surorile Ana și Caterina, Magii, suita Magilor cu cai, cămile, sute de soldați, grajdul cu măgărușul și boul, coline, dealuri, câmpii, pomi, flori, case, palate, ciobani, miei, copii, câini, porumbei, până și două maimuțe purtate pe umărul unuia din suită.

Mi-a venit pe buze reflecția noastră românească: „Pictorul n'a mai lăsat pe nimeni acasă". Dar abia am gândit ultimul cuvânt, întărind sentimentul de apreciere cu vorbele „n'a mai rămas nimeni acasă", că îndată am fost lovită de o observație pe care încă nici odată n'o făcusem, și anume, că într'un subiect ca Nașterea lui Isus, pictorul frate face uz de toată știința lui.

Vrea nud?... Iată Pruncul desvelit în brațele Fecioarei. Tinerețe sublimă?... Chipul imaculat al Fecioarei. Un bătrân?... Sfântul Iosif. Oameni simpli?... Ciobani veniți de pe câmpul Kedronului. Regi și Impărați?... Magi veniți să se închine Pruncului. Pitoresc?... Zdrențele ciobanilor. Natură moartă?... Darurile aduse de Magi. Grupuri de oameni?... Suita nesfârșită a Magilor. Animale?... Iată măgărușul din iesle, iată boul, caii luxos împodobiți cu șei scumpe și mielușeii blânzi ce ridică capul spre stăpânul de acum al tuturor. Expresiuni variate?... Sunt toate înregistrate pe chipurile ce se închină Lui: de adorare, de teamă, de iubire, de supunere, de minune, de respect. Atitudini diferite?... Fecioara stă jos ținând pruncul în brațe. Iosif e în picioare. Magii sunt în genunchi, parte din oamenii din suita Magilor au apucat să descalece, stau drepți în fața sfintei Născătoare, alții, mai departe sunt încă pe cai, pe cămile. Perspectivă?... De aci, din fața peșterei Bethlehemului până la poalele munților Moab, numai dealuri, câmpii și coline înveselite cu case simple și cu palate. Natură?... Pomi înfloriți, iarbă și flori de toate culorile pe câmpii. Contrast?... Pruncul Iisus lângă bătrânul Iosif, rusticii ciobani lângă rafinații Magi, Fecioara tânără lângă bătrâna Anna. Contrast în lumini?... Intunericul peșterii lângă câmpurile luminate. Decorațiune?... Costumele împărătești cu podoabele lor. Ireal?... Ingerii cu aripi vestind nașterea Mântuitorului. Păsări?... Sfântul Duh, în chip de porumbel...

Poate fi numai o întâmplare?

Dacă eu aș avea sufletul unui primitiv ca Fra Angelico, cel care spunea că nu-i ajung ceasurile de rugăciune ca să poată mulțumi Domnului de toate bunătățile ce i-a dat în lume: cer, soare, nopți răcoroase, fructe, flori și ciripit de păsări, ca și cum lui personal i-au fost dăruite și el singur avea să mulțumească întocmai ca pentru un dar neașteptat, — dacă eu aș avea curățenia lui sufletească, mi-ar plăcea să mi închipui ca o socoteală încheiată a vieții mele, că solia de pictor ne-a fost de sus ursită, ca unor aleși printre aleși, pentru ca prin linii și culori să îngenunchiem mereu, omenirea toată și întreaga făptură, în jurul Pruncului Iisus...

CUPA

Iți dau o sferă de cristal:
In soare arde clar și rece;
De ea se frânge vânt și val,
Prin ea lumina lumii trece.

Privind la raza ei nu știi
Genunea ce-o născu grozavă
Și patima ce-i limpezi
Seninul isvorît din lavă.

ISPITA FRUMUSEȚII

Ispita frumuseții n'o 'nvinge nici o moarte.
Pe-altaru-i îndărătnic renasc și mă distrug
Ca Finicul din basme cu aripe deșarte
Arzând ca să învie din propriul său rug.

ION PILLAT

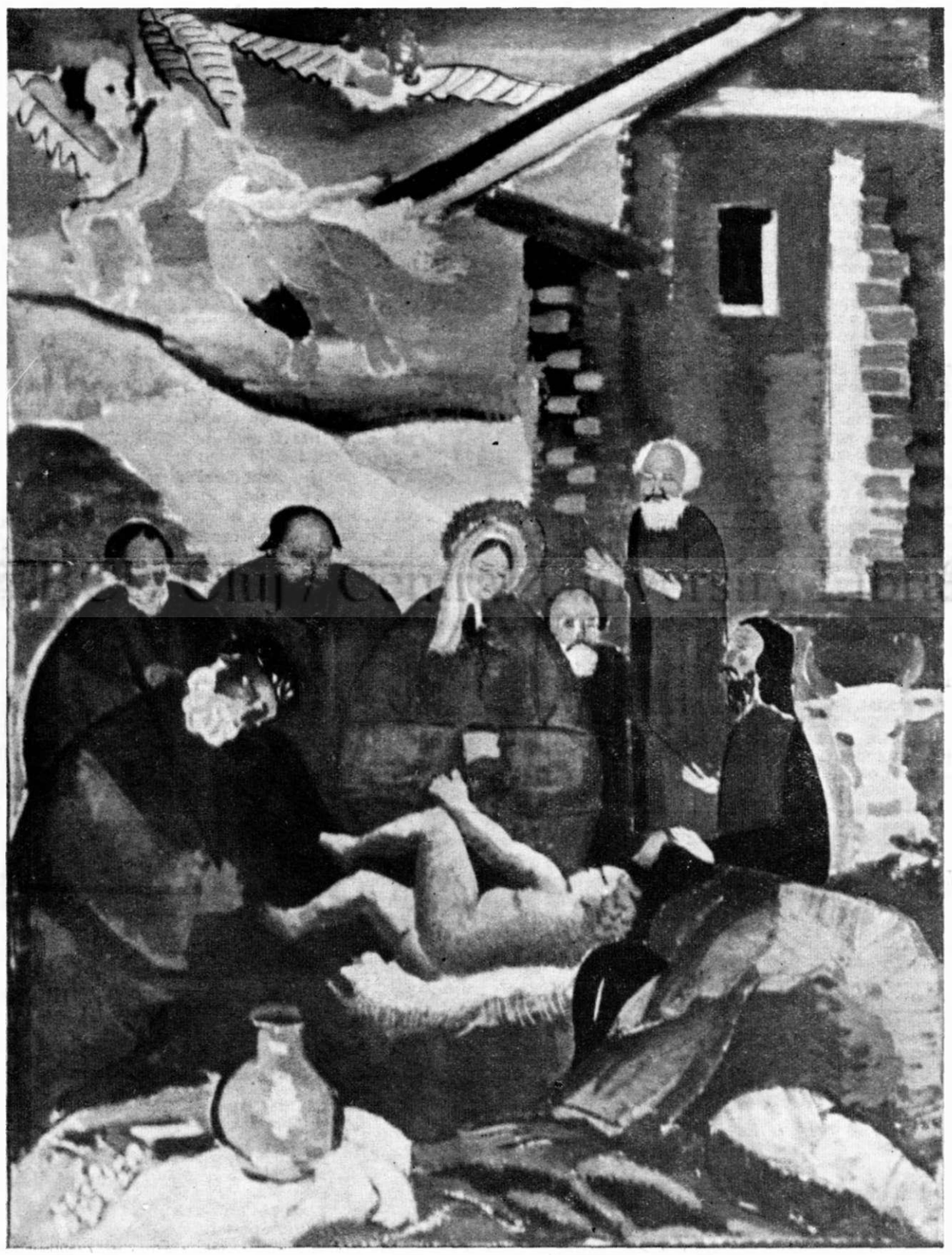

ALEXANDRU PHOEBUS — Nașterea Domnului

Adevărata jertfă christică

de ION FRUNZETTI

Sacrificiul christic nu-l constitue, cum se socotește, Răstignirea, ci Nașterea. Răstignirea e actul ultim al unui mister, început dincolo de marginile lumii noastre de carne și păcat, în conștiința divină, în care totul e semnificație și dincolo de care totul e, pentru ea, semn.

Dacă acceptăm ca act cu valoare expiatorie, răscumpărătoare, Răstignirea, sensul christic al jertfei devine pentru noi mult mai puțin bogat decât în încercarea de a gândi aceeași răscumpărare prin actul întrupării. Sărbătoarea Paștilor, simbolizând triumful vieții asupra morții, e o sărbătoare pentru oameni, pentru cei de sub zodia vremelniciei adică, — sărbătoarea Crăciunului e însă o sărbătoare pentru Dumnezeu. Ea comemorează momentul cel mai dramatic din biografia Dumnezeirii: acela al renunțării la eternitatea de care se bucura dintru început cel fără început, pe care n'avea dece să se teamă că o va pierde, pentru câștigarea căreia nu era constrâns să mai lupte, odată ce o avea, pentru păstrarea căreia **nu** i se cerea nimic.

„...S'a pogorît din Ceruri și s'a făcut om..."

Par așa de simple lucrurile, citite impersonal de cântărețul dela strana copilăriei noastre...

„S'a pogorît din ceruri" implică însă o imensă revoluție în existența Dumnezeirii. Inseamnă o răzvrătire a Absolutului împotriva propriei sale atotputernicii, înseamnă voința Absolutului de a deveni relativ, înseamnă negarea voinței de a mai **fi**, înseamnă contestarea esenței sale proprii..., răsturnare a ordinei instaurate de însăși legea sa. Ce enorme, tainice atracții metafizice au determinat Dumnezeirea să se nege? Spiritul absolut să renunțe la absoluitatea sa? **„S'a pogorît din Ceruri..."** asta vrea să zică.

„...Și s'a făcut om" echivalează cu renunțarea și la spirit, prin acceptarea condiției carnale.

Faza a doua a procesului acestuia incredibil, dar cu atât mai convingător, pentrucă mai apropiat de putințele noastre „umane" de înțelegere, îl constituie așa dar renunțarea la pura stare spirituală, după renunțarea la absolut.

Dumnezeu **s'a învins pe sine,** întâi renunțând la condiția sa originară, de ne-condiționat, pe urmă acceptând o altă condiție, pe cea umană, când ar fi putut foarte bine să nu mai adopte nici o condiție — auto-desființându-se.

Să fixezi în virtutea atot-putinței și pre-științei totale de care dispui în calitate de creator, destinul smerit al creaturilor tale; să consideri, împotriva pre-științei tale destinul lor nedemn drept demn de acceptat, să intri — forțându-ți la mutilări natura proprie, în rândul creaturilor tale... sunt fapte ale căror rațiuni (pe cele pur intelectuale) omul le scapă.

Dumnezeu n'avea dece să dorească Invierea, pentrucă veșnicia pe care o prilejuește ea, Dumnezeu o posedă fără să fie nevoie a mai trece prin grozăvia morții, fără să fie nevoie a mai cunoaște sfâșierile conștiinței limitate, sbaterile fără rost ale muritorilor.

Ferit de dramatismul antinomiilor interioare, împlinit, rotund, deplin dela început, Spiritul divin, liber total și fără limite puse putințelor sale, a căutat băerile dureroase ale cărnii. Ca să le învingă? Satisfacția o putea avea fără să li se mai supună, distrugând carnea, în calitate de creator al ei.

Dumnezeu a acceptat **căderea,** născându-se. A acceptat păcatul, servitudinea umană deplină. Aici e sacrificiul, nu în Răstignire. Durerile cărnii pe care le va fi resimțit pe cruce trebuie să fi fost neasemuindos mai mici decât durerea spiritului de a se încarna de a se **naște, în funcție de carne,** aservit ei, dependent de existența ei. Suferința Absolutului nu **începe** în momentul Nașterii: ea **sfârșește** în momentul Nașterii; om devenind el nu mai suferă ca spirit-absolut ci ca om. Suferința pur spirituală premerge nașterea și se încununează cu ea. Drama Dumnezeirii se localizează între momentul hotărîrii de a se „umaniza", și momentul împlinirii acestei hotărîri. **Conștiința** imposibilității de a-și salva creaturile altfel decât dovedindu-le prin exemplul său, putința de a-ți înfrânge carnea, câștigând prin moarte condiția spirituală, nu era îndeajunsă pentru a hotărî Dumnezeirea la sacrificiul Dumnezeirii sale. Motorul acțiunii acesteia nu putea fi decât **dragostea.** Dragostea pentru făpturile sale și poate remușcarea de a le fi lăsat putința păcatului, rătăcirii totale, răului încarnat, târând la osândă prin repetarea la care constrânge experiența inițială a existenței lui. „Nașterea" e analoagă cu hotărîrea oricărui părinte de a suferi soarta fiului său, împreună cu dânsul, dacă vinovat de nefericirea **acestuia** s'ar socoti **pe sine. „A-și lua asupră-și"** păcatele omenirii, înseamnă tocmai a recunoaște că ele nu s'ar fi produs dacă Dumnezeu n'ar fi, oarecum, ca autor al autorilor păcatelor, autorul însăși al păcatelor.

A nimici o omenire imperfectă ar fi fost o soluție mai simplă și mai comodă. A o mântui, iertându-i păcatele, la fel. A-i accepta păcatele, considerându-le ale sale, este din partea Divinității un gest de imensă bunătate, de nețărmurită dragoste. Dar a se conforma Divinitatea însăși, condiției păcătoase a creaturii, pentru a putea, dinlăuntrul ei, demonstra că aceasta poate fi învinsă, este mai mult decât se poate aștepta, mai mult decât se poate deduce din natura Divinității. Este o inconsequență a Absolutului față de sine, a Rațiunii supreme împotriva propriilor ei axiome, a voinței divine împotriva țelurilor ei inițiale.

Este renunțarea la logica-i proprie, pentru a se putea înlocui perfecția aceasta rațională cu aceea morală, pentruca omul să-i simtă bunătatea, dragostea, caritatea, și să-l imite oricât de imperfect ar fi în stare.

Logosul Universal, cuvântul, rațiunea devine **prin Naștere,** Pathos, suferință, pasiune, dragoste universală. Adevărata jertfă christică e Nașterea...

Obtulit semetipsum...

CEL MAI LUNG PRANZ DE CRACIUN

de MIHAI NICULESCU

De două mii de ani fără șaizeci lumea creștină așteaptă ceva care nu se mai întâmplă, dar se tot amână ca o speranță sau ca o făgăduială poate, mereu reînoită, pentru sorocul anului ce va veni. Despre ce făgăduială poate fi vorba, nimeni nu poate da un răspuns care să mulțumească. Dacă ne-am înțelege să-i spunem făgăduelii Paradis, încă ar fi greu, dacă nu chiar cu neputință pentru cineva, să îl descrie în așa fel încât oricine să-l poată vedea și recunoscându-l să strige transfigurat de înțelesul revelației: acesta este! Pentrucă nimeni nu îl mai poate găsi, cu puterile neajutorate, singur și numai pentru sine.

Barrès scria undeva: „Le Paradis, c'est d'être clairvoyant et fiévreux". Dar a fi „clarvăzător și înfocat", fiecare pe socoteala sa nu poate să însemne Paradisul, câtă vreme stigmatul păcatului originar — blestemul însingurării — ne întristează încă, de moarte. Și ne întristează, cu o desnădejde fără leac, căreia unul câte unul nu-i putem găsi leacul.

Paradisul odată a fost pierdut, prin desbinarea celei dintâi perechi omenești și n'a mai fost găsit de nimeni de atunci, el ne mai putând fi decât odată pentru totdeauna recucerit de întreaga prăsilă adamică, deodată, într'o așteptare plină de nădejde. Și în acest timp, pregătindu-ne pentru marea liniște prevestitoare, în care toate sufletele vor fi inundate de bucuria negrăită a înțelesului suprem ce li se va destăinui. Va fi tăcerea de sfârșit de veac, — o liniște absolută în care se va auzi doar șoapta înțelesurilor nemaiauzite până atunci. Smulgerea definitivă din rostogolirea în durata fără sens a istoriei.

Semne sunt destule și motive care să ne încredințeze că așa va fi. Liniștea încordată care precede războaiele prevestește marea tăcere apocaliptică dinaintea judecății de apoi. S'ar putea la un moment dat, ca dealungul fronturilor de luptă pe care se înșiră astăzi neamurile în arme, în așteptarea comenzilor ucigătoare să răsune, nu se știe de unde și prin ce tainic consens unanim, de pretutindeni, neașteptată, altă comandă. Atunci mâinile crispate pe trăgaciul armelor se vor desprinde ca poamele coapte din crengi grele de rod și omenirea toată va aștepta să-i fie dăruit înțelesul suprem, în tăcerea adâncă ce o va cuprinde. Iar ciclurile istoriei vor fi încheiate.

Dar câtă vreme rămânem amestecați în frământarea fără sens a istoriei, zadarnic vom încerca să-i găsim vieții un miez. Tot ce se întâmplă și se desfășoară în durată poartă cu sine stigmatul vremelniciei, germenul corupției fără leac. Geniul însuși este neputincios să modeleze ceeace înseamnă prin esență chiar neastâmpăr, neputând fi cuprins în forme statornice. Plăsumirile artelor se repetă și se anulează prin repetare, odată cu perimarea idealurilor sau concepțiilor artistice din care isvorăsc. Înțelesurile vieții se împuținează până ce ajung sterpe de orice semnificație, prin repetarea neslăbită în durata istorică.

Ceea ce răzbește ca o insinuare neadormită din cuprinderea panoramică a vieții este un înțeles de zădărnicie, o lipsă totală de sens. Generațiile se succed repetând aceleași gesturi și exprimându-și în cuvinte aproape aidoma, iubirea, supărarea, încrederea, teama, etc., ca

(Urmare în pag. 4-a)

CRONICA LITERARĂ

TRAIAN BRAILEANU: Sociologia și arta guvernării

In comentariile din cronicile noastre asupra doctrinei legionare, ne-au preocupat în deosebi trei idei: credința, națiunea și creația. Volumul d-lui prof. Traian Brăileanu „Sociologia și arta guvernării" apărut recent într'o nouă ediție, ne oferă acum prilejul să găsim o soluție preocupărilor noastre și să ne oprim la un principiu care să facă unitatea ideilor urmărite. Acest principiu îl aflăm în problema ultimă, aceea a *creației* concepută de d. Traian Brăileanu într'un mod cu mult mai larg decât ne-au obișnuit diverse teorii estetice.

Lărgirea conceptului de „creație" constă în primul rând într'un nou *obiect* pe care autorul îl declară produs al creatorului de geniu. Obiectul nou, socotit de d. Traian Brăileanu, într'un anumit înțeles produs al *creației geniale* este binele Patriei. Concepția d-lui profesor Brăileanu, menită să deschidă drumul spre înțelegerea „sociologică" a *legiunii*, este foarte limpede exprimată. Pe temeiul unei constatări ce rămâne s'o analizăm mai departe, D-sa afirmă: „*Ideea binelui* a dat naștere societăților umane ca opere de artă ale reformatorilor sociali, ale *legiuitorilor*" (pag. 29). Constatarea care ne îndreptățește a vede *ideea binelui* ca fundament al societăților umane, este deosebirea dintre *omul produs* al naturii și *omul construit* de propria sa gândire ca ființă morală. Cât de reală este *deosebirea*, ne convingem prin simpla observație că omul „produs natural" *nici nu există*.

Altceva nu știm despre omul „preistoric", decât să ne este „necunoscut nouă". Intr'adevăr, nimeni nu poate lua ca punct de plecare „hoardele preistorice care s'au răspândit pe suprafața pământului, mânate de nevoi", dacă vrea să examineze serios posibilitatea sociologiei ca știință. Pentrucă, spre a dovedi *posibilitatea* unei științe, (în cazul de față cea sociologică), trebue să plecăm dela ceva *cunoscut*, adică dela o realitate în domeniul căreia se pot face determinări și se pot stabili legi conform principiului cauzalității sau al scopului final. Despre o *realitate umană* nu se poate vorbi însă decât din momentul în care omul devine *ființă morală*, și ca atare operă a propriei sale gândiri. Din momentul însă când omul se gândește pe sine ca ființă morală, începe să fie activă în lume *ideea binelui*.

Spre a clarifica mai mult cugetarea d-lui Brăileanu, cititorul trebue să se situeze într'un punct central al filosofiei europene, de unde pornește, ca metodă, și autorul. In general, filosofia modernă, și-a pus întrebarea: *cum sunt posibile diversele științe?* Modelul clasic al filosofiei *întrebătoare* îl găsim la Kant, care se întreabă dacă metafizica *este posibilă ca știință*. Drept răspuns la întrebarea sa transcendentală, Kant a scris *Criticile* pe care le-a socotit numai o pregătire a instrumentului de care avea să se slujească spre a întemeia știința metafizicii. Instrumentul acesta era *rațiunea* umană, limitată și imperfectă. Din întrebarea asupra *posibilității* științelor trebue să reținem însă o importantă distincțiune. Sunt anume științe care, în momentul când Kant se întreabă despre posibilitatea lor, ele există realizate și rodnice, ca geometria, matematica, fizica, — și științe nerealizate de oameni încă, adică științe ale căror legi nu s'au fixat în mod necesar și universal, ca metafizica... Dacă însă este ușor să cercetăm *cum este posibilă*, bunăoară, geometria, din moment ce geometria există realizată în decursul secolelor, fără ca un adevăr descoperit de un geometru să fie contrazis de altul, se înțelege cât de greu este să întemeiem o știință despre care nu putem spune că este realizată, atunci când observăm că în domeniul ei un autor neagă și dărâmă ceeace a afirmat altul. Oricât de puțin familiarizat ar fi lectorul cronicii noastre, cu *sistemele* filosofiei moderne, el *știe* totuși acest fapt caracteristic că fiecare filosof și-a întemeiat sistemul încercând să combată principiile stabilite de toți ceilalți gânditori din trecut sau contemporani. Nu este locul să analizăm aici *cauzele* acestui ciudat caracter al *culturii* europene, și nici să tragem concluziile practice pentru gândirea românească. Am luminat însă o situație curioasă, numai spre a clarifica, după cum am spus, punctul de plecare al cugetării d-lui Traian Brăileanu, în problema sociologiei ca știință. Dacă voim să vedem acum în ce categorie de științe intră sociologia, să știm prin urmare dacă este realizată sau nu, și dacă facem apel, spre a ne lămuri, la gândirea apuseană, vom constata imediat că și aici, ca și în multe domenii spirituale, domnește contradicția. Ceeace afirmă un sociolog, altul neagă, lucru ce dovedește că sociologia nu s'a putut *obiectiva* ca știință, și că deci, ea face parte, ca și metafizica, din domeniile gândirii pentru care se vor mai găsi amatori cu pretenții de a fundamenta pe ruinele tuturor fundamentărilor anterioare.

Ne propunem să arătăm în alte împrejurări dece țările apusene pot răbda acest *rău* al lipsei de unitate în gândire, și dece un asemenea *rău* al contradicției inoculat ca un microb în mentalitatea românească, ar fi cu mult mai primejdios, el putând duce la însăși destrămarea ființei noastre originare. Din fericire pentru noi, gândirea legionară s'a ivit la momentul critic, și avem convingerea că suntem salvați. Dar trebue să înțelegem în adâncime felul de a gândi occidental, și felul de a gândi legionar, și deosobirea lor *fundamentală*. Aceasta este însă iarăși o problemă ce depășește rândurile de față. Trimetem în schimb pe lector la cartea ce-o recenzăm. Constatând *răul* contradicției de care pătimește gândirea modernă în încercarea ei de a constitui sociologia ca știință, d. Traian Brăileanu explică faptul prin *eroarea inițială* de a nu se lua în seamă *deosebirea* dintre „omull animal, preistoric, necunoscut nouă", — și omul ființă morală, *creație* a unui reformator genial: „Natura și umanitatea formează două regnuri despărțite, bine distincte. Ele nu sunt opuse, ci mai degrabă suprapuse, dar nu pot fi prinse într o unitate prin coordonarea sau contopirea lor. De la natura materială ne putem ridica la umanitate, prin umanitate la spiritualitate și de aci la divinitate". (pag. 11). Descoperind *eroarea confuziei* dintre natură și umanitate, autorul denunță un aspect important al orgoliului demonic modern *de a obiectiva* orice conținut al cunoașterii și de a înlătura *ideia divină* din orice domeniu al spiritului, spre a-l propune apoi, gol, examinării științifice. Așa zisa „conștiință obiectivă", s'a crezut că este o descoperire de o valoare egală cu oricare alta din „științele exacte", și ca atare, suma tuturor conștiințelor, societatea umană, s'a considerat ca un *obiect* în sine ce poate fi cercetat „științific" doar după principiul cauzalității, și fără postulatele finalității. Impotriva acestui orgoliu demonic al obiectivării oricărei cunoașteri, și al reducerii la *cantitate* prin folosirea conceptului ca *termen* într'un raport demonstrativ, d. Traian Brăileanu fixează atitudinea *altui* fel, mai rodnic, de cugetare: „Noi formulăm ipoteza: societatea *ca obiect al sociologiei* nu poate fi considerată ca obiect în sine (ca existență independentă de subiect), nici *ordinea socială* nu poate fi privită ca ordine naturală și supusă *unor legi naturale*; susținem, prin urmare, că societatea este o creațiune a ființelor care o compun și care creează și ordinea socială prin instituirea de norme sociale, de *legi*". (pag. 14). Vom înțelege modul cum ipoteza formulată de autor înlătură *eroarea inițială*, care împiedica menținerea unei unități de gândire în *știința* sociologiei, dacă ne întoarcem la citatul în care se constată că omul ca *ființă morală*, legiferează societatea umană, pornind de la criteriul *binelui*, deci de la principiul finalității. Dar binele nu este o realitate pe care o percepem ca fenomen, și deci nu-l cunoaștem în mod necesar ca pe un obiect ce provoacă de la sine funcționarea unui organ prezent în alcătuirea normală a oricărui individ, ci *intuiția* sa, ca și a adevărului sau a frumosului, presupune înzestrarea *specială* a omului de geniu. Binele este obiect al *creației*, ca și adevărul și frumosul. Vedem acum în ce sens d. Brăileanu *lărgește* conceptul de creație, atât în ce privește opera de artă, cât și a artistului creator. *Crearea binelui este scopul deosebit al artei sociale. Reformatorii sociali nu sunt decât niște artiști creatori.* Un profet, un mare educator sunt *creatori*, în înțelesul în care este *creator* un mare poet. D. profesor Brăileanu fixează limpede acest principiu: „Formulăm deci *ipoteza* că societatea umană este un produs de artă, este opera conducătorului. Fie că este vorba de familie, de gintă, națiune sau Stat, — toate formele sociale umane sunt produsele *artei de guvernare*" (pag. 26).

Odată stabilit acest punct de plecare al societății umane ca produs de artă al creatorului reformator, rămâne a cerceta dacă *ipoteza aleasă* ne ferește de orgoliul contradicției, și înlătură năvala *operelor* noui pe ruina celor anterioare. Este vorba de păstrarea *unității de gândire* în acest domeniu de creație special. Spre a arăta că această unitate există, d. Traian Brăileanu amintește unitatea specială din domeniul poeticei.

Aristotel a fixat artei unitatea de scop care e interiorizarea omului (sublimarea, purificarea), iar Kant, păstrându-i unitatea scopului a deosebit arta de știință, făcând-o pe cea dintâi *produs* al geniului, care nu se poate învăța și nici lăsa *moștenire*. Știința se învață dela individ la individ, și pe baza adevărurilor ei lăsate *moștenire* se progresează, descoperindu-se alte adevăruri, cu noui aplicații. Poezii geniale nimeni nu poate învăța să facă de la un poet de geniu, și nici modelul unei opere poetice geniale nu constitue o treaptă dela care poezia să se desvolte mai departe, *progresând*. Ideia societății umane ca operă de artă nu aparține însă lui Aristotel sau lui Kant, ci numai autorului român. D. prof. Brăileanu se folosește de concepția despre *artă poetică* a celor doi filosofi, *numai spre a putea face o judecată prin analogie* asupra artei guvernării, năzuind adică să salveze *unitatea* tocmai prin existența unor goluri între apariția în timp a reformatorilor, asemănătoare existenței de goluri între epocile de creație ale marilor poeți. In consecință, marii reformatori ai omenirii, iviți la distanțe mari în timp și spațiu, nu se neagă unul pe altul, obiectul creației lor fiind acelaș: *binele*, pe care omul de rând nu-l intuește, și care deci, în esență, rămâne un mister al geniului. Comparația dintre capodoperele literaturii și *capodoperele* sociale îl mână pe d. Brăileanu să arate că între reformatorul social genial și politicianul de rând, este aceaș deosebire ca între poetul genial și imitatorul epigon, care face trecerea de la un moment istoric mare la alt moment istoric mare. Există așa dar *artiști* și *artizani*, deopotrivă în *arta guvernării* ca și în arta poetică. Artizanii imită pe înaintași *numai* din ambiția de a trece și ei *tehnicieni*, fără a înțelege în adâncime pe creatorul din trecut rămas ca model. *Neînțelegerea* lor se vădește în deosebi prin aceea că opun o crâncenă rezistență față de un nou ceator mare ce se ivește, și care în esență, nu se deosibește de adevăratul înaintaș. In atitudinea politic lucrează însă duhul diabolic al contradicției, el așează piedici de *moarte* omului de geniu ce vine spre a întrupa din nou *binele*. Nimic nu oprește însă, nici un obstacol omenesc nu abate producerea binelui, când acesta pare a fi poruncit de puteri divine. Creatorul luptă, devenind erou sau sfânt, și ideia sa triumfă cu prețul morții. In acest punct cugetarea d-lui Brăileanu face legătura cu doctrina luptei pentru mântuirea neamului, a Căpitanului, și cu concepția despre tradiție a lui Nae Ionescu. Credința este un principiu de *unitate* a societății, întrucât ea garantează prin *biserică* un contact permanent cu *învățătura* (Nae Ionescu) iar națiunea este deasemeni un principiu de *unitate* a societății prin postularea *Patriei* ca obiect suprem al iubirii fiecăruia dintre noi (Corneliu Codreanu). Teologia și sociologia ne ajută să înțelegem doctrina legionară. Dar despre *faptul nou* al acestei doctrine, despre opera lui Corneliu Codreanu ce vom spune? Ca o aplicare imediată a cugetării d-lui Brăileanu, vom admite cu smerenie, că această creație a *binelui Patriei*, vine de dincolo de înțelegera noastră, depe un tărîm unde cunoașterea pășește cu frică și se formulează dogmatic.

CONSTANTIN FANTANERU

Poem

de MIHAELA PAPILIAN

Am plâns cutremurat pe cartea Ta, Căpitane...

✸

Căzut-am pe gânduri adânci, căci tâlcul acestei înfiorări, ședea taină minții mele.

Invățasem de mult, în prigoane, să nu plâng durerea...

Știam cum lacrămile de fericire, sunt mărturii de suflet involburat...

Mai știam că lacrămile fac sufletului cunoscută frumusețea, că nemărginirea picură stropi în inimă, și credința încinge ochii...

Nici una din aceste taine, tălmăcite minții mele, nu era cuprinsă în acest tremur al pleoapei. Lacrămile se ridicaseră deasupra minții, se descătușaseră din robia sufletului, și cădeau prin ele însele și pentru ele însele. Așa ceva nu mi se mai întâmplase.

✸

Am plâns așa vreme îndelungă... Mintea încetă de-a mai căuta tâlcuri... In schimb ochii începură să vadă...

Văzură cum cartea sorbea fără odihnă lacrămile... Și, dintr'odată... O, minune a minunilor. Slovele începură să plângă. Picurii mari și grei se rostogoleau până la marginea filei și de aici pe masă.

Atunci sufletul mi s'a deschis și a cuprins în el tâlcul tainei împlinite: Cartea plângea ca să ușureze toată suferința închisă întrânsa. Suferința omenească ce nu încercase ostoire în lacrămi.

✸

Am plâns cutremurat pe cartea Ta, Căpitane... Și lacrămile mele, freamătul slovei, au alinat.

Corespondența noastră

CRACIUN SARAC

Anul acesta, Moș Crăciun —
Pe care-l știam altădată ca o pâine caldă de bun —
A venit lipit pământului de sărac;
Nu mi-a adus nicio obială de bâibărac,
Nicio sfârloagă de opincă
Și nicio căciulă — cât de bearcă —
De parcă
L-ar fi cupit hoții la drumul mare
Și i-ar fi luat toate darurile din spinare.

Nici steaua
Albă ca neaua —
Dintre atâtea stele —
Nu mai vestește surâzătoare
Minunea Sfintei Fecioare
Ca'n alți ani ai copilăriei mele.
Colindătorii s'au mânecat rând pe rând
Pe lângă fereastra mea tăcând,
Ca și când
Ii apăsa greu, o taină, — pe suflet, pe gând.

Azi,
Atâtea inimi în bucurii curate se'nvestmântă
Și cântă, —
Numai mamii i-au înghețat lacrimile pe obraz
De când
— In gând —
A săracei grije o frământă.

Inimi bogate, pline de soare,
Pe voi nu vă doare
Crăciunul care m'a găsit la vatra mea umilă
Departe de orice bucurie
Așa cum numai Dumnezeu mă știe?...
Pe voi nu vă doare?
Fie-vă milă,
Fie-vă milă...

Dem. Păsărescu

Cojmănești
Decemvrie 1940.

CANTEC PENTRU TINE
— Tie Vera —

Copil sburdalnic cu visul între pleoape
Aleargă peste pajiștea din mine;
Culege într'un buchet nebunele-mi suspine
Și lasă sărutarea ta să mi le îngroape.

Să-ți torc din visul meu, lungi fire de iubire.
Tu să le depeni șegalnic, cuminte și duios,
Să țeși cu gingășie un mare vis frumos
In care să înflorească, eterna fericire.

Să-ți zugrăvesc în templul visurilor mele
Făptura ta gingașe de naiadă,
Să las în părul tău — bogat — să cadă
Feeric — pulbere de stele —

Să scutur flori în calea ta spre vis
Din ramura iubirilor în floare,
Să-ți culc nădejdea'n pat de sărbătoare
Și viața să ți-o fac un paradis.

Să-ți prindă zorile un fluture'n cosiță
Și aurora să-și râdă vesel în obraz;
Tot universul să rămână în extaz
— Tu să rămâi pe veci o iconiță.

Să ți se închine clipa'n care-ai sărutat
Tot sbuciumul nădejdilor hoinare,
Să ți se închine ție, întâia sărutare
Ce-ai dat-o tu, cu sufletul curat.

Ion Livadă

August 1940.

LUNG E DRUMUL CERULUI...

Cinstite luturi, vă salut de sus.
depe drumul cerului!
M'am desfăcut de mine
și am plecat hai-hui
să mă scald în iazul lumii,
să mă bat pe umeri soarele,
să-mi șterg picioarele
pe mătăsurile lumii.

Mi-s straele jilave
de roua culmilor albastre.
Privirile imi rătăcesc, bolnave,
pe scânteetoarele lanuri.

Lucesc ca stelele
și, tot ca ele, cad și mă ridic,
în altă parte să răsar.

Ci voi,
când vă veți smulge ochii din noroi
și veți vedea o stea ce se prelinge
într'o prăpastie de cer,
să știți că eu sunt, și mă joc
de-a v'ați ascunselea cu 'n heruvim.

Sunt singur pe cărările de slavă,
împiedecat de bulgări de lumină.
Halucinat, orbecăesc
pe drumul robilor.
Și stânci de stele-mi ies în cale..

Gândul, numai gândul se prăvale
neobosit, în sus,
spre Cel ce n'a trăit apus.

Dar nu mă dau învins.
Pun umărul și 'nlătur steaua,
urmându-mi mai departe calea, greaua.

De-atâta drum ab început să șovăi...
Mi-au sângerat picioarele
și mi-e sete.

Singurătățile, tăcerile acestea,
sunt jarul dorului,
otravă arsă călătorului.
Ele-mi joacă înaintea ochilor
miraje neprietenoase.

Unde-am ajuns,
stelelor frumoase?
Cât mai merg? Când o s'ajung?
Drumul robilor e lung?
...Nici un glas care să-mi fluture
verdele unei speranțe...
Am rămas singur,
cu durerile mele,
cu lacrimile mele...

Inima bate tot mai rar,
tălpile sfârtecate mă dor,
picioarele se 'mpleticesc
și 'n genunchi mă prăbușesc.
...Doamne,
sunt învins...

Sufletul înalță rugăciune
pentru nădejdile mele ofilite,
pentru elanurile vlăguite,
pentru sângele meu
furnicat de largi nostalgii.
In mijlocul acestor sihăstrii
Sufletul înalță rugăciune.

Luceafărul toacă de vecernic.
Clopotul lumii sună:
Bang-bang!

Pe marginea drumului mă 'ntind,
trudit, bolnav.
Tentacule mă prind,
mă trag la fund, în somn.
Și visul se încheagă,
fantast, tremurător...

Porțile raiului,
porțile fermecate..
Am ajuns!

Ingere străjer, aici e paradisul
unde locuește El?
Melodiile astea-i sunt imnuri?
Ce muzici cântă
această simfonie sfântă?

Dă-mi drumul...
Destul am umblat
pe drumul acesta nemaiumblat.
Lasă-mă să intru.
Mi-e somn...
Vreau să dorm cu capul în poala
Fecioarei Maria,
Să simt cum trece pe deasupra-mi
veșnicia.

Deschide poarta, măreațe înger,
nu vezi cât sunt de slab,
cum sânger?
...Soarele arde sub mine.
Cât am dormit?
Se făcea că plâng la porțile raiului...

Dar ce văd?... Colo 'n zare
nu strălucește o poartă mare?
Fulgerele acelea sunt săbii,
săbiile îngerilor de pază.
La drum, pribeagule!

Mi-e drumul pardosit cu raze,
ca 'n cele mai azurate extaze.
Luceferii ard
pentru cavalcada mea,
pământesc bard.
Drumul e pustiu.
Doar umbra lunii mi-e aproape.

..Dar porțile de aur nu se mai văd...
Erau aproape, și acum nu se mai văd...
Unde sunteți, porți?
Unde sunteți, fete morgane?
Unde v'ați șters,
spre ce zenit nemers?

Plângi, râzi, mergi, stai,
suflet orb, suflet bălai.
Fugi, oprește, stai pe loc,
în prea pământean ghioc.

Strigă, taci, închină-te.
Calea-ți este plină de
înălțimi îngemănate
și abisuri desfundate.

Lacrimile nu-ți ajung.
Pân' la cer drumul e lung.

Am îmbătrânit cu mii de ani
și n'am ajuns la Dumnezeu,
să-i sărut mâna.

Acum în jur misterul e.
Nu știu unde sunt, ce caut.
Murmur doar agonic:
— Cerule...

Dar înțeles-am că drumul meu,
drum lung, drum peste timp, drum greu,
străluminde se va sfârși,
când soare — îl voi întâlni
în fundul sufletului meu.
pe Dumnezeu.

Marin Sârbulescu

„Universul literar"

de Anul Nou

se va pune în vânzare Luni, 30 Decembrie, cu 7 lei exemplarul

Va cuprinde, în 12 pagini bogat ilustrate, o antologie de poezie și proză literară, articole, esseuri și studii de literatură și artă, cronici și informațiuni înfățișând mișcarea culturală dela noi și de peste hotare.

Colecția Universul Literar
a lansat cu prilejul Sf. Sărbători noile
lucrări ale d-lui
MIHAIL DRUMEȘ

NALUCA
dramă în trei acte
Prețul 40 lei

TREI COMEDII
Școala nevestelor. — Calul de curse și Liniștea soțului
Prețul 50 lei

INVITAȚIA LA VALS
roman, ediția IV-a
Cel mai mare succes literar din ultimii ani
Prețul 80 lei

De vânzare la toate librăriile

CELE TREI CĂRĂRI

de EMIL BOTTA

IN MUNȚI

Mă încearcă un demon
la căderea serii ;
cugete fii liniștit,
cugete fii împietrit,
la căderea serii.

O noapte din paradisuri
asupra-mi se cerne ;
voiu, Umbră, cu jalea să umplu valea,
ci, carpatică noapte, arată-mi tu calea
spre îndurătoarele ţărmuri eterne.

Oh, cer, văduvie imensă, azur fără îngeri,
în zădar asupra-mi te pleci ;
doar păduri de răceală, stelării și morminte,
doar sferele moarte, o palidă ginte...
Oh, cer fără îngeri, te du, du-te, treci !

Carpatică noapte mi-ai mărit întristarea
cu aripa ta !
Se făcea că intrasem ca iarba în secera lunii,
se făcea că murisem din cauza lunii,
de inimă rea.

Mă încearcă un demon
la căderea serii ;
stă la hotare, între bine și rău,
între demoni, el, cel mai rău,
amicul tăcerii.

PRIN MĂRILE VII

Prin mările vii,
prin oceanicele cochilii,
prin apele dulci,
să te culci nu-i chip,
să petreci nu-i chip,
în palatul de nisip,
cu oaspeți argintii,
cu neptunian alai,
în casa mrenei dacă vii.
Eu știu în cer un plai,
un pururi tânăr Mai,
ce-i mai frumos ca marea
șerpoaica, sunătoarea.
Inalță-te 'n lumină
fantasmă, lună plină!
Mă poartă prin seninuri
tantalicele-mi chinuri,
mă strigă prin păduri
ale durerii guri.
Ah, cerul se întunecă !
Auzi, auzi cum lunecă,
pe osia lunii,
roata furtunii !
Ah, corbi croncănitori,
ai nopții răi feciori,
mă bântue foarte
dorul de moarte...

CĂT TOATE ZILELE

Liră pe jumătate cufundată în somn,
deșteaptă-te liră !
Bătând o mătanie cumplită
eroii muriră,
conăcind peste noapte în greul pământului.
Și îngerii tobosari
loveau instrumentele,
tăcerea surpând
peste ceata lui Sarsailă.
Alt înger vine apoi,
îngerul rândunea ori îngerul acvilă
și fața vitejilor o îndreaptă spre ceruri,
la ziua de apoi,
așa cum cârmaciul
spre Arcturus îndreaptă corabia.
Oh, simțire nemiloasă, nebună ca sabia,
durere, tu, CĂT TOATE ZILELE !
Striga ca din gură de șarpe
acela pe care-l uitaseră îngerii și milele,
ca din gură de șarpe striga :
Indreaptă-mă Inger al milelor cu fața spre ceruri,
spre ceruri, unde tocmeala nu-i rea.

DOAMNE AJUTA

Când macii își înalță corolele,
fometoasele corole spre cer,
din inima lor țâșnește un înger,
suind, suind, la foișorul albastru.
Crai Inger întoarce te rog
către mine fața !
Și s'a întors
și demon buzat văzui,
un cetățean al iadului,
oh, coarnele căprii,
un spân, o iudă, un Iago văzui,
sărutând ale cerului cununii,
privindu-mă rău, învăluindu-mă
cu ardoarea lui.
E lucru iertat să strig,
peste conversația tăcută a morților,
Doamne Ajută să strig
și să pier apoi cu dragă inimă,
e lucru iertat?

●

Plumbii mei, rătăcitoare planete,
în căutarea tâmplei dornice de moarte,
prin ceruri treceți, cu luna sângerie,
prin a cerurilor argintărie,
unde vă întâmpină un smerit refuz, un dispreț dulce.
Oh, lucitoarea călătorie !
Stele sunteți uneori,
oh, lucitoarea prefăcătorie !
Plumbii fugiră
cum fugiră din corpul viorilor,
sunete, suflete, plângeri.
Și ce tare îmi tremura mâna
fiindcă văzusem
ale îngerilor așezăminte,
umbra justițiară a unui înger, o groază de îngeri
în dreptul ferestrei văzusem, umplând stradela.
Plumbii mei, îmi treziți din somn
tinerețea fugară, miristea vrăjită, locul acela
unde Avestițele, diavolițele se amestecau printre florile
cari mă îmbătară
dându-mi conștiința-restriște a nimicniciei,
unde totul îmi arăta cel sfârșit,
încheerea socotelilor și condica morții, pustiei.
Acum, sub luna evlavioasă,
după o lungă zăcere, sunt mântuit,
acum norii, înnorarea bolnavă, s'au spart,
acum calc în picioare iluzia și visului spun :
Domnule nu te cunosc !

●

Solie, Solie la fereastra mea,
Solie din tabăra îngerilor,
în umedul regat, în tăcerea profundă,
flutur, fluturare la fereastra mea,
arată-mi Solie din ceruri o undă !
O, sunt arderi în stele,
focuri întețindu-mi în suflet vecia,
o, sunt arderi în stelele-mi rele
când sorb fără saţiu din ale morţii ulcele,
când mă prinde în ametirea-i, Solia !
Amarnic ochii de mi-ași pedepsi,
amarnic buzele de mi-ași sminti,
Solie mereu te-ași vedea,
Solie mereu te-ași cânta
și mereu te-ași chema din vechime :
Rusalime tată, Rusalime !

NU CULES, CI SMULS

In aria stelei,
sub lumina Cinthyei, dulce,
la pieptul unei fete căuta
Păcatul fruntea să-și culce.
Ah, umbre, iluzii erau
Păcatul și Moartea, arătare de-o clipă ;
ah, plutește, plutește aripă,
în farmecul stelei plutește!
Moarte, părul tău,
grozav ca o întunecime cade,
îmi arde ochii cu negura lui,
părul tău, Moarte, ca un demon cade.

Ah, eu sunt fructul, eu așteptarea !
Dar știu bine că nu voi fi culeș,
în aria stelei,
sub al Cinthyei surâs argintiu,
ci că voi fi smuls de către Moarte,
că voi fi smuls, asta știu.

VEDERE

Un înger e culcat
la poale de cer,
pe spinarea muntelui de colo.
Un înger doarme dus,
îngerul Solo,
printre arborii poeți
ce alcătuiră un cântec de jele
pentru junia ce s'a dus,
pentru Luna păstorița ce muri în floare.
Îngerul Invențiunii, el e,
el adus-a în scenă,
fantaziile-mi negre,
tristele dramatis personae ale visului.
Un înger e culcat
pe al muntelui soclu,
sub pietrării clare,
sub aripa clarei, clarei
nopți, a tremurătoarei,
printre arbori poeți.
Și eu totul știu
cu această vedere ce mi-o dărui poezia,
și eu totul aud,
șoapta frunzei, șoapta pietrei.
Cu aste brațe de veșnicie și umbră
ce mi le-ai dat însingurare,
cu aste brațe te cuprind Umbră,
te supun, zare !

●

Un timp vine când stelele pier...
Doamne atunci văd sângele tău pe firmament,
strălucitorul sânge scris în cer,
picătură cu picătură, teribilă mărturie,
cade, cade, pe fața mea,
sânge al Domnului, armonie.
Un timp vine când stelele pier,
când aburosul aer îmbracă haosul,
când cetățile visate sunt în cer.
Iată Clujul, arcașul, din aripi cum bate,
iată Clujul, cetatea înger,
cum trece prin cerurile toate.

●

O raritate
se înalța pe coasta muntelui.
Un freamăt, doar freamătul,
acel ce trădează sosirea pădurii bogate,
încărcată de mierle.
Era un suflet doar,
în imperiile nevăzutului.
Aruncă-mi în obraz sufletul tău,
împroașcă-mă Noapte cu el
ca o ispitire de aur,
ca un lanț de aur care leagă
nemurirea de abjecțiune !
Sufletul tău Noapte sfințită,
sufletul ce-mi clatină mintea
cu filosofiile-i clare, neclare...
Scad orele. De aurora
sunt iarăși aproape. Oh, mult visato,
îngânare de ceruri și ape ! Slujitorii ei
îmi sar, iată, de pe un umăr pe altul.
Ce chiot, ce huet, ce horă !
Ah, gingășie, mierlă, delir într'aripat,
am să-ți sdrobesc pieptul delicat,
cu dragostea-mi ucigătoare.

●

Argintul acelei sonate,
îngerul aeve,
noaptea de foc și lira lunei,
cin' să le releve,
cine poate ?
Dar nu îngerii, nu,
ci strigări erau pe cari le face Someșul,
valurile mironosițe
foarte de dimineață la mormânt;
și fiorii apei, unda sfintei lune
și ăst tropot care vine și-mi spune,
ăst nechez care vine și-mi spune în taină,
că în apropieri e calul Iancului.
Și eu în groapa rece sunt,
o stearpă zâmbire de ceară,
a lunii înghețată ghiară
mă stapanește.
Aud, aud calul Iancului
cum copita-i ceața lovește,
aud, aud, furtuna Someșelui
cum crește și crește.

●

Aho, aho ;
e pasărea Moarte,
Primăvara Moarte,
ce la ferestre și praguri stă.
Leliță Soarte dă-te la o parte,
să fug lasă-mă.
Aho, aho ;
O, e prea de vreme,
doarme luna încă,
o, e prea de vreme.
Lanțul robului,
ăst pas de Ion,
sună și geme.
Aho, aho ;
e pasărea Moarte,
solia din cerul ce-i foarte,
foarte albastru.
Fumegos Departe,
ulciorule astru,
te apuc de toarte.
Primăvară Moarte,
mărțișorule, Marte,
la ferestre și praguri
sună-mi iar a moarte.
Aho, aho ;
am de tine, parte,
lunatece chip,
dulce, lină Moarte.

●

Un jăratec,
o șuviță din părul îngerului,
asupra-mi port.
Dar sunt urmărit de Dor și Neliniște
când trec valea ce adormită-i în liniște.
Pentru șuvița din părul îngerului,
s'au pornit gonaci în pădure ;
Ingeri licurici cu făclii în mâni,
luminează calea celor doi rumâni,
Dor și Neliniște.
Ah, port la piept șuvița îngerului,
strâng la piept luminata comoară...
Și într'o seară ai venit
solitară moarte, solitară,
ca o veche romanță care omoară ai venit
și mi-ai deschis al inimei sipet :
acolo era șuvița îngerului,
acolo era hoția mea,
una cu seara.

NUNTA

Isvoare petrec
în locuri vrăjite,
acolo unde stelele,
clare, vestite,
își schimbă inelele.

Isvoarele sar,
hohotind ca nebunele,
când o lună de vis
și stelele, unele,
parcă moarte mi-s.

Isvoarele spun
că-i nuntă în cer.
Al mirelui mers,
pasul său sever,
prefacă-se 'n vers.

Isvoarele cântă :
„Veniți surioare
în suita lui;
noi fete-isvoare
scumpe soarelui !“

Ca în vis ascultam
cum isvoare șoptesc...
Și m'a prins un dor,
să fiu negru nor,
nunta s'o umbresc.

SATIRA DUHULUI MEU

— Să trecem, să trecem
domnule Patru Scânduri,
oh, mi-e inima un pui de vrabie...
— Să trecem, să trecem
Domnule Târâie Sabie.
— Văd noaptea stinsă,
moartă în sicriul
cu ținte de argint. Oh, gânduri !
Nu mulțumesc domnule Patru Scânduri !
Printre îngeri, spionii Domnului,
ades mergeam la casa nopții, pe calul somnului,
ades mergeam,
cunoșteam drumul.
Oh, mi se spune acum Târâie Sabie Postumul...
M'a lovit al melancoliilor frig
m'a lovit a tristeților nebunie aprinsă...
Când văd în cui o haină prinsă,
plâng, suspin, strig :
iat-o spânzurată !
Oh, calomnie ca fumul,
mi se spune acum Târâie Sabie Postumul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din formaţiunea lui Duiliu Zamfirescu

de G. C. NICOLESCU

Inainte de a intra în desvoltarea subiectului nostru, socotim firesc să lămurim înţelesul exact al expresiei: *formaţiune spirituală* din titlu. Avem impresia, fără ca din aceasta să ne facem un motiv de mândrie, că în sensul în care voim să o facem aici n'a mai fost utilizată în cercetările noastre literare. Nu vom insista totuşi în teoretizări, care adesea mai mult întunecă decât lămuresc înţelesul ce l-am dori, ci vom căuta să concretizăm explicaţiile. Noi înşine n'am ajuns la ideea necesităţii acestui câteodată larg capitol asupra formaţiunii spirituale la un scriitor decât în urma unor lungi cercetări concrete, iar nu prin deducţii abstracte.

Studiind pe Duiliu Zamfirescu — şi lucrul este desigur valabil dacă nu la toţi, în orice caz la foarte mulţi scriitori — ne-am dat seama că nici biografia, nici analiza operelor, nici alăturarea acestora nu epuizau subiectul în totalitatea lui şi lăsau o vizibilă fisură între realităţi şi semnificaţii, un gol între viaţă şi operă. Studiul oricât oricât de adâncit al biografiei nu putea să se înalţe până la acele regiuni care nu mai aparţin vieţii fizice, ci devenirii spirituale a oamenilor. Ceea ce este cu totul nelămurit în viaţa acestui scriitor, spre pildă, e tocmai factorul cel mai important, alături de operă, este aspectul intern, frământarea adâncă, subterană şi devenirea neîncetată a individualităţii sale spirituale, umane şi literare, chiar sub aspectul celei mai ferme consecvenţe. Această lipsă, care face imposibilă orice tentativă de a străbate semnificaţiile şi rădăcinile operelor lui Zamfirescu, încearcă să o umple capitolul despre formaţiunea lui spirituală.

Hotărîsem la început redactarea unui studiu general ale cărei capitole urmau întru totul genurile literare. Când era aproape sfârşit, mi-am dat seama că figura scriitorului apare diminuată, că acea fragmentare obliga la numeroase repetări fără ca totuşi adesea să nu rămână insuficient de pregnant pus în lumină tocmai elementul esenţial. Când este atâta legătură, pentru cel care pătrunde adânc în intimitatea lucrurilor, între *Sosesc* şi *Lydda*, între *Lydda* şi *Lumină nouă*, între *Lumină nouă* şi *Metafizica cuvintelor*, între *Metafizica cuvintelor* şi scrisorile sale particulare, între toate acestea şi întreaga lui viziune a lumii, între această viziune a lumii şi arhitectonia operii sale — îmi părea o imposibilitate sau o mutilare prezentarea şi explicarea întregei opere a acestui scriitor după un plan care ar fi urmat genurile literare. „Pentru cine caută legi — scrie Gundolf în introducerea la studiul său despre Goethe, în afara omului aşa cum e el, pentru cine vrea să scoată proporţii sau dimensiuni din ceea ce în poezie e lucru concret, caracterele genurilor sunt de un mare ajutor. Cine pleacă dela omul concret pentru a explora formele în care se desvoltă un conţinut viu bine determinat, nu poate să întreprindă nimic cu clasificările generale, independente de cazul concret: ceea ce-l interesează, cazul specific, nou, care nu s'a produs niciodată încă, conţinutul unei vieţi, tocmai aceasta nu poate face să intre în cadrele stabilite pentru alte scopuri". Iar un alt istoric literar, A. Thibaudet, spunea: „Il faudait supposer l'oeuvre non encore faite, l'oeuvre à faire, entrer dans le courant créateur qui est antérieur à elle, qui la dépose et qui la dépasse".

Ni s'a părut de aceea necesar să se urmărească, îndepărtându-ne de „clasificările" rigide şi „independente de cazul concret", tocmai „curentul creator", devenirea vieţii interioare a scriitorului, frământarea şi limpezirea lui. Căci numai în momentele de totală precizare lăuntrică, după intense frământări a unor elemente eterogene, el a putut să se realizeze în chip definitiv, în cele câteva opere cu de sine stătătoare valoare pe care le-a dat, indiferent de genul cărora le aparţine. Reconstituirea unui scriitor în plină mişcare a creaţiunii, trăind, primind influenţe, citind, meditând, experimentând în arta sa până să ajungă la cele mai înalte plăsmuiri pe care le-a putut crea — aceasta urmăreşte capitolul acesta în întregimea lui. Nu viaţa romanţată, nici numai ideologia sa literară, ci un complex în care vor căuta să apară cât mai complet şi mai limpede toate elementele care au contribuit la formaţiunea sa spirituală, toate operele sale ca rezultat al acestei formaţiuni spirituale (căci nu este nimic în această vastă operă care să nu se integreze normal într'o neîncetată devenire), cu întreaga lor semnificaţie.

In formaţiunea spirituală a lui Duiliu Zamfirescu sunt mai multe etape, determinate de experienţe hotărîtoare. Ne oprim aici asupra celei din urmă din acestea, mai ales pentru motivul că de aici se poate vedea culmea înaltă pe care a reuşit să se ridice un scriitor care n'a fost considerat totdeauna cu întreaga atenţie cuvenită.

In 1892, Zamfirescu este obligat să meargă la Atena. Din *Lydda*, al cărui caracter de autobiografie spirituală pe alocurea nu poate fi contestat, ne dăm seama de impresia ce i-au făcut-o ruinele vechei Elade. Ea a fost, cel puţin la început, mult mai mică decât în faţa celei romane. I se pare că „nici un nex intim nu există între lumea de acum şi lumea de atunci. Monumentele trecutului par a se fi retras departe de viaţa actuală, învăluite în haina mohorîtă a vremii". Il impresionează totuşi curând ceea ce ele aveau în mai mare măsură decât cele dela Roma, *arta* care se află în fiecare rămăşiţă a trecutului. Nu mai era numai faptul că avea în faţa sa ceea ce priviseră şi oamenii care trăiseră cu două mii de ani înainte, dar ceea ce dăinuia avea valoare şi prin arta cuprinsă în sine. Abia acum dădea scriitorul nostru întregul relief versurilor din Gautier:

Tout passe. — L'art robuste
Seul a l'éternité
Le buste
Survit à la cité...

Dar la Atena nu întârzie multă vreme: abia din Iunie până în Noembrie, când, trecând prin Bucureşti, se îndreaptă spre noul post diplomatic dela Bruxelles. Aici, în 1893, i se cristalizează câteva impresii mai obiective despre Grecia (aici scrie *Pe Acropole, Către Cleobul*) şi realizează apropape în întregime (cu excepţia ultimelor două capitole) romanul *Viaţa la ţară*. Tot aici poate lua contact mai de aproape cu mişcarea literară franceză, mai cu seamă cu un curent menit să-i atragă din prima clipă atenţia şi simpatia prin aceea că reacţiona în contra naturalismului.

Pela 1890, apare în literatura franceză această reacţiune reprezentată de un curent *idealist* (cuvântul derivând din *idee*, nu din *ideal*, în sensul comun), care „*est le principe* de la connaissance et même de la connaissance et de l'être à la fois. C'est la philosophie qui soutient que „l'Idée fait le fond de l'Univers", que le monde est tel qu'il paraît, notre „représantation" en effet, étant donné l'impossibilit, d'atteindre à l'existence qu'il peut avoir en lui". Izvorînd din conceputul intelectualist al subiectivităţii realităţilor, care se află la Kant, Hegel, Schopenhauer, această idee se întâlneşte cu nevoia unei reacţiuni contra exagerărilor zolismului, cu lovitura pe care o dă Bergson mecanismului şi determinismului şi cu germenii unei primeniri, ai unei înălţări spirituale, pe care îi purtau unele opere literare, ale lui Ibsen şi ale lui Wagner mai ales. Semnele unei asemenea mişcări se lăsaseră de prevăzut mai de mult dealtfel. Incă din 1887, când Zola scoate *La terre*, apare celebrul protestatar *Manifeste de Cinq*. In acelaş an, în numărul pe Septemvrie din *Revue des deux mondes*, Brunetière scrie articolul semnificativ: *La banqueroute du naturalisme* şi în aceeaşi lună Maupassant redactează *Le roman*, prefaţa-manifest dela *Pierre et Jean*, cu un viu caracter antinaturalist, lăsând să se vadă că idealismul începuse să circule cu destulă insistenţă ca să fi influenţat şi pe un naturalist ca acest romancier. In 1888, apare prefaţa lui M. Prévost la *Chonchette*, potrivnică romanelor care povestesc viaţa oamenilor „cărora nu li se întâmplă nimic"; în 1889, apar cartea epocală a lui Bergson şi *Le disciple* al

lui Bourget, care proclamau existenţa unui „inconnaissable". Ancheta lui Huret, din 1891, *Enquête sur l'évolution littéraire*, ducea spre concluzia unui faliment al naturalismului, în formele ce le îmbrăcase cel puţin; iar în discursul său de recepţie în Academie, în 1892, Loti aducea o negaţiune mai mult acestui curent. Tuturor acestor manifestări li se mai adaogă ideile din *Premiers principes* a lui Spencer, care fusese mai dinainte apreciată de specialişti, dar care în preajma lui 1890 devine actuală pentru public prin aceea că, fără să nege cu totul pozitivismul, recunoaşte că ştiinţa nu poate cunoaşte nimic din esenţa intimă şi căuta să stabilească noţiunea de „inconnaissable". După 1880, primele traduceri din Schopenhauer şi apoi îndesirea lor arătau că lucrurile se legau în chip firesc de concepţia celui ce dăduse cea mai strălucită pledoarie în sprijinul concepţiei de lume ca reprezentare.

Cam acestea sunt elementele şi atmosfera din care ia naştere curentul idealist. El căuta să producă opere în care să fie pe primul plan mai ales interpretarea nu reproducerea, sugestia mai mult decât reproducerea. Opere în care problemele spiritului şi ale sufletului constituiau aproape singurul izvor de inspiraţie, fie că ele se prezentau în subiecte de actualitate, fie că erau, după exemplul lui Wagner, desvoltarea unor mituri, fie, ca la Maeterlinck câteodată, simple feerii.

In această ambianţă literară, care are răsunetul ei cert şi în Italia, unde va merge curând Zamfirescu pentru lungă vreme de data aceasta, era normal ca scriitorul să fi privit cu mai multă atenţie spre cel care reprezenta izvorul cel mai apropiat al acestor idei, spre Schopenhauer. De aici până la Platon nu mai era decât un pas. Şi l-a făcut curând, pentrucă încă din *Lumină nouă*, scrisă în 1895, el pomeneşte despre *Phileb*; iar în scrisori va vorbi nu mult după aceea despre lecturi din filosoful elen şi de confruntarea textelor lui Schopenhauer cu ale acestuia.

Poate din cauza acestei adânciri a lui Schopenhauer şi a lui Platon, anul 1894 este iarăşi un an nu tocmai productiv. Şase poezii, două traduceri, cele două capitole finale din *Viaţa la ţară*, o nuvelă fără importanţă şi un act în versuri: *Thargelia din Milet*, astăzi pierdut — iată tot bilanţul acestui an. In 1895, el pare să fi fost cu totul cucerit de curentul idealist şi scrie cu multă pasiune prima formă a piesei *Lumină nouă*, care atunci se numea *Doctorul Vera*, după numele eroului. Acesta, un om superior, care crede că „nimic din ceea ce e omenesc nu e trainic... decât poate *ideea*", trăieşte fericit de această înţelegere proprie şi nouă a lumii, fără să fie prea îndurerat de moartea soţiei sale pe care o adoră, pentrucă el ea „n'a murit. Marie era atunci în fiinţă. Astăzi e în minte: o idee". Din această idee, el îşi făcuse o *imagină*, care-i constituia deopotrivă un ideal şi o consolare.

Cuvântul acesta de *imagină* în sensul de viziune ideală a unui lucru aşteptat sau năzuit, el îl împrumută, după toate probabilităţile, din piesa *L'image* a lui Maurice Beaubourg. Ideea o putuse avea întrucâtva dinainte, dela Leopardi, care în *Alla sua donna*, de pildă, spune: „...che dell' imago Poiche del vero mè' tolto, assai m'appago". Dar precizarea concepţiei vine independent de poetul italian. In 1894, Duiliu Zamfirescu, traducând „questo supremo scolorar del sembiante" din Leopardi, zice: „această din urmă ofilire a feţei" dar în 1904, comentând acelaş text interpretează: „această supremă decolorare a imaginei", făcându-se vizibilă evoluţia sensului ce-l da cuvântului. Până în 1894, de altfel, în toate operele sale, cuvântul *imagină* are o semnificaţie obişnuită, de imagină internă a procesului psihologic. Din 1894 înainte, începând cu *Tănase Scatiu* (1895) şi accentuându-se cu *Lumină nouă* (1895) şi cu *In război* (1897), cuvântul capătă semnificaţia nouă spre care l-a dus piesa lui Beaubourg şi întreg curentul din care acesta izvorîse, de idea călăuzitor. El însă îi dă o nuanţă nouă, personală. Imagina nu este pentru el numai idealul, este şi consolarea. Cineva nu găseşte în imagina cu care merge înainte numai stimularea spre izbândă, dar şi mângâierea în înfrângeri, în orice caz ceva care, sub oricare din aceste forme, înfrumuseţează viaţa. Cu această dublă semnificaţie, ea va rămâne permanent în opera scriitorului, fie că va păstra forma: *imagină*, fie că o va înlocui câteodată cu mai româneştile: *icoană sau chip*.

Astfel, dela 1894, când intră adânc în atmosfera idealistă şi când se îndreaptă cu altă pregătire a receptivităţii spre Schopenhauer şi Platon, Duiliu Zamfirescu lasă pe plan secundar tot ce nu aparţine sufletului şi ideii. Erotica este părăsită. Nu mai aflăm nici disperarea, nici uşoara ironie sau hedonismul. Abia odată, în 1896, sub influenţa lui Schopenhauer, după care în fiecare individ se afirmă ca o lege a speciei *voinţa* de a trăi şi a se perpetua, el invocă întreaga sfâşiere a animalelor din mijlocul naturii:

Numai pentru năzuinţa firilor spre-o
formă nouă.

Dar se refuză acestei subordonări instinctuale şi îşi îndreaptă privirea către Diana, „pururi rece şi senină, fără dor, fără păcate":

O Diană! tu ce pururi fost-ai rece şi senină,
Mintea mea căutătoare numai ţie ţi se'nchină.
Tu de patimele lumii eşti atâta de departe!...
Nici nu poate înţelege
Vulgul, nobila ta lege:
A fi rece şi frumoasă: simbolul eternei arte!
(Către Diana)

Iar un an mai târziu, în 1897, trimeţând lui N. Petraşcu poezia *In ruine*, datată: 1889, dar completată atunci, are aceeaşi atitudine de refuz faţă de dragoste, adresându-se bărbatului în general:

Tu ai afinitate cu-o stea de dimineaţă;
Nemuritor ca dânsa în clipa ta tu eşti,
Nemuritor şi tânăr, de poţi să nu iubeşti

unde sunt vizibile elemente schopenchauriene.

Dar Duiliu Zamfirescu nu rămâne la Schopenhauer. Structura lui profund optimistă de care vorbeşte singur adesea, nu avea multă aderenţă cu ceea ce era excesiv în pesimismul filosofiei acestuia. Pe de altă parte, curiozitatea şi dorinţa sa veşnic trează de lectură îl îndrumează spre izvorul filosofului german, spre Platon, şi cu filosofia idealistă, mai luminoasă a acestuia el se împacă mai bine. Aprofundând pe aceşti doi, i se precizează scriitorului concepţia de vieaţă. Vechea viziune a ruinelor care îi arătau nesfârşita curgere a vremilor, cunoaşterea lui Leopardi, unde văzuse că „tutto al mondo passa. E quasi orma non lascia", nu-i dăduseră decât un fior în faţa acestor probleme, cărora înainte de a sosi în Italia, deşi le tatonase, nici nu le presimţise adâncimea. Acum totul se schimbă. Necontenita primenire a lumilor există, o vede, o înţelege, dar *voinţa* lui Schopenhauer pentru el este mai mult *sufletul* lui Platon, despre nemurirea căruia vorbeşte în *Phedru*. Şi atunci scrie Zamfirescu poezia *Phenix*, în care sufletul este ca pasărea mitică, „fără de părinţi şi fără coborîtori", *principiu* ce dă naştere vieţii din diferitele forme omeneşti succesive în care se întrupează. Şi această fluiditate a vieţii, în faţa căreia el se supune, pentrucă altfel nu se poate, el căută să o facă sensibilă şi în *Sosesc*, urmând şi desvoltând de asemenea un pasagiu din *Banchetul* lui Platon. Totul e fugitiv: *...anii trec, copiii cresc, Se schimbă tot ce-i omenesc*, nimic nu este durabil în această lume. O singură idee consolează: esenţialul curge, nu dispare; se primeneşte, nu moare. Sufletul, ca un Phenix, va trece din părinte în copil, ca un principiu de vieaţă şi lumea va continua să existe, dincolo de neînsemnătatea fiinţei noastre trecătoare, căreia nu-i află niciun rost:

Mă simt nepriceput şi mic
In gloata de zădărnicii,
Şi nu mai pot zice nimic,
Ci numai ochii îi ridic
Si caut spre copii.

Este interesant că atunci când scria *Viaţa la ţară*, Duiliu Zamfirescu nu se gândea că va face parte dintr'un ciclu. Abia când romanul e pe sfârşite, el se gândeşte ca unele personagii de aici să facă un alt roman: *Viaţa la oraş*, care „se va petrece, parte în provincie, parte în război (77—78)". Chiar titlul, de opoziţie celui dintâi, arată că ciclul s'ar fi încheiat aici, după cum gândea prin Octomvrie 1894. In Iunie 1895, în sfârşit, titlul *Tănase Scatiu* este aflat şi se gândeşte la un al treilea roman: *Poetul*, al cărui erou să fie baciul Micu. Abia mai târziu, prin Septemvrie 1896, pare să se fi limpezit definitiv planul ciclului Comăneştilor, în care generaţiile se succed. Şi este firesc să bănuim, dată fiind această ezitare, că scriitorul n'a ajuns la această concepţie de ciclu de romane în care să înfăţişeze viaţa succesivă a generaţiilor decât după ce fusese bine pătruns de concepţia platoniciană a vieţii, ilustrată şi în *Sosesc*.

Chiar alcătuirea acestui ciclu de romane, în care nu avem decât pulsaţie de vieaţă, optimism sănătos în viziunea desfăşurării lucrurilor, dovedeşte că toată concepţia schopenhauriană şi platoniciană, prin care ajunsese la adevărata esenţă a existenţei umane, nu-l ducea la negaţiunea vieţii. Era într'adevăr cutremurat de fluiditatea ei şi aflat de adânc răsuna în el ideea că nimic din ce este omenesc nu durează, că atunci când citează, într'o scrisoare către Maiorescu, un anumit tip formal de vers, nu găseşte altul în memoria sa decât versul lui Petrarca:

La vita fugge non s'arrest 'un ora.

Aceasta este formaţiunea spirituală a lui Duiliu Zamfirescu între 1893—1899, epoca cea mai însemnată din viaţa lui literară, pentrucă în ea el frământă şi experimentează ceea ce primea din atmosfera şi izvoarele curentului idealist şi tot în ea dă cele mai însemnate şi mai durabile din operele sale. Legătura dintre aceste idei şi epoca cea mai fericit productivă din viaţa scriitorului se face astfel dela sine. Spre finele acestei epoce, în 1898, când simţea că s'au cristalizat bine noile concepţii, el începe să scrie *Lydda*, roman filosofic, în care încearcă să pună în lumină ideile platoniciene la care se oprise. Epoca aceasta de contact cu Schopenhauer şi Platon, de care apoi nu se va mai despărţi în convingerile sale până la sfârşitul vieţii, îi precizează definitiv atitudinile. Acestei epoce el îi datorează *imagina*, de care am vorbit; acestei epoce îi datorează de asemenea împletirea în concepţia de clasică seninătate în ce priveşte arta, căreia acum i-a sesisat toate resorturile intime; tot acestei epoce datorează el în sfârşi limpezirea concepţiei sale de vieaţă într'o resemnată supunere în faţa soartei, întrucât oamenii — îşi dă el seama — nu sunt decât întruparea *voinţei* schopenhauriene, fiinţa lor nimic, iar încercarea de a înţelege rostul lumii o zădărnicie:

Ce-a fost, s'a dus, — ce este, e
Şi, va mai fi ce se cuvine.
Nu te munci să şti de ce,
Căci nici nu poţi şi nici nu-i bine.

Ursita noastră e să fim
Himera dorului de-a fi;
Că suntem ne-o închipuim
Din darul de-a ne'nchipui.

La această viziune a lucrurilor, Duiliu Zamfirescu se opreşte. Nimic fundamental nu se mai adaogă experienţelor sale. Rămâne la convingerea profundă că fericirea este o iluzie: „Nebun cine o caută şi mai nebun cine crede că a găsit-o", că totul este trecător şi irealitate: „Fuge, fuge tot,... O umbră. Intinzi mâna s'o apuci şi apuci golul", că în vieaţă nu ecte nimic temeinic şi, „privind nedomirit la nimicnicia omului", îşi dă seama că „eterni nu suntem", că e bine fiecare „să se bucure de ora prezentă. Cine ştie ce va aduce ziua de mâine". Un sentiment al zădărniciei vieţii şi unul al resemnării în faţa acestei soarte îl domină profund. Nimic în vieaţa omenească nu-i trainic — zice el în *Acum*. Şi totuşi nu disperă. Înţelege că această fluiditate este esenţa lumii şi nu vrea să se revolte, să încerce să schimbe orânduirea sau să dispară. El vede că totuşi are un rost fiinţa lui pământească: să poarte o clipă sufletul, *principiul* de *vieaţă* care apoi va trece în urmaşii săi. Iar pentru fiinţa lui efemeră, satisfacţia o găseşte în artă.

Totdeauna, scriitorul acesta a avut o mare consideraţie pentru artă şi i-a recunoscut superioritatea asupra tuturor celorlalte rezultate ale activităţii omeneşti. Dar acum, după ce la contact cu Schopenhauer şi cu Platon, el îşi dă seama de o sumă de lucruri pe lângă care trecuse până atunci surd şi orb. De unde în 1892, el susţinea că nu-i posibil să faci ceva în artă care să nu fie în natură, mai târziu ajunge la concepţia esenţelor, a *ideilor* platoniciane, de care va vorbi în *Metafizica cuvintelor şi estetica literară*, din 1911. Incă mai dinainte chiar, lucrurile se transformă pentru el. Creaţiunea — sub orice formă, dar mai cu seamă cea artistică — este suprema fericire: „Intr'un şoarece încrustat pe un vas japonez este mai multă fericire decât în toată compilaţiunea Pandectelor". Şi asta pentru motivul că la Duiliu Zamfirescu acum: vieaţa, dragostea şi artă nu mai alcătuiau decât o unitate: „Adevărata cauză pentru care arta atrage stă în însăşi firea noastră muritoare, care, după cum explică Platon, tinde către devenire: prin artă noi poetizăm sentimentele noastre efective şi mai cu seamă pe cel mai puternic dintre ele: amorul, a cărula condiţionare este frumosul. Pe scurt, noi facem asta numai fiindcă iubim". Să amintesc că un întreg pasagiu din *Banchetul* lui Platon, care este reprodus şi comentat în *Lydda*, este epigraf la romanul *Fountain* al unuia din cei mai preţuiţi scriitori de astăzi. Charles Morgan, că această concepţie a unităţii artei, dragostei şi vieţii sau morţii, descinzând tot din Platon, este centrală în *Sparkenbroke* al aceluiaşi romancier, nu este decât un omagiu pentru Duiliu Zamfirescu care, cu aproape patruzeci de ani înainte, de aici, dela marginea „orientului apropiat", reuşise să coboare atât de adânc în esenţa acestor lucruri şi să se înalţe atât de sus în lumea ideilor abstracte.

Nu este nicio mirare că dincolo de aceste momente, nimic nu se mai adaogă experienţelor sale interne. Prin necontenită orientare în toată mişcarea spirituală a vremii, el reuşise să fie în curent cu cele mai moderne forme literare, dar şi să se ridice la seninătatea unor concepţii de vieaţă şi artă pe care numai cunoaşterea lui Platon o poate da, concepţii cărora le rămâne până la moarte credincios.

Cel mai lung prânz de Crăciun

(Urmare din pag. 1-a)

în piesa de teatru „Prânz lung de Crăciun" a lui Thornton Wilder, reprezentată pe scena unui teatru bucureştean, la începutul acestei luni, de o trupă de teatru italian. Prilejul care îi aduna pe membrii aceleiaşi familii, prin generaţii succesive, în jurul aceleiaşi mese era evenimentul Naşterii Mântuitorului. Dece se schimbă iubirea în ură sau dece face loc obşnuinţei ori nepăsării? Dece copii nu pot fi înţeleşi de autorii lor şi ajungând la rândul lor părinţi se arată neînţelegători faţă de propriii lor copii? Iată întrebări care apăreau lipsite de sens pentru spectatorul actului dramatic al scriitorului american. Pentrucă tot ce se desfăşoară în durata vieţii este fără noimă sau ajunge să fie lipsit de orice noimă, prin repetare. Dar la acel „Prânz lung de Crăciun" la care poposeau o generaţie după alta, fără ca vreuna să aducă cu sine o concluzie valabilă pentru generaţia următoare, era totuşi, un punct fix. In neîntrerupta lor perindare, ceva nemişcător: era prilejul Crăciunului, al Naşterii Domnului.

De două mii fără şaizeci de ani, generaţii după generaţii se perindă şi poposesc în preajma evenimentului Naşterii Sfinte, care adună odată pe an, întreaga lume creştină la aceeaş masă familială. Este cel mai lung prânz de Crăciun, acela la care, odată pe an Istoria e invitată obligator.

Naşterea Mântuitorului, ca tot ce este în legătură cu viaţa, pătimirea şi învierea Lui din morţi, e un fapt de istorie, întâmplat aproape cu două milenii înainte. Dar faptul naşterii Lui este unic, fiindu-ne dăruit odată pentru totdeauna. Tot astfel, preţul răscumpărării din păcat a omenirii a fost, prin jertfa Lui, plătit odată pentru totdeauna. Inţelesul Naşterii Mântuitorului rămâne statornic şi el nu are a fi actualizat, fiind veşnic actual. Naşterea Domnului este punctul cardinal după care se orientează lumea creştină şi istoria, ale cărei înţelesuri sunt şi nu sunt, în neastâmpărul clipelor ce se fugăresc fără odihnă.

Cel mai lung prânz de Crăciun este prânzul de familie anual care adună, în ziua Naşterii Domnului, toată lumea creştină. Imaginea poate părea naivă, evenimentele din actualitatea imediată o contrazic, dar înţelesul prânzului creştinesc de Crăciun nu s'a pierdut şi nu se poate pierde. Chiar dacă în momentele când pretutindeni, în bisericile creştine se celebrează Naşterea Sfântă, pe fronturile de luptă oamenii vor continua să se ucidă. Istoria e făcută din astfel de paradoxuri şi contradicţii tragice. Dar înţelesul Naşterii, care e un înţeles de nesfârşită iubire, niciodată descurajată nu se poate pierde.

Copilul se naşte din iubire şi orice creaţie omenească este o laudă adusă iubirii. Numai oamenii ştiu să iubească, sau pot să se urască unii pe alţii, dar Neamurile între ele se adună şi se desbină după alte criterii, după interese şi după puteri. Cei tari fac dreptate pentru cei slabi. Cui nu-i place n'are încotro. Neavând încotro strânge pumnii — aşteaptă. Şi aşteptând, speră. Pentrucă nu este creaţie statornică decât aceea care izvorăşte din iubire, adică din înţelegerea şi a dreptăţii celor nedreptăţiţi.

MIHAI NICULESCU

MEŞTERUL BLEZU — VALSUL DE ADIO

Două schiţe de Sărmanul Klopştock

Meşterul Blezu

Blezu e potcovar în Spiridon. Satul nu mai cunoaşte alt meşter. Se mai pripăşise unul într'o vreme — Tarcău — dar ăla a stricat copitele cailor şi s'a dus vestea ca de popă tuns! Nedibaci, lumea a căutat să-l ocolească, astfel că Blezu a rămas de izbelişte — om de meserie. Drept vorbind, Blezu nu e tocmai potcovar. A fost pe vremuri lucrător în Arsenalul Armatei de unde s'a liberat maistru!

Dar ce folos, beţia i-a stricat tot rostul! Bea până se'ngălbeneşte şi asta-i zădărniceşte deverul şi reputaţia. Cam a terminat Arsenalu' dela Bucureşti, Blezu şi-a luat livretu' şi s'a cuibărit pe locul părinţilor, în Spiridon. Beţivanul a deschis aci o şatră — chip potcovărie, gata-gata să cază pe lume. L-a rugat ca maistru la uzinele Ulmilor, la filtruri, desmeticul, neam rău, neavând încredere în el şi nici vreo nădejde de cuminţenie, a refuzat net. Tot beţia s'a pus chezaş şi aci. Cum putea el să stea nepristan *acolo* la uzină, zi şi noapte, în gura maşinilor cu gâtlejul uscat? A preferat omu' să se coboare dela maistru la potcovar numai să moţăe toată ziulica, cu nasul în stacanele lui Dobre Mante, la picuş.

Dar nici cel puţin nu e o potcovărie cu faţă, aşa ca să pară şi ea la vedere măcar ca un atelier şi să nu facă de ocară talentul lui Blezu. De aceea cât e ziulica de mare, Fira Lipoveanca, nevastă-sa adusă cu alai din mlaştinile Borcii, se tăvăleşte de râs în tufănelele dinaintea şetrei, cu toată truda lui Blezu de a da o *aparenţă* de fabrică, şandramalei care sta să se prăvălească. Ş'apoi maghernişa, căreia i se pot atribui toate aspectele afară de aceia de atelier, se înalţă în bătătura patriarhală a lui Blezu, ca o îngrămădire de fărâmituri rămasă din pârjoala vreunei cotropiri de foc şi din care a scăpat ca prin minune, pătulu la ferestruicile căruia sclipesc porumbeii albi şi înfoiaţi ca nişte boboci de plante exotice, coliba potcovarului înămolită în ramuri de răţină, — colibă care-şi propteşte bătrâneţele spoite cu alb de catapeteasma unor plopi care îşi pierd freamătul argintiu în înălţimile tihnite ale cerului, şi cuptorul scund, cu căciula lui de humă, trasă adânc peste urechile de cărămizi până în unda tremurătoare a troscotului şi din ascunzişul căruia se înalţă gura neagră a cocătorului cu măselele lui mari şi arse.

In prispă lucesc la soare, oseminte de stejar care au ţinut pe picioare dricuri sfărâmate de poştalioane, obezi, bucele şi loitrare, prăvălite până în gura atelierului, într'o dezordine lemnoasă din care sculele meşterului nu mai pot închega nici un fel de lucrare şi pe care Blezu le păstrează în morga asta de reclive numai pentru „emblema" meşteşugului. Streaşina e adusă oblu până în linia umerilor lui Blezu.

Pe acoperişul ţuguiat nechează un cap de cal de lemn. Pe vatră fulgeră para mangalului îmboldit de duhneala lentă şi stereotipă a foalelor îmbuibate cu aer, în ritmul somnoros al burdufului care se hrăneşte cu negurile pe care i le trimite pe gură Ţopârdea, ucenicul, şi apoi îşi dă duhul în gheena jărăgaiului din care ţâşnesc ţinte fierbinţi de aur. Laţul de sub călcâiul lui Ţopârdea scoală jigania din somn. Burlanul prins în gura burdufului soarbe aerul pe care laba ucenicului îl trimite în plămânii lui de meşină, răsuflarea se rostogoleşte în pântecul lui încins, cutremurând din toate încheieturile „atelierul" şi merge să scuipe în aprinderea mangalului în care Blezu vâră materialul diform ş'apoi trage din el potcoave fasonate. Blezu prinde lucrarea în cangea unui cleşte, iese vijelios pe gura şandramalei, ţopăie bătătura năucit, apleacă metalul înflăcărat în groapa cu apă neagră din care se'nalţă ca un descântec furtuna de abur a fierului călit şi merge de aşează cu dichis în copita vitei din care bufneşte fum de os fript, covrigul încins de metal.

Şi între buzele cangrenate de otrăvurile băuturii ale meşterului Blezu, înfloreşte un zâmbet de animal care şi-a împlinit întocmai meşteşugul.

In pragul potcovarului Blezu, s'a oprit cantonierul Dănilă. Trage opintindu-se de căpeţel, la potcovit, pe Truţi, gloaba curcită cu Soliman armăsarul satului. Mârţoaga a simţit primejdia — are groază de fiarele lui Blezu. Toată vara l-au ars la tălpi. Acum nu mai vrea. Stă în poartă şi smuceşte în contra opintelilor lui Dănilă, ocărându-l pe nări mai să zmintească din loc mâinile cantonierului. Din spre gura atelierului se apropie rânjind, potcovarul Blezu urmat de Ţopârdea cu iavaşaua în spate.

Cantonierul Dănilă sloboade căpeţelul şi gloaba îşi răschiră nările a împotrivire. Gogonea, candidat pentru locul lui Dănilă, proaspăt avansat ca picher, luat deocamdată, aşa ca ajutor pe lângă Truţu, îmbie vita spre potcovărie. Ţopârdea înşfacă buza globanului în laţul iavăşelii cu o precizie de hingher, târând namila încuminţită ca prin minune spre priponul atelierului.

— Aşa ducipalu'tati, aşa! Ca ce te fandoseai ca o moarcovă? Vin la tat-tu să te încalţe neica cu ghete noui, tontule!

O potcoavă îşi înalţă fulgerul spre ochii plânşi ai lui Truţi urmată de hazul satanic al lui Blezu. Inlăcrămarea calului care ofta în menghinea lui Ţopârdea dezorienta pe Gogonea încremenit în poartă — îl iubea, crescuse cu el în grajd.

— Gogonea tată, ia tufa aia de salcâm şi treci de apără gloaba de muşte că dacă apucă de-l pişcă una, se sgudue vita din loc şi îi prăpădesc picioarele!

— Măi vere Blezu, numa ce te rog, zău aşa e, ca să-i tiveşti unghiile, mai cu băgare de seamă ca să iasă mai cilibii — duc calul la Obor să-l vânz şi dacă es copitele bulucănoase, nu iau preţ, — îmi întoarce geambaşii spatele şi zice că e bătrân — se milogi cantonierul pe lângă „maistru".

Cuţitoaia lui Blezu fişcue unghie după unghie. Dulăii se aţin la surcelele albe de os cari se desprind din copite, în tăeturile de brici ale lui Blezu. O potcoavă roşie vine cu iuţeală pe gura magherniţei şi Blezu o aşează în urmele lăsate de cuţitoaie. Osul pârjolit, împrăştie miros de piptene ars. Dulăii poftesc la pastramă friptă, mirosind aerul şi Truţu plânge în iavaşa.

— „Oare să-l doară, Blezule? se milogeşte Dănilă.

Blezu netezeşte zeama fierbinte a osului pe rama potcoavei:

— „Pasă-mi-te a intrat cuţitoaia la adânc şi se vede că a cam dat de carne, se tângue cantonierul.

Truţu nechează gângav, pufue nările ce au mai rămas din strânsoarea iavăşelii şi adunându-şi puterile într'o încordată opinteală de indurerare, zvârle peste cap pe Ţopârdea cu iavaşea cu tot.

— „Unghie bolnavă, domnule Dănică!

— Atunci care-i leacu?

— „Nici un leac! Du gloaba la bâlci şi dă-o pă ce ţi-o da!

— „Aşa desculţă?

— „Nu vede geambasu meteahna!

— „Şi dacă vede?

— „O scoate şi el la vânzare — păcălit cum e şi o aduce tot la mine la potcovit! Unul e meşterul Blezu potcovaru în tot Spiridonul!

—„ Şi cu unghia ce faci?

— „Ce fac? Dacă rumânu o bagă de seamă, vina cade tot pe d-ta domnule Dănică, rânji potcovarul printre măselele murdare.

— Cum?

— De, negustorule — mă răţoesc eu către geambaş, dacă hoţul de vânzător te-a păcălit, n'a adus vita la meşter şi a dus-o ca un tont la ţigan!

— Şi la urmă?

— Ei, la urmă, fac şi eu pe grozavu către Ţopârdea şi strig cât m'o lăsa gura:

— Măi puciosule, treci dă pune calului iavaşaua!

Valsul de adio

Zaharia Budu e cel dintâi şi cel mai mare manufacturist din Răcari.

Pentru călătorii mai cunoscuţi are vârâtă într'o scălâmbăiare a bătăturii şi o fărâmă de birt cu mâncare caldă şi băuturi răcoritoare.

Drept vorbind, de un birt în regulă nu poate fi pomeneală.

Maşina de gătit însă tot fabrică bucatele gospodăriei iar străchini se mai găsesc în cui, de prisos, aşa că, de o mâncare d'ampicioarele servită „a la botul calului" în uşa magazinului de manufactură, Zaharia Budu poate face rost pe un preţ de nimic, unui drumeţ cu care se întâmplă să aibe legături comerciale.

Osebit de asta, Zaharia Budu mai tae din când în când şi câte o vită pentru o carne proaspătă, amploiaţilor mai cu vază din Răcari, mai umple pivniţa cu fructe şi bostani pentru amatori de aşa ceva, mai o pastramă de briceag înfiptă în pironul din tocul uşilor dela intrarea principală a magazinului, mai un mezel, mai o gustare, *mai o prăştină răcită în puţ*, toate chivernisite de Zaharia Budu pentru ca vaza lui de „băiat levent" în toţi Răcarii, să nu se ştirbească cât negru sub unghie, iar temelia casei să fie asigurată; toate acestea, nu tocmai atât pentru sufletul lui Zaharia Budu, cât mai mult pentru cei patru moştenitori ai săi cari îşi aşteaptă întinşi merazurile din palma lui Zaharia Budu.

Şi ăsta este şi focul lui Zaharia Budu — vrea să plece pe lumea cealaltă împăcat şi liniştit, fără pic de remuşcare!

Cheagul e ca şi încheiat. Birtul îl trece lui Burcuş, feciorul ăl mare, liberat din armată, în vorbă cu Zinca lui Patruţescu pentru însurătoare, iar magazinul cu toată marfa, edecurile şi toate articolele *de galanterie*, mărunţişuri şi manufactură, îl trece lui Mirică, toptangiu tot în Răcari, priceput în branşă, în foaia de zestre a Mândichii, gata de măritat. Restul, calabalâc, provizii, mobilier şi toate tracalele casei, cari pe cari pe apucate, după bună înţelegere între cumnaţi şi cumnate.

Acesta este visul negustorului Zaharia Budu, din Răcari şi ţine morţiş să nu-i iasă sufletul până nu i s'o împlini întocmai, ca să poată închide astfel ochii mulţumit de frumuseţea lui.

Parale la o parte în vre-o teşcherea, nu se prea striveşte!

Intr'o vreme a avut şi aşa ceva, dar de când cu operaţia grea, la ficat, punga i s'a cam golit şi acuma, cu drojdia ei, abea dacă se acopere cine ştie ce nevoe venită pe neaşteptate ca şi boala de ficat care tot nu vrea să-l slăbească de tot, ciocănindu-l din când în când pe sub coaste.

Intâmplarea cu operaţia a fost cam buclucaşe — gata gata să se verse fierea în sânge!

Doctorul i-a strecurat scăparea ca prin urechile acului. Pentru minunea asta, Zaharia Budu i-a trimis cu poştalionul, acasă, un purcel de rasă cu coada ca tirbuşonul, o pereche de bibilici moţate şi un buchet de micşunele în luna... Februarie, dela geamlâc, într'o vreme când nici pomeneală de aşş ceva nu este pe lume.

Faţă însă cu seriozitatea cazului, doctorul i-a prescris manufacturistului speriat, un regim de închisoare: undelemn, zarzavaturi cu unt şi poame fierte.

Dar fără fleiculiţa-curea, sfârcuri de uger de viţea şi rotogoale de berbec la grătar, Zaharia Budu e mort! Totuşi, printre rigorile vieţei, le mai gustă aşa din când în când, la un pahar, cu câte un client căruia era să i se verse şi lui fierea în sânge şi care tot nu i s'a vărsat, deşi el şi-a pus de mult regimul la ciochină.

Şi astfel Zaharia Budu ciocneşte încurajat înaintea unui taler de măruntae luate direct de pe grătarul din faţa prăvăliei, vorbind de rău cu clientul cu regimul la fel, pe nemiloşii doctori care nu vor să aibă în vedere când îşi schingiuesc bolnavii cu zeamă goală şi pâine prăjită, că viaţa este atât de scurtă!

„La mine s'a găsit, domle, pietriş în ficat, domle, şi tot beau şi mănânc bine ha!

Şi la mine domle, ce-ţi închipueşti că s'a găsit? Nisip!

„Cu atât mai mult cuvânt nene Zahario să dăm dracului bolboţinele şi să'ntingem colea în mierea asta, întăreşte călătorul cu pietriş la ficat, apăsând cu şomoioage de pâine în rumeneala fleicilor.

Şi fota negustorului Zaharia Budu se'nalţă în dreptul buzelor mulţumite şi pline de mustul fripturilor, trece prin mustăţile tocate în linia nărilor şi se rostogoleşte apoi, pe cealaltă parte, acoperind la loc pântecul mulţumit al omului cu nisip la ficat.

Două furculiţe de cositor îşi înfig miezul îmbucăturilor de pâine din vârfuri, în mustul cărnurilor hlăpăite şi două spriţuri reci de-ţi tae gura, ocolesc pe la spatele mâncăcioşilor aduse tocmai la pont pe tavă de Petrică tejghetarul. Inghiţiturile împing fripturile pe gât, pietrişul şi nisipul oamenilor se lasă la fundul ficaţilor. Petrică ultucu aleargă spre tejgheaua descuiată şi regimul trece la dosar — bâlfesc hazos cei doi mâncăcioşi bolnavi de ficat!

Atât numai că banchetul ăsta este în aşa fel dichisit de Zaharia Budu, ca să se întâmple numai la praznice — încolo regimul şi apa de Căciulata pe care pacientul Zaharia Budu o bea dintr'un ulcior pentru ca să fie mereu proaspătă şi rece, îşi reiau grabnic locul fleicilor cu must!

★

Dela o vreme Zaharia Budu se plănueşte amar pentru o combinaţie cu moştenitorii, cu privire la înădirea magazinului şi a dependinţelor lui, pentru ca merazul rămas să fie mai cu spor, iar moartea să-l găsească şi mai mulţumit.

La rândul lor moştenitorii hrăpăreţi, nu s'ar fi opus la aceasta dacă Frusina, femeea cu care Zaharia Budu a închegat casa dela început şi cu care vrea să închidă ochii de mâna, nu i-ar fi adus aminte că şi pe lumea cealaltă ca şi pe pământ, le trebueşte la fel o casă, aşa cum are Demostene Sfetculescu şi Agripina Sfetculescu săpată în curtea bisericei, zidită, tencuită şi deschisă, gata să-i adăpostească de îndată ce ar muri: într'o parte, cu slove de aur pe marmură: „Aci se odihneşte Demostene Sfetculescu împreună alături de soţia lui nedespărţită Agripina Sfetculescu care nu l-a părăsit o clipă în viaţă şi l-a iubit până în ceasul morţii. Născut la 1848, răposat la... şi intr'alia: „Aci se odihneşte Agripina Sfetculescu împreună alături cu soţul ei nedespărţit Demostene Sfetculescu negustor cu vază în Răcari care nu a părăsit-o o clipă în viaţă şi l-a iubit până la ceasul morţii. Născută la 1864 şi răposată la....

Obiecţiunea justă a fetei schimbă îndată planul de îmbogăţire al negustorului şi Zaharia Budu se gândi serios la un cavou, chibzuind în consecinţă cu Frusina, în şoapte, ca să nu se întristeze copiii. Zaharia Budu şi cu Frusina Budu căzură în cel din urmă de acord, cu mici excepţiuni de ornamentaţii, ca de pildă, marmură albă în loc de neagră, litere negre în loc de galbene şi cu adăugirea chiar a anului morţii, aşa pe brodite, ca să nu rămâe piatra în alb şi cu vorbirea la fel cu a Sfetculeştilor, în plus... o poezie de adio la fel pentru amândouă pietrele şi comandată la *Jenică Panaitopol*, învăţător în Răcari, scriitor şi corespondent la ziarul „Dacia".

★

In sfârşit, să fie aşa cam ca două odăi, dedesubt, alăturate, într'una eu şi într'alta Frusinica, explică Zaharia Budu d-lui Sarcoli Santilluna, antreprenorul de pompe funebre şi de monumente funerare, adus înadins dela oraş.

Şi maestrul Sarcoli Santilluna, măsurând, săpând şi plănuind, răspundea în italieneşte clientului Zaharia Budu, desfăcând pe genunchi, în mijlocul cimitirului, un plan albastru de hârtie, iar Zaharia Budu arătând în zare, spre mormântul Sfetculeştilor, la care meşterul Sarcoli Santilluna, dând din cap, băgă hârtiile în buzunar, ridicând apoi mai târziu o clădire aidoma cu a Sfetculeştilor şi conform placului clientului... îngropat de viu, împreună cu familia.

Opera fiind complect înfăptuită, familia Budu fu invitată de meşterul Sarcoli Santilluna în curtea bisericei locaşului de veci, să o recepţioneze.

Zaharia Budu cobori solemn scara, pierzându-se în fundul cavoului. Frusina Budu rămase afară, în bălării, cu meşterul italian, care întindea palma când spre crucile Sfetculeştilor, când spre cele ale soţilor Budu, confirmând executarea lucrărei întocmai după dorinţa negustorului care întârzia în groapă.

„Păi ce fel de casă este asta domle, cu odăile oarbe, lipite alături, fără un pic de fereastră între ele, la mijloc, prin care să bolborosesc şi eu pe lumea cealaltă, din când în când, cu baba mea?! se răsti manufacturistul Zaharia Budu, ivit la intrarea cavoului, cu părul vâlvoi şi cu privirea injectată de mânie. Pune fereastră şi atunci plătesc! Până atunci nici o lăscae!

Şi meşterul Sarcoli Santilluna a trebuit să scobească o fereastră între cele două odăi de piatră.

Iar manufacturistul Zaharia Budu şi femeea lui, Frusina Budu, îşi aşteaptă resemnaţi ceasul morţii şi „versul de adio" al învăţătorului dela şcoala din Răcari, d. Jenică Panaitopol, ziaristul şi poetul...

Prietenul meu Ştefan

(nuvelă)

de TRAIAN LALESCU

Mă simt azi mai puternic ca niciodată. Aş vrea să alerg pe străzi, în neştire, şi să înfrunt orice zâmbet neîncrezător, orice chip duşmănos. S'ar întoarce toate capetele în urma mea. M'aş deosebi de toţi ceilalţi. Dar nu m'aş uita *la* nimeni. Sunt astăzi un *învingător*. Vreau să strig şi glasul meu să nu se oprească aici; să treacă *dincolo*, printre umbre, printre zâmbete de morţi.

„N'ai avut dreptate, prietene Ştefan... Am învins... Auzi, prietene Ştefan?... Am învins".

*

Glasul ţiganului se căznea să fie cât mai melodios.

„Vreau să-mi spui frumoasă Zaraaza,
„Cine te-aaa iubit,
„Câţi au plâns, nebuni, după tiiine
„Şi câţi aaau murit...

Ii zâmbeau ochii iar gura îi râdea cu toate mărgelele dinţilor albi.

Lângă noi, Ştefan stătea grav privindu-şi paharul pe jumătate golit.

Aş fi fost fericit în clipa aceea, dacă mâna Monicăi nu mi-ar fi mângâiat din când în când degetele. Mă plictiseau desele ei accese de melancolie. Ii ajungea să audă cuvintele stupide ale unui cântec răsuflat, pentru ca să lăcrămeze şi să încerce să-mi arate că mă iubeşte.

Incercasem odată să-i mărturisesc lui Ştefan, plictiseala mea:

— „Monica nu e fata care poate să mă împace. Când rămân singur cu ea, nu mai am ce vorbi. Se gudură pe lângă mine ca un căţel. Mereu mă aprobă. Eu vreau lângă mine o femee, nu un căţel".

Dar Ştefan nu-mi dăduse dreptate.

— „Dece vrei să pari altfel de cum eşti? O femee care să nu te aprobe te-ar indispune. Ai înţelege imediat cât de mic, cât de meschin eşti".

Incercasem atunci să protestez, dar Ştefan nu mă lăsase să vorbesc.

„Nu încerca să mă contrazici. O dispreţueşti pe Monica, încercând să te convingi că îi eşti superior. Şi totuşi eşti un om ca toţi ceilalţi: un om normal, dureros de normal".

De câte ori putea, Ştefan căuta să mă umilească. Şi, ceeace era mai trist, eram silit, până la urmă să-i dau dreptate. Chiar şi în clipa aceea, negăsind alt răspuns, m'am mulţumit să-i spun:

— „Ai noroc că îmi eşti prieten. Altfel ne-am certa".

Ştefan m'a privit în silă:

— „Ce te face să crezi că suntem prieteni? S'a întâmplat să ne întâlnim. Ne plictiseam amândoi şi ,vorbind împreună, am avut impresia că ne plictisim mai puţin".

— Ciudată definiţie a prieteniei".

— „Dar cine ţi-a spus că asta e definiţia prieteniei? Ar însemna atunci că sunt prieten şi cu omul cu care călătoresc împreună în acelaş compartiment. Şi cu el stau de vorbă. Ne spunem câte 'n lună şi în soare. Şi când trenul ajunge în staţia în care el trebue să coboare, îşi ia rămas bun dela mine, îmi lasă o adresă pe care eu o uit peste zece minute, coboară din tren şi eu îmi urmez drumul singur".

— „Dar pe noi ne leagă patru ani de studenţie. Ne cunoaştem amândoi păcatele, idealurile. E cu totul altceva prietenia noastră".

— „O călătorie mai lungă în acelaş compartiment. Atâta tot".

Mă întrebasem şi eu adeseaori ce rost are prietenia mea cu Ştefan. Dar toate lucrurile astea, spuse de Ştefan, mi se păreau groaznice. Aşa că m'am răstit la el:

— „Eşti, pur şi simplu, caraghios. Din fericire, nu crezi nici tu tot ce spui. Sunt convins că aş face orice pentru tine. Şi asta, numai fiindcă mi-eşti prieten".

Ştefan a surîs, neîncrezător.

— „Să presupunem atunci că, la beţie, ţi-aş cere să omori un om. Ai omorî un om numai pentru că mi-eşti prieten?"

— „Nu te-aş asculta, fiindcă ai fi beat".

— „Atunci, să presupunem că aş fi treaz".

— „Eşti stupid. Şi eu nu stau de vorbă cu oameni stupizi".

— „Nici chiar atunci când oamenii stupizi îţi sunt prieteni?"

Zâmbetul lui Ştefan îmi arăta că tot el mă învinsese şi de data asta.

Intotdeauna se terminau astfel discuţiile noastre. Prin înfrângerea mea. Eram silit să-i dau dreptate: Sunt un om mediocru.

Aveam clipe de revoltă cari se spulberau prea iute.

Căutam prietenia lui Ştefan, poate, numai fiindcă era socotit de ceilalţi, drept un om superior. Alături de el, *căutam să fac* şi eu aceeaş impresie.

Imi spusese, odată, Ştefan:

— „Eşti un om comod, al cărui singur ideal este acela de a eşi cu faţă curată din orice încurcătură".

Şi avea, pe semne, dreptate.

Dar, în seara în care intraserăm, împreună cu Monica în grădina de vară cu mese goale şi cu un taraf de lăutari sgomotoşi, eram prea veseli pentru ca să ne mai preocupe obişnuitele noastre probleme.

Trecuserăm ultimul examen din anul IV. Eram *avocaţi*. Cuvântul suna ciudat.

Mă uitasem într'o oglindă, şi totuşi nu zărisem nici-o schimbare. Nu mai eram studentul Alexandru Costin. Şi totuşi chipul cunoscut al studentului mă privea cercetător din oglindă.

Ştefan remarcase acelaş lucru:

„Nu prea avem chipuri de avocaţi".

(Urmare în pag. 8-a)

Obiceiuri, credințe și superstiții de sărbători

de GEORGE PUTNEANU

„Căluțul": jocul

VIN SĂRBĂTORILE...

Ninge bogat de câteva zile. Țara s'a îmbrăcat în rochie de mireasă, ar zice Radu Gyr. Munții s'au ridicat până în cer, făcând scară îngerilor, pe care să se coboare în mijlocul nostru ca să ne aline suferințele. Drumurile sunt înțesate de lume cu pachețele subțioară. Vitrinele ne zâmbesc cu jucării. Moș Crăciun și-a închiriat un locșor camuflat cu hârtie albastră în vitrină la Cartea Românească, de unde stă de vorbă, cu copiii. Pe genunchi, are o carte mare în care sunt trecuți toți copiii refugiați. Zilele acestea face ultimele înscrieri. Din traista plină cu jucării își scot sfios capul iepurași și ursuleți, elefanți și păpuși, îngeri și drăcușori. Poartă haină de purpură roșie și capișon roș, tivit cu alb. Ce strălucitor Moș Crăciun! In casa noastră așezată la un kilometru de frontiera rusă n'a intrat niciodată un Moș Crăciun atât de strălucitor!

Pe stradă trece un camion cu brăduleți. Zăpadă, lumini, jucării, brazi, Moș Crăciun... Vin sărbătorile...

...CU OBICEIURI, CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII

Vin sărbătorile și cu ele o sumedenie de obiceiuri, credințe și superstiții.

Privind traista încărcată cu jucării a lui Moș Crăciun, gândurile mă poartă cu mulți ani în urmă pe meleagurile copilăriei. Mă văd cu alți copii ai satului, colindând pe sub ferestre, ținând steaua, trăgând buhaiul sau pocnind dintr'un harapnic împletit în opt, vesel și rumen la față, continuând tradiția poate mai veche decât numărătoarea creștină. Ii văd pe tata, pe mama, pe sora și pe fratele Mihăiță, iscodind semnele viitorului după mersul aștrilor, după culcușul de pae al porcilor, după cârâitul găinilor din poiată, după formele de plumb topit, vărsat în ciubărul cu apă, după cojile de ceapă umplute cu sare și așezate în rând sub streașină și după alte o sută și o mie de asemenea oracole năsdrăvane.

Și anul acesta, ca și altă dată, toate se vor petrece așa cum le țiu minte. Dispar țări, se mută hotare, cad legi, se schimbă oameni, se darmă cetăți, dar obiceiurile nu se schimbă. Viața lor e veșnică. Sunt azi, așa cum erau la Daci și la Romani, cum erau la întemeerea principatelor, cum le-au văzut călători străini pe la 1600, cum le-a descris Dimitrie Cantemir pe la 1700, cum și le amintește Ion Ghica pe la 1800, cum le-au văzut părinții noștri pe la 1900.

Tata va afla dacă va fi sau nu războí anul care vine, dacă timpul va fi secetos sau ploios, ce grăunțe va trebui să semene ca să nu piardă și ce i se va întâmpla peste an.

Mama va afla dacă va mărita fata sau nu, dacă vaca va făta bouț sau vițea și dacă va avea vre-o pagubă în vite sau în orătănii.

Sora își va vedea logodnicul în oglindă sau în fântână, va afla dacă e de neam sau calic, bogat sau sărac, tânăr sau bătrân, frumos sau urît, de aproape sau de departe, cât va trăi cu el și câți prunci vor avea.

Fratele Mihăiță, elev în clasa șaptea primară, îmi va ține locul. El va colinda în locul meu, va merge cu plugușorul, va trage buhaiul, va mânui harapnicul, va umbla cu semănatul, sau va însoți pe părintele Constantin cu botezul, strigând cu alți copii pe toate ulițele satului: Chiraleisa.

Dela toate acestea va lipsi doar cel care privește pomul de Crăciun din vitrina Cărții Românești, supra încărcat cu jucării, așa cum nu l-a văzut nici odată în copilărie, dar il visează pentru copiii săi.

SĂRBĂTORILE DE ALTĂ DATĂ ȘI DE AZI

Obiceiurile și credințele vor fi aceleași ca și altă dată, dar va lipsi atmosfera de odinioară, acea bogăție și acea pace patriarhală, pe care le citim în romane. Ce vis frumos e „Crăciunul dela Silvestri" a lui Ionel Teodoreanu! Și „Medelenii" și vacanțele de Crăciun ale atâtor romane și Crăciunul amintirilor noastre!

Ne apasă o atmosferă ucigătoare, ne roade grija de ce va fi mâne, ne doare sărăcia atâtor refugiați, ne întristează tragedia atâtor sinistrați rămași fără cămine, și din perete ne mustră icoana unei Românii sfâșiate. O rudă ne-a murit în nenorocire, despre alta rămasă în teritoriul cedat nu știm nimic, un fecior e concentrat de doi ani pe zonă și nu se știe de va veni de sărbători acasă. iar altul a plecat să învețe carte la București și ne-a scris că nu vine.

Nu va mai fi masa încărcată cu cozonaci, ulcioarele pline cu vin de Cotnar sau Odobești și străchinile pântecoase cu plăcinte calde cu brânză, muiate în unt. Kilogramul de făină e 36 lei, oul 8, vinul 100 lei litrul, iar unt nu se găsește deloc. Păstorel va bea apă'n loc de vin, neuitând să facă o epigramă înțepătoare anului ăstuia ingrat, iar eu, la nuntă, voiu cinsti musafirii cu murfatlar tulbure.

SE APROPIE IGNATUL

Și anul acesta tata va tăia porcul. In noaptea de Ignat va visa sărmanul că va fi tăiat. Mihai va umfla bășica, va introduce câteva grăunțe în ea și se va juca până ce, într'o zi, mama înfuriată i-o va sparge de cap. Și pentru că n'a fost cuminte, nu va primi codița porcului.

Tata va cerceta splina. Dacă va fi subțire peste tot, înseamnă că iarna va fi ușoară. Dacă o parte va fi mai umflată, partea respectivă de iarnă va fi mai grea. Dacă toată splina va fi groasă, iarna va fi extrem de aspră, așa cum a fost anul trecut. Bătrânii mi-au prezis-o după splina porcului. Dacă nu-mi făceau mănuși și ciorapi de lână, îmi rămâneau oasele pe Dealul Dumbrava să le roadă corbii lui Bacovia. Viotonaș are noroc la militărie, căci după toate semnele, iarna va fi ușoară.

CU MOȘ AJUNUL

Odată porcul tăiat și aranjat în specialități: carne, șuncă, untură, cârnat, leber și tobă, se spală toate vasele, ca să nu le găsească ajunul cu de dulce. In această zi toată lumea va posti, pentru sănătate și noroc. Masa încărcată cu mâncări de post, va aștepta răsăritul stelelor, când e permis să se mănânce.

Incă din zorii zilei vor sosi copiii cu Moș Ajunul, tremurându-și în pragul ușii argintul clopoțeilor vocii:

„Bună dimineața la Moj Ajun,
Ne dați ori nu ne dați?
Ne dați ori nu ne dați?
Ne dați, ne dați?
Noi umblăm și colindăm
Domn, Domn să 'nălțăm.
Căci boierii sunt acasă
Leroi ler".

Și luându-și colecii special făcuți pentru ei, vor pleca să cânte și altor boieri, căci așa e datina.

CU ICOANA, VESTIND NAȘTEREA

Tot în Ajunul Crăciunului, dascălul Ieremie va veni cu icoana să vestească nașterea, cântând nasal pe glasul întâi cunoscutul tropar al nașterii: „Nașterea ta Hristoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinții". Ca întotdeauna, va veni nițel „cinstit" și o să i se încurce pe alocuri limba. Noroc că troparul și glasul îi sunt atât de cunoscute, încât nu poate greși niciodată. Si de greșește, i se poate ierta. Nu spune Iisus: „De șaptezeci și șapte de ori câte șapte să iertați"? De aceea și mama îl va ierta pe Mihai, orice poznă i-ar face azi. Căci nu-i bine să bați copiii în ziua de Ajun. Le ies bube pe corp.

Și ziua va trece liniștită ca nici o altă zi a anului, cu stomacul gol și sufletul curat.

COLINDUL, NOAPTEA SFÂNTĂ

Va veni seara cea mult așteptată și din hurți vor răsări, una câte una, stelele. Cerul își va deschide porțile și legiuni de îngeri vor vesti în cor lumii nașterea Celui Prea Sfânt. Satul nostru din munți va fi numai lumini. Și sfios, sub fereastră, se va înfiripa colindul:

„Sculați, sculați boieri mari,
Florile dalbe,
Că vă vin colindători,
Florile dalbe,
Noaptea pe le cântători.
Sculați, sculați, nu dormiți,
Sculați și vă 'mpodobiți,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de 'mpodobit,
Cu podoabe de argint,
Cu canaf până 'n pământ
Și sculați și slugile
Să măture curțile..."

Sub alte ferestre, alte colinde se vor înfiripa și în curând tot satul va fi o simfonie cerească de colinde și de lumini.

Mama va povesti legende despre Maica Domnului și despre nașterea Pruncului Sfânt. „Nimeni nu voia s'o primească în casă pe Maica Domnului ca să nască. A venit și la Crăciun, dar acesta a refuzat-o. Atunci soția lui Crăciun s'a milostivit de ea și, fără știrea soțului, a primit-o în staul, făcându-i pat în ieslea boilor. Și acolo s'a născut Dumnezeu, încălzit de suflarea boilor. Aflând Crăciun de isprava soției sale, i-a tăiat mâinile. Aceasta s'a plâns Maicii Sfinte. Maica i-a spus să-i aducă, așa cum o putea, mâinile. Și aducându-le, minune! mâinile s'au prins la loc".

POMUL DE CRĂCIUN

In casa noastră n'a crescut nici odată, dar l-am văzut în casele bogate, încărcat în jucării, instelat cu lumini și rachete și nins cu zăpadă de vată. Il privesc azi în vitrina amintirii.

Lumina în cămară e stinsă. Focul arde în sobă. E cald. Bunica e așezată pe un scaun lângă sobă. Sunt introduși copiii. Nu știu ce se va întâmpla. E liniște. Mama aprinde o lumânare, apoi alta, și pe rând toate. Tata aprinde rachete. Scântei strălucitoare sboară în toate părțile. Copiii privesc înmărmuriți splendoarea pomului. In colțul ochilor bunicii răsare câte un mărgăritar.

De crengi, atârnă jucării, bomboane argintate și globuri strălucitoare. Sub pom: un urs, un elefant și un iepure stau la sfat. O păpușă doarme în cărucior, alta mai mare o veghiază. Alături, câteva cărți: Povești de Creangă, Basmele Românilor și Albă ca zăpada și cei șapte pitici. Fiecare jucărie are o etichetă: Gin, Mărgica, Titi. Lui Gin îi plac păpușile, Mărgicăi îi place să tragă iepurii și urșii de urechi, iar lui Titi îi plac cărțile. O să studieze filosofia, desigur. Ei sunt cuminți și nu se ceartă ca Mițu și Baruțu lui Arghezi, pe motivul dacă există sau nu Moș Crăciun. Moș Crăciun există. Le-a adus jucării, iar la noapte, când vor dormi, le va pune sub perină ghetuțe, mănuși, ciorapi și alte lucruri trebuincioase...

CU STEAUA

O oprire bruscă de tramvai m'a trezit din vis. Când și unde am văzut pomul acesta frumos?

Mihai nu va avea pom și nu știu de va ajunge și pe la el Moș Crăciun ca să-i aducă ceva. E prea departe și se teme de oboseală.

In schimb, mâine dimineață va merge cu steaua. Cu banii adunați dela mama de câte ori a fost cuminte, și-a făcut o stea foarte frumoasă. Cea de anul trecut s'a distrus. S'a întovărășit cu Radu lui Petre Legionarul și cu Vasile al lui Niță de peste apă și au făcut câteva repetiții. Au ales tot cânteoul cel vechiu. Il cunosc și e frumos. Dacă l-ar auzi Mânzatu, imediat l-ar pune pe note.

Și mâine în zori vor începe chiar dela noi, ca să vadă dacă merge bine și să le fie de bun început, căci tata le dă mai mult ca alții. Asemeni celor trei crai din legendă, Mihai, Vasile și Radu vor pleca cu steaua.

VICLEIMUL ȘI IROZII

Vicleimul în Muntenia și Irozii în Moldova, e drama religioasă ce reprezintă nașterea Domnului. Personagiile sunt cele din legendă: Irod, Melhior, Baltazar și Gaspar, preotul, îngerul, ciobanul și mai mulți soldați, îmbrăcați în haine caracteristice.

Acest teatru popular, asemănător misterelor din alte literaturi, e foarte vechiu în tradiția noastră populară. Scenele religioase sunt urmate de scene profane: un joc de păpuși.

E obiceiul să se umble cu Irozii de ziua Crăciunului până la Sf. Vasile.

Feciorii dela noi cunosc versiunea lui Anton Pan. Vicleimul lui Victor Ion Popa nu e cunoscut în popor.

Oare cine va organiza anul acesta Irozii? Căci meșterul e concentrat și nu se știe de va avea concediu. Poate Ionel a Palaghiei sau Costan a lui Buzălincă.

ANUL NOU

Mă gândesc la 1941. E anul speranțelor noastre. Sau poate al desnădejdilor. Cine știe ce ursitoare rânduesc lucrurile acestui an! Numai de n'ar fi din planeta Marte. Câte n'am descoperi dacă am avea posibilitatea să pătrundem în misterul lucrurilor viitoare!

Cei de acasă se pregătesc totuși să primească noul an cu încrederea și seninătatea caracteristică neamului nostru, cu ceremonialul deosebit, neschimbat și vechiu ca biblia și cu mijloacele de descifrare a viitorului ce le cunosc din moși-strămoși.

E mare lucru să crezi în puterea unor formule și procedee magice, să fii inițiat în ele și să le folosești la descifrarea necunoscutului. De unde vin aceste practice, din ce substraturi adânci necunoscute nouă, de rămân inaccesibile pentru noi cei ce pretindem că știm atâtea lucruri, că am deslegat aproape toate tainele și că am ajuns în miezul tuturor lucrurilor?

Oamenii simpli din popor le folosesc fără să se întrebe de unde vin, în virtutea unei tradiții, pe care nimic în lume nu o poate schimba.

PLUGUL

Ca în toți anii, în ajunul anului nou Costan Ilaș cu fratesău Nicuță, vor împerechia boii lor hulubi, le vor împodobi frumos coarnele și cozile, îi vor înjuga la plug, de care vor lega un brad, și vor trece pe toate ulițele satului, intrând prin curțile gospodarilor ca să răstoarne câteva brazde. Fără să știe că cei patru boi înjugeți la plug simbolizează ocupațiunea principală a țăranului, puterea nebănuită care-l leagă de pământul pe care noua frontieră l-a tăiat drept la jumătate, Costan și Nicuță Ilaș ară în toiul iernii, ca anul care vine să fie cu belșug. Grija lor de căpetenie este lucrul pământului și bucuria lor este rodul ce-l va da acest pământ.

PLUGUȘORUL

Nici nu va asfinți bine soarele, că Mihăiță și cu alți copii vor porni cu plugușorul. Are un clopot cu sunet de argint și știe un plugușor lung, un fel de epopee reprezentând munca țăranului dela arat și până la scosul colacului din cuptor: arat, semănat, secerat, treerat, dus la moară, adus, făcutul pâinii și coptul. Mai țin minte acest fragment pre-final:

Și-a făcut un colăcel,
De-a dragul să cați la el.
Colac mândru și frumos,
Ca și fața lui Hristos,
Pentru plugari de folos.
Și l-a pus în cui din jos
Să fie ușor de scos
Și l-a rupt în două
Și ne-a dat și nouă,
Și l-a rupt în trei
Și-a dat lui Andrei,
Și l-a rupt în patru
Și-a dat la tot satu,
L-a rupt într'o mie
Și mi-a dat și mie.
Mânați măi, hăi, hăi

BUHAIUL

Buhaiul e tot un fel de plugușor format din băeți mai mari, cam 7-8 inși. Unul urează, unul cântă din fluer, doi pocnesc din harapnice, unul ține buhaiul, unul îl trage, unul aduce zăpadă și unul de rezervă, în caz că trăgătorului îi îngheață mâinile.

Buhaiul propriu zis e o putină căptușită la un capăt cu piele de caie sau de porc, prin care se introduce o șuviță de păr lung din coada calului, astfel ca printr'un nod să rămână atașată la piele. Trăgând de păr în felul mulsului, pielea tremură producând rägete la fel cu ale buhaiului (taurului). De aceea i se spune buhaiu.

Tata nu primește cu buhaiul, căci se sperie vitele în grajd. E periculos, mai ales când sunt a făta, căci se poate să lepede vițelul. De aceea îi va pune numai să ureze cu fluerul.

— Lăsați buhaiul să se odihnească. O fi obosit, săracul!

Când îi va chema în casă să le numere bănuții, va recunoaște pe Traian a Palaghiei, pe Ilie a lui Vecarean, pe fecionii lui Costin a Cabii și pe alții.

— Bată-vă norocul, că mari ați crescut. Era să nu vă cunosc... Mai aveți mult de umblat?

— De abia am început.

MALANCA

Malanca e un adevărat teatru ambulant. In compoziția lui intră flăcăi, până la 15 inși mascați. Reprezintă toate categoriile sociale, toate neamurile cu ocupațiunile lor de predilecție și cu specificul lor: mirele și mireasa, moșneagul și baba, țiganul și țiganca, jidanul și jidoavca, un drac, scripcari, etc. Fiecare exercită ocupațiunea și imită caracteristicele rasei ce o reprezintă. Jidanul caută să înșele lumea cu o cioară, zicând că e găină, dar e mereu descoperit.

— Dece umbli cu cioara vopsită, perciunatule?

— Zic zou chi n'am vupsit-o eu.

Jidoavca vinde sulimanuri, țiganul poartă ciocanul și nicovala după el, țiganca caută în cărți și ghicește cu ghiocul, mirii se drăgostesc și dansează, bătrânii se ceartă și joacă jocuri bătrânești, iar dracul vâră zâzanie și îi ațâță la ceartă.

Malăncii se atașează de obiceiu și un țigan cu ursul. Acesta, înfuriat, sare pe țigan, care zuruie cu disperare un lanț pe o tavă, imitând sunetul banilor, și îl îndeamnă:

„Joacă bine moș Martine,
Că-ți dau miere de albine".

De bucurie, ursul începe să joace cu figuri, să stea în două picioare și să mormăe mulțumit.

E un amestec de costume, de limbi și de ființe, o babilonie întreagă. Cu talentul său, Victor Ion Popa ar putea să scrie o piesă frumoasă după acest sâmbure poporan, cum a procedat cu Vicleimul.

Cred că tot feciorii lui Gheorghe Coroamă vor organiza și anul ăsta malanca.

CAPRA ȘI CĂLUȚUL

Capra și călușul sunt niște obiceiuri asemănătoare malăncii. Aproape aceleași personagii alcătuesc ansamblul acestor piese orale. Nu au propriu zis un text. Partea lor de efect sunt dansurile, costumele și năsdrăvăniile de inspirație momentană a fiecărui personagiu.

Numele de capră vine dela personajul principal, care e mascat cu un cap de capră. Observăm că în mai toate obiceiurile de anul nou nu lipsesc animalele: boul la plug și la buhai, ursul la malancă, capra și calul la obiceiurile cu acelaș nume, porcul la Vasilcă. Prezența animalelor în urături, colinde și piese populare, trebue să aibă o semnificație în legătură cu nașterea lui Iisus în staulul vitelor și oilor. Toate icoanele reprezentând nașterea Domnului, au în ele și animale.

Căluțul, așa cum îl arată clișeul nostru, e un joc specific bucovinean. (Ce s'a ales din Bucovina noastră, prietene Iulian Vesper!) Efectul îl formează costumele, care de care mai caraghioase, și dansurile, la care se mai adaogă și jocul fanteziei creatoare a fiecărui ins.

Tatei nu-i place aceste bătăeli, din cauză că unii actori se apucă de prostii prin casă. De aceea nu-l va lăsa pe Mihai la capră și căluț.

VASILCA

De unde va găsi Stan țiganul un cap de porc, ca să colinde „boerii" în dimineața de Anul nou? Căci rar găsești urmă de purcel la casele oamenilor. Poate se va ruga mult de „boerul" Ghermănescu și-i va da capul purcelului tăiat la Ignat, în schimbul câtorva zile de muncă la sapă sau la coasă, dacă nu cumva l-o fi făcut răcituri până acum, căci boerului îi plac răciturile.

Dacă n'o găsi la el, poate la altcineva. Căci nu se poate să moară tradiția din lipsa capului de porc.

Cu capul porcului pe farfurie va trece pe la cei mai înstăriți (căci pe la calici n'are niciun rost), ca să le ureze mai mult belșug, casă și mai mare și multă fericire. Anul să le fie gras și liniștit ca scăfârlia lui Marin pe farfurie...

SORCOVA ȘI SEMĂNATUL

Pe mine mă vor sorcovi gândurile la București, ca și pe Mircea Streinul, cu ramurile lor de griji și tristeță, împodobite cu flori colorate de speranță, urându-ne la amândoi spor tristeților și desnădejdilor.

Pe cei de acasă îi vor semăna copiii cu boabe de grâu sau de secară, cam așa:

Să trăiți și să 'nfloriți
Ca merii, ca perii
In mijlocul primăverii
Și ca toamna cea bogată
Fie casa 'ndestulată,
Tot cu mesele întinse,
Cu făcliile aprinse,
Cu nuntă și cumetrie
In beșug și bucurie,
La anul și la mulți ani!

Va veni și Marin cioroiul cu ciocanul să-i bată ușor pe spate, ca tot anul să fie tari și rezistenți ca fierul.

CREDINȚE

In seara de Sf. Vasile mama e capul ceremoniei, nu tata. Ea descifrează toate semnele, cheamă duhurile bune și le alungă pe cele rele.

Sub icoana Domnului dinspre răsărit va aprinde o lumină de ceară sfințită anul trecut la Iordan, și-o va lăsa să ardă toată noaptea, ca să poată intra norocul în casă.

Va unge apoi cu usturoi ușorii și pragurile casei și grajdurilor, ca să nu intre duhurile rele. In formă de cruce va unge animalele și membrii familiei, ca să nu se atingă boalele de ei și să fie feriți de bată-l crucea, de iele și de strigoaie, care joacă pe la miezul nopții la răscrucea drumurilor.

Cu o bucată de pâine va chema de trei ori lupii, urșii și vulpile, ca să le hrănească. „Cum nu veniți acuma, așa să nu veniți tot anul la vitele și păsările mele".

In această seară vor vorbi vitele în grajd. Nu e bine să le asculți ce vorbesc. Se spune că unul a ascultat și a treia zi a murit. Ferească Dumnezeu!

Tot în această seară vor arde comorile pe Dealul Comorilor și se va deschide cerul numai pentru o secundă. Vor reuși să-l vadă deschizându-se numai ce's foarte buni la Dumnezeu, și tot ce vor dori în acea clipă li se va împlini.

Copiii ce vin cu plugușorul, vor înconjura de trei ori pomii neroditori, sunând din clopote și lovind topoarele, ca să rodească.

Și câte nu va mai face mama în această seară, ca să aducă sănătate, fericire și belșug în casă.

CĂRINDARIU

Iar tata va face cărindariul. Asta e treaba lui și nimeni nu se amestecă.

Va lua douăsprezece coji de ceapă, fiecare destinată uneia din cele douăsprezece luni, le va umplea cu sare și le va așeza în rând sub streașină. A doua zi le va cerceta. După starea sării, mai udă sau mai uscată, din fiecare coajă, va ști dacă luna respectivă va fi cald sau frig, ploaie sau frumos.

Pentru a ști căror cereale le va merge și căror nu, va lua cărbuni aprinși și îi va așeza în tindă sub ferestre, dându-le numiri de cereale. In dimineața de Anul nou va cerceta cu atenție starea cărbunilor. Cereala al cărei cărbune s'a prefăcut numai pe jumătate în cenușă, se va face mai puțin; iar cea al cărei cărbune a rămas întreg, nu se va face deloc. La primăvară va semăna numai cerealele cărora le va prii timpul, conform cărindariului.

Nu se va mulțumi însă numai cu atât. Va cerceta cerul să vadă cum e luna: nouă, plină sau veche, ce constelații are în apropierea ei și cum strălucesc stelele. După strălucirea, așezarea și mersul aștrilor, va descifra destinul anului ce vine.

ORACOLE, FARMECE ȘI VRĂJI

Toate vârstele și sexele își au rolul lor în seara de Sf. Vasile. Copiii umblă cu plugușorul, flăcăii cu buhaiul, malanca și capra, iar bătrânii fac cărindariul. Acum vine rândul fetelor și al babelor.

Fetele doresc să afle cine va fi ursitul lor, cum va fi și când se vor mărita. In acest scop folosesc o mie și încă o mie de practice, variabile dela regiune la regiune, dela sat la sat, dela casă la casă.

Undeva prin vecini, unde anume nu se știe, se vor aduna fetele din cotul nostru și alegându-și o ursitoare se vor apuca de oracole, după ce vor astupa bine ferestrele.

Pe o masă vor aduna o mulțime de obiecte și farfurii. Fata care dorește să afle cum îi va fi ursitul, iese afară. In lipsa ei, celelalte fete, ascund obiectele sub farfurii. Fata intră și alege farfuria. Cum va fi obiectul de sub farfurie, așa va fi logodnicul. De va alege ardei, va fi rău și iute; de va scoate oglindă, va fi frumos; de va fi pâine, va fi bun; iar de va ghici piatra, va rămânea nemăritată.

Terminând cu acestea, vor începe topirea plumbului sau a cerei. După formele ce le ia plumbul în ciubărul cu apă neîncepută, fata căreia se vrăjește va afla dacă se va mărita, cum va fi iubitul și ce ocupație va avea.

Vor face apoi turte de aluat, le vor coace în vatră, le vor întinge în unt topit, rostind niște descântece și le vor așeza sub laiță. Fete ale căror turte le va mânca pisica se vor mărita, în ordinea în care le-a mâncat.

Vor privi mult timp în oglindă sau în fântână, doar li se va arăta chipul ursitului. Pe întunerec vor lega oile în ocol cu panglici diferte, ca a doua zi să vadă cum va fi viitorul bărbat, după înfățișarea și culoarea oii legate.

Vor încerca să afle în câți ani se vor mărita, după sculatul vitelor. La a câta lovitură se va scula vita, după atâția ani se va mărita fata care a lovit-o.

Vor lega al nouălea par din gard, numărând dela nouă în jos, rostind următoarele:

Eu nu leg parul
Ci-mi leg ursitul
De trei ursite ursat
Și de Dumnezeu dat.
In vis să-l vitez
Aevea să-l văz.

A doua zi vor cerceta parul. Cum va nimeri parul: mare, mic, subțire, gros, gol, scorțos, strâmb, drept, așa va fi iubitul.

Și câte nu vor mai încerca! Albușul de ou, părul de porc, cofița și fusul, cumunițele, obiecte puse sub perină și atâtea alte oracole năsdrăvane, ca să afle viitorul.

Vrăjitoarele își vor arăta și ele puterea farmecelor lor. Vor face pe ursită fetelor ca să placă flăcăilor cu care doresc să se mărite. La fel flăcăilor. Vor aduce călare pe resteu ursitul îndepărtat. Cele hapsâne vor face vrăji de luarea manei dela vitele oamenilor. Altele vor descânta făcătura cu aghiasmă și tărâțe sfințite. Sgripțoroaicele nu vor dormi toată noaptea și vor cerceta locurile neumblate, pâraele, fântânile, porțile, zaplazurile, luând obiecte, urme, apă, pentru vrăjile lor blestemate.

PETRECERE PÂNĂ'N CER

Bărbații, mai cuminți, vor pregăti cheful la vreun Sân-Vasâi.

Nepoții se vor aduna la moașa care le-a tăiat buricul, aducând fiecare mâncare și udătură. Finii se vor strânge la nași, copiii la părinți. Și dă-i pe petrecere vere, cu mâncare, băutură, scripcari, împușcături și salve de săcăluș. „Petrecere până 'n cer", vorba unui, ca să audă și Rușii. Nu știu de vor avea udătură de ajuns, că e scumpă foc. In locul colacului de altă dată, se vor mulțumi cu pâine neagră. Ce să-i faci? Obiceiul e obiceiu și trebue continuat.

Iar noi, la București, vom face revelion cu luminile stinse pentru apărare pasivă.

CĂȘLEGILE DE IARNĂ

Așa se numește timpul între Crăciun și postul mare, când se mănâncă de „frupt" sau de dulce. Vor începe iar pețitul și nunțile. Dacă nu te-i însura acum când e greu, ca să ai cu cine împărți grijile, atunci când să te însori? Când e bine?

Acum se va adeveri dacă oracolele au fost bune sau mincinoase. Muierile se strâng laolaltă și încep să pună la cale încuscriri. Eu am călcat tradiția. Nu îmi place să fiu însurat de babe. De aceea mi-am ales și eu o fată tocmai dela celălalt capăt de țară și voiu face și eu nunta în câșlegi.

AJUNUL BOBOTEZII

De ajun, mama va pregăti o masă cu mâncări de sec și nu va mânca nimeni până nu va veni popa s'o sfințească. Mama va face post negru, pentru ca băiatul cel mare să ajungă domn, iar Done va posti ca să se mărite mai repede.

Pe masă nu vor lipsi: grâul fiert cu miez de nucă, poame fierte, sarmale de sec, borș de pește și pește prăjit, plăcinte de post cu varză sau cu mac, colaci, bob, tărâțe și sare, busuioc, colacul, fuiorul și banii popii, o lumânare și o garafă cu udătură. Așa vor aștepta pe popa.

După ce va face în biserică sfințirea mică a apei, din care va aduce și Mihai special trimis de mama, părintele Constantin va lua crucea, struțul de busuioc și vasul cu aghiasmă și va pleca în sat să sfințească și să binecuvânteze casele și mesele oamenilor. Il va însoți pretutindeni o ceată de copii, care va striga în gura mare pe toate ulițele: Chiraleisa.

Când se va apropia de poartă, tata îi va ieși înainte cu o lumânare aprinsă. Va intra în casă cântând troparul botezului și va stropi cu aghiasmă bucatele și lucrurile din casă. Gustând din bucate, va sta puțin de vorbă cu bătrânii.

— N'a venit feciorul din striinătăți?

— N'a venit, taică părinte.

— Am auzit că s'a însurat.

— Cam așa ceva.

— Să dea Dumnezeu să-i fie cu noroc.

Și va pleca, neuitând să-și ia colacul, fuiorul și banii.

SUPERSTIȚII

In această zi nu se bat copiii, că nu-i bine. Face bube. Mihăiță va scăpa deci neurechiat, oricât de mari pozne ar face.

Nu se cerne făina, ca să nu se facă purecii în casă.

Nu se mătură și nu se dă gunoiul afară, ca să nu mănânce uliul găinile.

Se afumă vitele cu tămâie contra fermecăturilor.

Se leagă pomii cu paie, ca să rodească.

(Urmare in pag. 9-a)

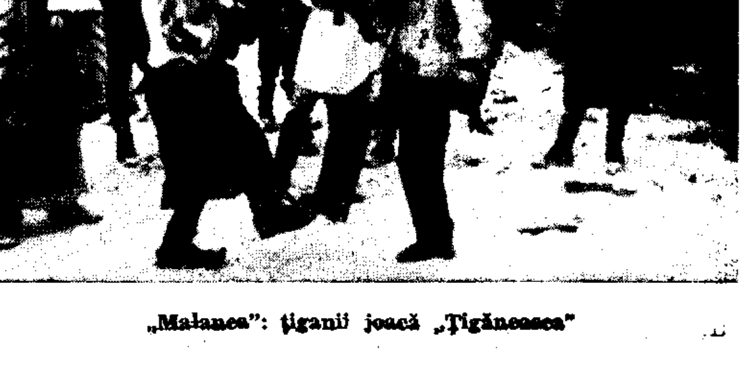
„Malanca": țiganii joacă „Țigăneasca"

Ion Bălaşa avea semn verde

(nuvelă inedită)

de MIRCEA STREINUL

Intr'o dimineaţă, elevul Leonida Lutotovici dela liceul „Aron Pumnul" trase cu revolverul asupra magistratului militar George Cristescu. Isbucni un scandal imens. Inspectorul Sobel dădu ordin să fie arestaţi o mulţime de profesori şi de elevi. Băieţii fură bătuţi, schingiuiţi, iar dascălii lor insultaţi ca nişte derbedei. Intre arestaţi era şi Ion Bălaşa ,care fusese văzut vorbind cu Lutotovici în dimineaţa atentatului. Băiatului i se părea o glumă întreaga afacere. Era sigur că, după câteva ore, i se va da drumul, dar ceas după ceas trecea şi uşa celulei rămânea mereu încuiată. Fu scos abia seara din celulă, însă nu ca să fie eliberat, ci ca să fie dus la interogatoriu.

Sus, la etajul II, inspectorul Sobel îl aştepta. Vulpoiul îşi alcătuise o figură blândă, părintească, şi-un zâmbet subţire îşi făcea loc pe sub mustaţa cenuşie, ca să se topească pe bărbia teşită, care-şi prelungea faldurile de grăsime până la guşă. Inspectorul ştia că tatăl băiatului e un anti-legionar convins. Il cunoştea personal pe bătrânul Bălaşa, aşa că-i venea peste mână să se poarte prea sever cu fiul — evident: atâta timp cât lui Ion nu i se putea aduce nici o acuzaţie.

Biroul lui Sobel avea înfăţişare de budoar; lampa cu abajur roz răspândea o lumină moale, femeească peste dosare şi cele câteva figurine câştigate la o ruletă de bâlciu, cari împodobeau masa şi-o etajeră cu cărţi de criminologie. Pe pereţi: Armand Călinescu în mai multe ipostaze şi-o cromolitografie galantă, menită să îndulcească severitatea strâmbă a primului-ministru. Pe birou, trei telefoane, dintre cari unul cu număr secret. Când Ion Bălaşa intră în cameră, inspectorul tocmai simula o convorbire telefonică:

— ...da, da! Să fie dus în subsol... Desbrăcaţi-l... Sigur! Să-l bateţi până mărturiseşte!

Sobel se lăuda în cercurile poliţieneşti c'a descoperit „tortura psihologică" şi pretindea că obţine rezultate cu astfel de copilării.

La invitaţia inspectorului, băiatul luă loc în faţa biroului.

—Va-să-zică mata eşti fiul prietenului meu Arhip Bălaşa... Imi pare foarte rău c'ai fost arestat, dar se spune că eşti un bun amic al lui Lutotovici... Te suspectăm că ştiai de proiectul derbedeului.. Ce ţi-a spus atentatorul azi dimineaţă?

— M'a întrebat cât e ceasul, — răspunse calm băiatul, ca, apoi, să întrebe: — Domnule inspector, de asta am fost arestat?... pentrucă m'a întrebat Lutotovici cât e ceasul?

Inspectorul se fâstâci. Unui om în vârstă i-ar fi aruncat câteva înjurături, căci ar fi presupus că e luat peste picior, însă întrebarea copilului fusese rostită cu atâta candoare, încât lui Sobel îi venea greu să sbiere la el. Deşi era convins că băiatul nu minte, inspectorul nu-i dădu drumul imediat, ci-i ţinu o predică, în care îi atrăgea atenţia că legionarii sunt o adunătură de oameni fără căpătâiu, un mare pericol pentru ţară şi-un adevărat blestem pentru liniştea cetăţenilor. Sobel vorbea mereu; glasul lui monoton, fornăit, curgea ca o gârlă tulbure, plină de mâl. Lui Ion îi era somn; obosise tot plimbându-se prin celulă. La geamuri, ramurile uriaşe ale castanilor din faţa chesturii de poliţie foşneau adormitor, îmbiind la culcare şi vis.

— ...acu, tinere, îţi dau drumul, dar bagă de seamă să nu ne mai cazi în mână, căci va fi rău de dumneata. Ne-am înţeles?

Ion dădu vag din cap, spuse „bună-seara" şi trecu prin antecameră, unde agentul Şulim îşi făcea de lucru cu o pilă de unghii. In coridor, îl aştepta tatăl său, care, fără să-i spună un cuvânt, îl apucă de braţ, târându-l după sine prin coridoarele mohorîte şi-afumate, ca să coboare pe treptele pline de praf şi păienjeniş spre poarta principală; valul de aer proaspăt îl desmetici pe băiat; strânsoarea dela braţ îl durea; unghiile tatălui său aproape că pătrunseseră prin stofa vestonului şi-i sfâşiau pielea. Bătrânul Bălaşa mergea fără să spună un cuvânt. Băiatul începu să vorbească rugător, încercând să explice că n'are nici o vină, însă tatăl său îi astupă gura un un „Taci!" brutal, greu ca o palmă, care-l duru pe Ion mai mult decât apăsarea nemiloasă dela braţ. Cei doi oameni alergau ca nişte fantome prin ploaia subţire de Maiu, care pornise ca din senin. Ajungând acasă, bătrânul Bălaşa îi porunci băiatului să se desbrace. Ion ştia ce'nseamnă asta; tatăl său îl va bate fără milă. Muşcându-şi buzele, ca să nu plângă, se supuse. Bătrânul aduse din antreu bastonul şi 'ncepu să lovească. Isbea fără să se uite dacă loviturile cad peste umeri sau chiar peste cap. Mama lui Ion privea cu indiferenţă scena; dânsa nu-şi iubise niciodată copilul, care fusese întotdeauna o piedică pentru ea.

Când Arhip socoti că e deajuns şi duse înapoi în antreu bastonul, femeea îi aruncă o cămaşă de noapte băiatului, ca acesta să-şi acopere goliciunea, şi-i aduse o farfurie de borş ne'ncălzit şi-un dărab de mămăligă rece. Băiatul refuzând să mănânce, femeea îl batjocori şi-l trimise la culcare. In odăiţa sa dela mansardă, Ion începu să plângă; nu din cauza durerilor pricinuite de bătaie, ci pentrucă un imens sentiment de singurătate îl copleşea. In noaptea aceea, băiatul făcu un întreg proces părinţilor săi, ajungând în cele din urmă la concluzia că ei nu-l iubesc deloc — şi lucrul acesta îl duru atât de mult, încât muşcă perna ca să nu strige. Inainte de-a adormi, îşi spuse hotărît:

— De-acuma înainte Legiunea va fi pentru mine tată şi mamă! — ca tot cu gândul acesta să se trezească dimineaţa.

Când băiatul vru să pornească la şcoală, Arhip îl reţinu câteva minute, ca să-l dăscălească, însoţindu-şi cu ghionţi cuvintele.

— M'ai făcut de râs! Tu, fiul unui om onorabil, arestat împreună cu derbedeii ăia de legionari! Mi-i ruşine să mai scot capul în oraş, ticălosule!

— Tată, l-am întâlnit pe Lutotovici şi el m'a întrebat cât e ceasul Asta a fost tot. De unde era să ştiu că, după câteva ore, va trage asupra lui Cristescu?

— Taci! Mai ai obraz să-mi răspunzi? Ţi-am spus de-o mie de ori să nu legi cunoştinţă cu băieţi cari nu's de seama ta. Maică-ta şi cu mine ne-am jertfit ca să-ţi dăm o educaţie aleasă, iar tu te dai cu criminalii. Mai bine nu te năşteai, copil rău ce eşti! Eşti un monstru. Hai, dispari din faţa mea!

La şcoală, Ion nu găsi decât o jumătate din elevii clasei sale. Ceilalţi mai erau reţinuţi la chestură, unde-i anchetau inspectorul Sobel şi un maior din justiţia militară. Băiatul fu primit cu huiduieli de elevii evrei. Gâlcă Constantin, zis Tucu, fiul deputatului F. R. N. Ilie Gâlcă, popular mai mult prin chelia şi beţiile sale decât prin calităţile politice, spuse răutăcios:

— **Bălaşa, o să-i rog pe unchii mei să te dea şi pe tine** la gazete, ca să ştie lumea c'avem un coleg puşcăriaş.

Unchii lui Tucu, a cărui duşmănie pentru Ion data de mulţi ani, erau Pussy Gâlcă şi Bubi Gâlcă. Jenică ajunsese prin protecţia lui Ilie corespondent la „România". Incult, afacerist, era teroarea Cernăuţilor. Nici un mare industriaş sau comerciant nu scăpase neşantajat de el. Când nu reuşea dânsul în vre-o afacere, îşi punea la bătaie amanta, o cocoţică de origină semită, care-avea pretenţii de femee frumoasă. La rezidenţie, influenţa lui Pussy era absolută. Dealtfel, se şi lăuda că el compune discursurile rezidentului. Stilul lui Pussy Gâlcă era celebru. Omul acesta gândea în forbă de „baza fundamentală a temeliei"... Intre altele, Pussy zis Tapirul se ocupa şi de redactarea de memorii antilegionare.

— N'ai decât — răspunse plictisit Bălaşa şi se-apropie de prietenul său Silvestru Lupşa. — Ascultă, Sil. Te rog să vii azi după-amiază pela mine. E foarte important.

— Bine, măi. Am să vin la cinci. Am fost foarte îngrijorat pentru tine, Ioane. Am auzit că-i bate îngrozitor pe elevi. Pussy Gâlcă a scris în „România" un articol în care cerea să fim arestaţi cu toţii.

— Ssst! Bagă de seamă... Tucu trage cu urechea. Ei, cum ţi-a plăcut filmul dela Central?

—„Domnul Aripă" e cel mai frumos film pe care l-am văzut în viaţa mea.

— Lionel Barrymore a interpretat straşnic rolul bătrânului. Licheaua a ieşit în coridor. Pe mine nu m'a bătut. Mi se pare că tata e prieten cu inspectorul Sobel.

Sună, aşa că trebuiră să-şi întrerupă convorbirea, iar în celelalte pauze nu putură vorbi, căci Tucu Gâlcă, pândind vre-o vorbă ne'ngăduită, se tot învârtea pe lângă ei. Rămase ca Sil şi Ion să vorbească pe 'ndelete abia după-amiază. Acasă, Bălaşa află că părinţii i-au plecat la Siret. Bucuros că a rămas singur, băiatul citi până'ce veni Silvestru Lupşa, cu care urcă în pod, unde mirosea a lemn vechiu, poame uscate şi mere. Când avea să discute ceva grav cu Sil, Ion se retrăgea totdeauna în pod. Acolo era împărăţia lui, pe care n'o împărţea decât cu Mâr-Mâr, mâţa cea neagră, domnind împreună peste grinzile afumate, hornuri şi caietele de şcoală din anii trecuţi, aruncate lângă ferestruica scundă, care se deschidea spre cer. Nimeni, nici măcar hargata, nu ştia că acolo e refugiul lui Ion, aşa că băiatul se simţea stăpân sub acoperişul de olane roşii, cari dădeau un aer vesel încăperii tixite de lucruri vechi. Bălaşa îl invită pe Lupşa să şadă pe-un maldăr de caiete cu scoarţele îngălbenite şi-i istorisi pe îndelete prin câte trecuse la poliţie. Obrajii i se 'mbujoraseră de tainică mândrie, iar ochii îi luceau. Sil îl asculta numai urechi, admirându-l şi invidiindu-l totodată.

— Măi Lupşa, am să-mi cumpăr o cămaşă verde. Să-ţi cumperi şi tu una. Vei veni în fiecare Duminică la mine, vom urca aici şi le vom îmbrăca. Am să-mi procur şi-o carte de cântece legionare, vom învăţa de-a-rostul versurile şi le vom cânta încetişor ca să nu ne-audă cei de jos. Vrei, măi Sil?

— Sigur că vreau!

— Tu eşti cel mai bun prieten al meu.

— Şi tu al meu.

— Intr'adevăr?

— Da, Bălaşa. Dacă s'ar întâmpla să mai fii arestat odată, voiu face în aşa fel, ca să fiu arestat şi eu!

— Nu, Sil! Asta n'are voie să se 'ntâmple. Tu trebuie să rămâi liber. Nu-i bine să fim arestaţi cu toţii. Sil, jură-mi că-ţi sunt cel mai bun prieten.

— Jur!

— Te credeam şi fără jurământ, însă trebuie să-ţi spun o taină foarte mare... — şi-şi scăzu glasul, ca şi cum s'ar fi temut să nu-l audă vre-o iasmă ascunsă între grinzi: — Sil, domnu' Vasile Dumşa, l-ai cunoscut, fostul meu meditator, mi-a 'ncredinţat lista fraţilor de cruce dela liceul din Cernăuţi.

— Dumnezeule! Şi nu te-ai temut c'au s'o găsească la tine?

— Nu, căci am îngropat-o sub rădăcina nucului. Acuma, însă, n'o mai simt în siguranţă. Ştii că nu pot spune minciuni. Dacă s'ar întâmpla să m'aresteze cumva din nou, te pomeneşti că mi-ar scăpa o vorbă necugetată şi, atunci, s'ar produce o adevărată catastrofă. Poliţia ar goli liceele din oraşul nostru. Deaceea, m'am gândit să desgrop la noapte cutia cu documente şi să ţi-o predau ţie, ca s'o ascunzi undeva acasă la tine. Vrei s'o primeşti?

— Cum să nu vreau, Bălaşa?

— Bun! Atunci, s'a făcut?

— Sigur! Dar să bagi de seamă să nu te observe cineva.

— Nuuu! Ce? Crezi că nu mă pricep să umblu ca Mâr-Mâr a mea?

Auzindu-şi numele, pisica sări depe grinda pe care dormita şi veni la Ion, ca băiatul s'o alinte.

— Mâţa asta mă iubeşte foarte mult. Dacă n'aş fi eu, ar muri de foame săraca. Tata nu suferă pisicile, aşa că nici n'o primeşte în casă, iar mama o bate de câte ori biata Mâr-Mâr îi iese înainte. De servitoare, nici nu mai vorbesc. Spune că Mâr-Mâr n'are decât să prindă şoareci dacă vrea să nu moară de foame, dar cum să prindă şoareci săracuţa, când a 'mbătrânit de nu mai vede bine şi i s'au tocit ghiarele? Ce, ea n'are drept la pensie?

Pisica se-alintă şi de picioarele lui Sil; apoi, sări iarăşi pe grinda ei, ca să se gândească la niscaiva aventuri din tinereţe şi să toarcă fericită la amintirea lor.

Sobel primi printr'un comisionar următoarea anonimă:

„Domnule inspector,

Cercetaţi mai atent pe elevul Bălaşa Ion şi veţi avea o mare surpriză. Numitul ştie foarte multe lucruri în legătură cu frăţiile de cruce ale Gărzii de fier".

Gâlcă Tucu scrisese într'o doară biletul acesta, ca să se răsbune împotriva lui Ion, pe care-l ura pentrucă acesta îi era superior prin bunătate şi inteligenţă.

Băiatul desgropase în cursul nopţii cutia şi-o luă cu sine la şcoală, ca să-i predea lui Sil documentul, însă un comisar, care-l aştepta la poarta liceului, îl arestă fără să-i lase această posibilitate. Disperat că lista va fi găsită asupra lui, Ion o mototoli în buzunar, încercând s'o arunce apoi, dar poliţistul observă gestul şi ridică hârtia. Mult căutatul document era însfârşit în mâinile siguranţei.

Când Ion fu adus a doua oară în faţa inspectorului Sobel, acesta nu mai simula că zâmbeşte prietenos, ci buzele i se desgoleau răutăcios peste caninii strâmbi şi proteza dentară.

Rânjetul de satisfacţie se prefăcu într'o grimasă drăcească la apariţia băiatului; inspectorul se simţea exact ca un păianjen căruia fluturele i-a căzut însfârşit în plasa cleioasă. Ion încerca sensaţia inversă; privindu-l pe Sobel, îşi da seama că nu va putea scăpa din ţesătura întrebărilor lui periculoase.

— La tine s'a găsit lista fraţilor de cruce. De unde-o aveai? Nu cumva să 'ncerci să-mi răspunzi cu vre-o minciună.

Ion îşi lăsă în pământ privirea.

— Nu vrei să-mi răspunzi?

Băiatul îşi ridică privirea, uitându-se drept în ochii moşneagului din faţă. Inspectorul făcu fără să vrea un gest de-apărare. In ochii lui Ion era ceva ciudat. Lumina privirii lui avea consistenţă, lovea întocmai ca o mână lăsată cu toată puterea peste faţă. Primul gând al inspectorului fusese să spună: „Nu da în mine!" Revenindu-şi, se simţi umilit şi ruşinea îndurată îl determină ca, renunţând la teoria „teroarei psihologice", să-l lovească real pe băiat. Intâiu, Ion îl privi nedumerit. Nu se-aşteptase la un asemenea gest din partea unui bătrân. Dându-şi seama că inspectorul îl bate într'adevăr — pălmile erau ne'udemânatice, dar loveau cu multă putere, — băiatul avu un zâmbet care-l derută cu totul pe Sobel. Incetând să lovească, acesta se-aşeză din nou în fotoliul său, în care aproape că dispărea cu totul îndărătul biroului, şi începu să strige atât de tare la băiat, încât vinele dela gât i se umflară ca două odgoane iar saliva îi sărea depe buzele vineţii, stropind cu 'mbelşugare lemnul lucios al mesei.

Lui Ion îi venea să râdă de-agitaţia caraghioasă a inspectorului, care dădea impresia că se mişcă datorită unor resorturi. Scălămbăindu-se în dreapta şi 'n stânga, moşneagul părea, într'adevăr, o paiaţă deosebit de comică, pe care un vânt glumeţ o tot împinge încoace şi 'ncolo. Mic, rotofeiu, nesigur pe picioarele prea scurte, Sobel nu putea să nu stârnească un zâmbet. Când buzele elevului cedară într'un surâs lung, dar fără răutate, inspectorul se opri ca lovit cu o cravaşă. Zâmbetul lui Ion încremeni.

— Mă insulţi, hai? Mă insulţi! — urlă Sobel, ale cărui vine dela tâmple se 'ngroşaseră, ameninţând să plesnească.

— Nu vă insult, domnule inspector, — îngăimă uluit băiatul în faţa furiei deslănţuite.

— Taci! Mai eşti şi impertinent? — sări dincolo de marginile logicei inspectorul congestionat. — Lasă că te-oiu învăţa eu să tăinuieşti documente periculoase ordinei publice! Ascultă, elev Bălaşa Ion... Dacă nu-mi răspunzi imediat dela cine ai primit lista, te trimit jos, în beciu. Voiu avea grijă să nu scapi întreg de-acolo. M'ai 'nţeles?

Ion tăcea. Incepuse să-i fie indiferent ce se va întâmpla cu dânsul, iar urletele inspectorului încetaseră să-l mai intereseze. Crengile castanului, cari băteau în ferestrele biroului, prezentau mult mai multă importanţă pentru elevul care se gândea la plăcerea de-a te legăna într'un astfel de copac uriaş.

Sil se rezimase de ulucile castanului care se ridica alb în lumina lunei lângă bariera de sub Weinberg. Dealul se-avânta îndrăzneţ spre cer, iar la poalele lui şinele curgeau liniştit, ca două isvoare de-argint, spre gara cenrală. Era un aer atât de calm, încât nici măcar molifţii depe Weinberg, deobiceiu mânioşi şi porniţi pe gâlceavă, nu foşneau în noaptea aceea, ci se scăldau fericiţi în apele fermecate ale slăvilor pline de lumină. Casele dărăpănate, cu tencuiala scorojită ca o faţă devastată de lepră, se-ascundeau ruşinate în ogrăzi mici, umbrite de pomi şi tufişuri, pe când câteva fabrici se 'nălţau sfidător peste ele, ameninţând cu degetul hogeagurilor imense depărtările deasupra cărora calea robilor se rostogolea într'o înviforare sălbatică. Pe uliţa care mergea cuminte alături de canton, trecea uneori câte-o căruţă încărcată cu saci de grâu spre moara din Caliceanca. Scârţâitul osiilor trezea lătratul câinilor şi, atunci, cartierul se'nvesela de hărmălaia lor, care speria pisicile pornite în aventură. Pe marginea liniei ferate mai trecea câte-un îndrăgostit dornic de singurătate, ca să-şi plimbe pe fâneţele digului melancolia. Uneori, trecea şi câte-o pereche, strângându-şi în tăcere mâinile şi privind stelele, ca, apoi, să-şi spună cuvinte cari se rostesc numai odată în viaţă.

Sil se uita cu filosoficesc scepticism la fericirea lor, urmărind cu ochii umbrele îndrăgostite până se pierdeau după cotitura cu răchite a liniei ferate, şi-i spunea lui Hector, care-şi vâra nasul printr'o gaură a ulucelor:

— Săracii!

Dând din coadă, Hector aproba fără rezerve opinia concisă a lui Sil şi scotea câte-un urlet atât de lung şi de jalnic, încât îl făcea pe băiat să-l întrebe:

— Ce-i, măi *omule*, cu tine? Că doar nu-i fi fiind şi tu amorezat?! Ori te enervează lumina lunei...?

Gâfâind şi strănutând, locomotiva unui tren de marfă urca încet panta spre gara Grădina-Publică. Aburii coşului se încolăceau în jurul copacilor depe marginile terasamentului, ca, apoi, să se desprindă leneş pentru a întruchipa fantasme ciudate, cari se 'nălţau în jocuri capricioase către lună. Şirul de vagoane goale trecu hurducându-şi fierăria pe dinaintea lui Sil. Un frânar cânta şi glasul său plăcut se'mpletea ciudat cu sgomotul de lanţuri al tampoanelor cari se tânguiau la curbă. In cele din urmă fanarele trenului se pierdură, sgomotele se stinseră ca şi cum le-ar fi acoperit o apă, şi valea rămase iarăşi singură şi tăcută, numai arareori mişcată de strigătul unei păsări de noapte care-şi căuta perechea.

Sil intră în canton.

Tatăl său îşi ridică privirea dintr'o revistă ilustrată şi spuse:

Aşa-i că e frumos afară?

— Da. E o lună straşnică. Ştii, tată... mă gândeam c'a făcut foarte bine renunţând la serviciul din gară. Aici e mult mai plăcut. N'avem vecini cu cari să ne certăm şi nici sgomot. Cu trenurile, mă 'mpac de minune. Nici n'ai să mă crezi când o să-ţi spun c'am ajuns să cunosc fiecare locomotivă după sunetul ei. Una gâfâie din greu, alta par'că nechează.. Fiecare din ele îşi are un anumit fel de-a merge. Le-am botezat pe toate, tată! Locomotiva rapidului din'zeci şi doi am numit-o „Uragan", pe aceea a mărfarului care-a trecut adineaori „Hipopotamul" şi-aşa mai departe.

Gherasim Vodă zâmbi şi-şi mângâie băiatul; apoi, îl întrebă:

— Da' cu şcoala cum stai?

— Efef! Am scăpat fără corigenţă. Ei, tată, ai să-mi cumperi un stilou?

— Sigur! L-ai meritat, măi Sil. Mi-ai făcut o mare bucurie. Pe mâne nu mai ai nimic de 'nvăţat?

— Tată ! Ai început să devii uituc... Nu-i vorbă! Mata ai avut multe griji în viaţa matale! Mâne-i Duminică. Vrei să mă laşi să stau ceva mai târziu astă-seară? Citesc o carte foarte frumoasă.

— Bine, Sil.

Gherasim şi băiatul său se 'mpăcau de minune. Aceasta — mai ales de când Lupşa, un frate al lui Sil, murise în condiţii foarte tragice din cauza atmosferei care domnea în casă înainte de divorţul lui Gherasim. Rămânând singuri, între cei doi oameni se cimentaseră legături atât de-adânci, încât între tată şi fiu nu mai interveneau nici odată ne'nţelegeri. Lui Gherasim îi căzuse o moştenire cu un an în urmă, aşa că putea să-i ofere lui Sil o creştere aleasă şi-o viaţă lipsită de prea mari griji materiale

— Noapte-bună, tată!

— Noapte-bună, turcule! Nu uita să stingi lumina înainte de-a te culca.

— Nuuu! Se poate? —şi câte-un zâmbet fluturâ pe faţa celor doi oameni.

Gherasim rămase să păzească trecerea trenurilor, iar Sil se duse în odăiţa sa, a cărei fereastră dădea în grădină, şi deschise „Rătăcitor printre stele" a lui Jack London. Pela miezul nopţii, îşi ridică din carte privirea ; auzise un sgomot în grădină; cineva umbla prin porumbişte. Intrigat, se duse la fereastră şi privi afară; dar nu putu pe vedea pe nimeni, căci un nour tocmai trecea încet peste faţa lunei, cufundând în întuneric mare pământul.

„Poate că Hector a adulmecat vre-o dihanie", îşi spuse băiatul şi se 'ntoarse la masă, începând să citească din nou, dar — după un timp — se duse iar la fereastră, căci sgomotul se auzea şi mai lămurit.

Nourul lăsase slobodă faţa lunei şi Sil văzu contururile unui om care se-apropia de canton.

„Cine să fie?" — se 'ngrijoră băiatul, în a cărui minte re'nviaseră deodată toate reminiscenţele romanelor de-aventuri. — „Te pomeneşti că un hoţ ne dă târcoale!" — însă se linişti imediat: — „Pe naiba! Ce să fure la noi?!" — şi-şi vârî nasul în carte cu gândul de-a nu se mai interesa de omul de-afară, însă un ciocănit în geam şi-un sgomot de cădere îl smulse lecturii.

Se duse intrigat la geam. Plecându-se, văzu în iarbă un corp omenesc, prăbuşit cu faţa în jos. Băiatul alergă imediat la tatăl său şi-i spuse ce s'a 'ntâmplat în grădină. Luându-şi fanarul, Gherasim ieşi împreună cu Sil. Urmaţi de Hector, care tot mârâia nelinişti în ogradă, trecură în grădină, unde cantonierul ridică fanarul asupra trupului ghemuit sub perete.

— Tată ! — şopti zugrumat băiatul, — ăsta-i Bălaşa !

Gherasim aşeză pe pământ fanarul, a cărui lumină se-amesteca într'un fel de vin tulbure cu a lunii, şi-l întoarse cu faţa spre cer pe Ion. De fruntea lui îmbrobonată de sudoare se lipiseră sgrunţuri de pământ, iar o sfârâietură, care pornea dela ureche şi sfârşea la colţul buzelor, îi sfâşia obrazul drept. Băiatul îşi deschise mirat ochii; apoi, îşi reaminti toate prin câte trecuse şi gemu închizându-şi din nou ochii.

(Urmare în pag. 9-a)

Prietenul meu Ştefan

(Urmare din pag. 5-a)

Intraserăm în local, hotărîţi să chefuim. Ultimele noastre economii erau în primejdie de a fi cheltuite într'o singură seară.

Indată, ţiganii din taraf au priceput că vrem să petrecem. Violistul a venit, slugarnic, la masa noastră:

— „Ce să vă cânt, boerule?"

Ştefan şi-a amintit că îi plăcuse, cândva o melodie:

— „Să cânţi „Zaraza"!"

— „Dar asta e veche, boerule. Am uitat cuvintele".

— „Nu face nimic. Improvizează".

— „Nu fac eu de astea, boerule. Doamne fereşte".

— „Bine! Atunci, cântă ce cuvinte ţi-or veni prin cap".

— „Aşa mai merge!"

Şi ţiganul a început să urle":

„Vreau să-mi spui, frumoasă Zaraaaza,
„Cine te-aaa iubit..."

Când a isprăvit ţiganul, Ştefan a scos un pol din buzunar şi a comandat:

— „Încă odată!"

— „Tot asta, boerule?"

— „Tot asta, dar cu alte cuvinte... Să nu mai spui: Zaraza. Să spui: „Mimoza". Adică nu. Spune, mai bine „Spinoza".

— „Cine-i Spinoza, boerule?"

— Spinoza e ea! a hotărît, demn Ştefan, arătând-o pe Monica.

Ţiganul a râs, complice, şi a început să cânte, privind'o, languros, pe Monica:

„Vreau să-mi spui frumoasă Spinoooza
„Cine te-aaa iubit..."

Un domn burtos care stătea la o masă din fund, părea foarte nemulţumit. Nouă nu ne păsa însă de nimic. Eram avocaţi.

— „S'a isprăvit. Îţi dai seama ce înseamnă asta? Pot să rup toate cursurile. Pot să fac ce vreau..."

Strigam cât puteam mai tare, pentruca să-l conving şi pe Ştefan că sunt fericit.

Mă înfuria privirea lui dispreţuitoare. Da! Avea dreptate Ştefan. Aş vrea să-i domin pe ceilalţi. Să-mi ascund mediocritatea.

Glasul lui Ştefan suna, batjocoritor:

— „De ce ţipi? Vrei să ştie toată lumea că ai terminat universitatea? Vrei să te admire chelnerii?"

A intervenit Monica:

— „De ce eşti rău, Ştefane? De ce nu-l laşi să se bucure?"

Ce înseamnă asta? Ce înseamnă mila din glasul Monicăi?

Iată ce-am ajuns: Obiectul de milă al Monicăi.

Şi nu puteam să rabd aşa ceva... Nu puteam... M'am sculat, furios de pe scaun:

— „Văd că vrei, neapărat, să ne certăm".

Ţiganul cânta cât putea mai tare... Iarăşi Zaraza?...

Băusem, poate, prea mult. Aş fi fost în stare de orice. M'aş fi repezit la Ştefan. L'aş fi apucat de gât. L'aş fi bătut pe prietenul meu, Ştefan. Eram mai tare decât el.

Ştefan a zâmbit, apucându-mă de mână.

— „Nu credam că ai să te superi. Iartă-mă".

M'am aşezat, cuminte, pe scaunul meu. Ştefan îşi ceruse iertare.

Şi totuşi, nici în clipa aceea, nu-i dispăruse zâmbetul ironic de pe buze.

*

A doua zi, m'am sculat cu o durere groaznică de cap. Nu eram obişnuit să beau prea mult.

Mă lăudam întotdeauna cu nişte chefuri imaginare, şi totuşi nu puteam suferi vinul.

Mă cunoştea prea bine Ştefan. Imi spunea adeseoori:

— „Ai rămas tot copil: lăudăros, înfumurat, şi totuşi un copil bun".

Mă înfuriam întotdeauna când vorbea aşa. Mă înfuriam fiindcă înţelegeam că are dreptate.

Tot ce scriu aici e, poate, prea banal. Incerc doar să mă regăsesc. Să mă privesc şi să surâd dispreţuitor. La fel cum surâdea Ştefan.

Mă întristase începutul de ceartă din seara aceea. Nu era prima mea ceartă cu Ştefan şi totuşi eram mai amărît ca niciodată.

Mă trezisem, hotărît să mă duc la el şi să-l rog să mă erte. Ştiam prea bine că Ştefan o să se uite la mine şi o să mă întrebe, plictisit:

— „Dece să te iert? Nu mi-ai făcut nici-un rău".

Intr'adevăr, ce rău îi făcusem?

Ridicasem glasul fiindcă mă judeca greşit.

Mă judeca greşit?...

Simţeam din nou nevoia să stau de vorbă cu Ştefan.

M'am îmbrăcat în grabă şi am eşit în stradă.

Revenise zăpuşeala. Au să vină din nou zilele cele mai nesuferite ale Bucureştilor. Căldură... Transpiraţie.

O să visez din nou, împreună cu Monica şi Ştefan la ni.te zile imaginare petrecute pe malul mării...

— „...Să ne ardă soarele, mă... Şi nouă să nu ne pese... Avem marea alături..."

Ajunsesem pe bulevardul Dacia. Stradă boerească. Clădiri mari. Pomi bătrâni prin curţi. Parcul Ioanid.

Un glas gros şi cunoscut m'a îndemnat să mă întorc.

— „Ce mai faci, piciule?"

Avocatul Vasiliu mă privea, râzând. Era par'că, mai gras ca niciodată. Mă întrebam câte-odată cum se mai poate îngrăşa omul ăsta.

L'am salutat ceremonios.

— „Vă salut, maestre. Dar de când sunteţi în Bucureşti?

— „De ieri seară piciule. Şi mâine dimineaţă mă întorc la Iaşi. Am avut aici nişte afaceri importante. Mi s'a făcut dor de aperitivele dela Dragomir".

Am zâmbit şi l'am lăsat apoi să-şi termine râsul gros şi sănătos.

— „Dar tu ce mai spui, urîtule? Cum o mai duci cu examenele?"

Am răspuns, tare mândru:

— „Le-am terminat pe toate. Se cheamă că sunt şi eu avocat".

— „Ia te uită, dom'le. Repede mai trece vremea. Şi acum ce ai de gând să faci?"

L'am privit mirat:

— „Ce vreţi, să spuneţi? Bine înţeles am să mă ocup cu avocatura".

Iar a început să râdă.

— „Eşti delicios. Şi ia spune-mi, te rog: Ce-ai să mănânci? Vise?"

— „La început o să mă descurc mai greu. Cu timpul totul o să se lămurească".

— „Fii puţin mai precis. Cum ai să te descurci?"

Intrebarea brutală mă pusese pe gânduri. Odată cu Facultatea, lua sfârşit şi bursa mea.

Căutam un răspuns pentru avocatul Vasiliu, pentru mine.

— „Am să dau meditaţii. Am să găsesc eu ceva".

— „Crezi că meditaţiile se găsesc atât de uşor? Dar să ştii că-mi placi. La fel eram şi eu când eram tânăr..."

Mi-am dat seama că o să vorbească iar despre ajutorul pe care i-l dăduse în tinereţe tatăl meu. De câte ori vorbea despre tatăl meu, avocatul Vasiliu împrumuta un chip solemn şi spunea cu smerenie: „regretatul profesor"...

Nu mă simţeam în stare să-i ascult din nou povestea. Aşa că l-am întrerupt:

— „La urma urmei, am şi eu un titlu: sunt avocat".

— „Şi să ştii că numai mutră de avocat n'ai. Eşti slab şi prăpădit. Toţi din generaţia ta par nenorociţi. Asta nu e generaţie. E degenerăţie".

— Şi totuşi generaţia asta e hotărâtă să înfrunte viaţa".

Mi-am dat seama că eram ridicol. Vroiam să se termine cât mai iute discuţia.

Dar avocatul Vasiliu n'avea de loc de gând să isprăvească:

— Mă, viaţa e ceva mai complicată decât ţi se pare ţie. Cu nutra ta n'ai putea face parale decât la Iaşi. Acolo mai sunt la modă oameni slabi şi romantici. Ştii ce?..."

Era fericit. Găsise prilejul să facă o faptă bună: îl va ajuta pe fiul sărac al binefăcătorului său.

— „Te iau, mă, la Iaşi, secretarul meu. Şi să ştii că n'o să pleci dela mine neînvăţat. Şi pe de-asupra o să faci şi puţină burtă. Nicăeri nu se mănâncă mai bine decât la noi, la Iaşi".

Am surîs neîncrezător:

— „Bine, maestre, dar..."

— „Să nu mă contrazici. Am hotărît. Vii cu mine".

— „Dar trebue să vă gândiţi. Nu pot părăsi atât de iute Bucureştiul. Mă leagă atâtea de el".

A încercat să fie spiritual:

— „O iubită?"

M'am gândit la Monica. O să fie tristă. O să se consoleze însă amintindu-şi că a suferit ca şi ea eroina ultimei cărţi pe care o ceţise.

— „Nu maestre. Nu e vorba de vre-o iubită. Dar am aici prieteni..."

Ştefan zâmbea, ascuns într'un ungher al amintirei: „Noi? Nu suntem nici măcar prieteni".

— „Prietenii au să înţeleagă că totul e spre binele tău. Ai să vii cu mine şi ai să te ocupi la început cu procese mai mici. O să te vadă lumea mereu lângă mine. Odată un tâmpit are să-ţi spună: *Maèstre*. Şi după el, altul. Şi aşa o să devii celebru..."

Simţeam că totul se învârte în jurul meu... Case... Oameni.. Oameni cari mă salută respectuos... Şi Ştefan zâmbeşte... „Cauţi întotdeauna formula din care să eşi cu faţa curată.... Eşti un om mediocru."

Avocatul Vasiliu râde... „Prietenii au să înţeleagă că totul e spre binele tău"..

Am auzit ultimele lui cuvinţele:

— „Trenul meu pleacă mâine la 8 fără zece. Să fii în gară la 6 fără douăzeci. Să-ţi iei doar o valiză cu ce-ţi trebue pentru dormit şi spălat. Stai două zile şi te hotărăşti: dacă-ţi convine, rămâi. Dacă nu, pleci. Şi sunt sigur că ai să rămâi..."

Mi-a strâns mâna.

Am rămas singur în dreptul unei case.

Dureros de singur.

Am auzit din nou glasul lui Ştefan: „Prietenia noastră? O călătorie mai lungă în acelaş compartiment".

*

Călătorea în acelaş compartiment, cu mine, un căpitan slab şi lung.

Avea un neg păros pe bărbie, şi mă chinuiam să-i număr firele de păr.

...Unul... două... trei... patru... cinci...

Un glas venit din lumea amintirilor nu mă lăsa deloc în pace:

— „Câte bucăţi de zahăr puneţi în cafea? Una? două? trei?"

...două... trei... patru... cinci...

Ce chip caraghios avea omul din faţa mea!

Eram obosit.

Abea dormisem câteva ceasuri în cele două zile cât stătusem la Iaşi.

Incercam să-mi reamintesc cheful pe care-l făcusem în casa avocatului Vasiliu.

Imi treceau prin faţă chipuri de oameni bine hrăniţi, de femei durdulii.

Le auzeam glasul insinuant, moldovenesc:

— „Mai serviţi o bucată de cozonac, domnule Costin? Ii delicios?"

Il vedeam pe avocatul Vasiliu, făcându-mi semn cu ochiul:

— „Nu-i aşa că totul e straşnic la noi la Iaşi?"

Aprobam cu entuziasm:

— „Straşnic, maèestre! Straşnic".

— „Ei, ce spui? Rămâi la noi?"

Il uitasem pe Ştefan. Uitasem Bucureştiul. Mă aştepta o viaţă nouă, necunoscută încă.

Ospăţuri... Belşug...

— „Rămân. Cum să nu rămân, maèstre?"

Veneam acum la Bucureşti, să-mi iau puţinele bagaje, şi să mă întorc pentru totdeauna la Iaşi.

Plecasem din Bucureşti iără să vestesc pe nimeni.

Ca un hoţ.

Il ocolisem pe Ştefan.

Acum am să'l întâlnesc din nou.

O să mă privească, batjocoritor.

Dar eu am să-i înfrunt privirea.

Chiar ei spunea că pe noi nu ne leagă nici-o prietenie. Nu puteam să renunţ la o situaţie minunată. Era în joc viitorul meu. Am să mă însor cu o moldoveancă durdulie. Am să fiu un om fericit. N'o să-mi mai pun nicio problemă: Un burghez cum se cade.

O să-şi bată joc Ştefan, de mine.

Ei, şi?

A adormit căpitanul din faţa mea. I-o căzut ziarul din mână.

...Şi eu mă plictisesc...

Am luat ziarul de jos,

Incerc să citesc ceva...

...„Ultima oră"... „Comunicatul german"... „Importante declaraţii..." O cruce... „Adânc îndureraţi, studenţii Facultăţii de drept".

Adânc îndureraţi. Ce stupid!

...„Ştefan Cându"...

Am tresărit.

...„mort într'un groaznic accident..."

Cum?

Am recitit ferparul.

Ştefan? Mort?...

Un groaznic accident...

Dar ce s'a întâmplat?

Nu se poate.

„Inmormântarea va avea loc joi, la ora 4".

Trenul ajungea la ora 3 şi douăzeci, la Bucureşti. Am să ajung la timp la înmormântare.

Mă dispreţuiam.

A murit cel mai bun prieten al meu şi eu sunt mulţumit că pot să ajung la timp la înmormântare.

Poţi să râzi de mine, prietene Ştefan.

Sunt un om comod. Vreau să ies cu faţa curată din orice încurcătură. Am să mă duc la înmormântare, am să plâng chiar. Toţi au să mă compătimească. Sunt doar, cel mai bun prieten al lui Ştefan.

Burghezul cum se cade, secretarul avocatului Vasiliu, nu s'ar fi dus la înmormântare. Ar fi rămas acolo, la Iaşi, lângă o nevastă durdulie. Şi-ar fi pus, poate, probleme. Prietenul Ştefan l-a scutit.

A murit atunci când mă întorceam pentru o z la Bucureşti.

Am să mă duc la înmormântare şi am să mă întorc la Iaşi cu conştiinţa împăcată.

„Eşti un om mediocru!... Ha! Ha! Ha! Eşti un om mediocru!"

Taci, Ştefane, taci!

Au început să fugă spre mine primele case ale Bucureştiului

Căpitanul s'a trezit.

— „Ajungem?"

— „Da! Ajungem la Bucureşti".

Am răspuns, mecanic. Mecanic, mi-am luat valiza din plasă. Mecanic am coborît pe peron.

Mi-am lăsat valiza la gară şi am pornit pe străzile Bucureştiului. Era ora patru fără un sfert.

O umbră mergea alături de mine.

— „Unde mergem, Ştefane?"

„Oriunde..."

— „La cimitir?"

„Nu! Nu la cimitir".

Era ora 4 fără cinci.

Trebue să fie lume multă la cimitir. Preoţii au început, pe semne, slujba.

Şi eu mă plimb pe străzi, condus de umbra lui Ştefan.

A trecut pe lângă mine un domn bărbos. L'am salutat grav şi el mi-a răspuns.

Am început să râd.

— „Ai văzut, Ştefane? L'am păcălit".

Sunt mândru. Sunt sigur că Ştefan mi-ar da dreptate. Am învins burghezul din mine. Am învins omul cu principii.

S'a înserat. M'am oprit la o staţie de autobuze.

Lumea se înghesue să prindă autobuzul 31.

Eu râd:

— „Caraghioasă mai e lumea, Ştefane"

Sunt obosit şi totuşi mulţumit.

De când m'oiu fi plimbând pe străzi?

— „Uite! S'au aprins felinarele, Ştefane".

De când l-or fi înmormântat pe prietenul Ştefan?

A trecut pe lângă mine, bălăbănindu-se un beţiv.

Am fugit după el.

— „Ce mai faci?"

— „Bine... Vreau să mai beau."

— „Hai cu mine".

— „Faci cinste?"

— „Fac!"

Va fi acesta, cel mai teribil chef. Şi tu ai să fii lângă mine, prietene Ştefan.

Am intrat în aceeaş grădină în care fusesem, cu câteva zile înainte, împreună cu Ştefan şi Monica.

Ţiganii din taraf m'au recunoscut şi au început să cânte.

„Vreau să-mi spui, frumoasă Zaraaaza
„Cine te-aaa iubit!..."

Am chihotit:

— „Straşnic, dom'le, straşnic".

Beţivul de lângă mine era blazat:

— „Nu-mi place!"

— „Cum nu-ţi place? Ia mai cântaţi odată, cioroilor..."

Beţivul m'a privit dispreţuitor.

Dar ce-mi păsă?

M'am sculat în picioare şi l-am sărutat:

— „Aşa, măi! Să creşti mare".

— „Ura!" a aprobat el, împleticindu-se.

Am recunoscut la o masă, o figură cunoscută: Un fost coleg de facultate. Nici nu mai ştiam cum îl chiamă. Toţi îi spuneau: „Şarpele". Era cel mai fericit om atunci când putea să bârfească. L'am salutat:

— „Ce mai faci, şarpe cu ochelari? Tot te mai târăşti?"

A venit la masa mea, zâmbind fătarnic:

— „Ce mai faci, Alexandre? Nu te-am văzut astăzi la înmormântarea lui Ştefan".

Am înţeles că mă dispreţuia. Şi am fost fericit.

Asta vroiasem şi eu! Să mă dispreţuiască şarpele. Toţi să-l dispreţuiască pe burghezul Alexandru Costin!

A doua zi am să mă întorc la Iaşi, umilit şi totuşi învingător.

Doar umbra prietenului Ştefan n'o să mă mai dispreţuiască.

Glasul ţiganului mi-a gonit gândurile.

„Vreau să-mi spui, frumoasă Zaraaaza
„Cine te-aaa iubit..."

Il auzi?

Cântă pentru tine, prietene Ştefan.

TRAIAN LALESCU

Din volumul de nuvele **„A venit toamna în sanatoriu"**, care va apare în curând.

Abecedar

Invăţ modelarea unei statui de piatră
temerar îngropând amintiri prăznuite;
când un glas venit din a simţirilor vatră
mi-aminteşte greul încercării pornite.

imi desbrac liniştea de ultimele lacrimi,
de pe cer îmi desfac prietenii viitoare,
găsesc — dospite în suflet — proaspete azimi
pentru un drum desculţ de cotiri spre uitare.

CONSTANTIN SINCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Crăciun și copilărie

de VLADIMIR DOGARU

Dintre toate sărbătorile creștine, Crăciunul ni se pare a fi unicul prilej de întinerire. Nici Paștele, nici cerul de Mai, nici vara nu înveselesc atâta. Devenim dintr'odată ceeace am fost la începutul vieții noastre: copii, în sensul cel mai nobil al cuvântului, — adică puri, descătușați de orice urmă de păcat, trăind până la transfigurare clipele unei fericiri ce nu-și mai are sațiul.

Crăciunul e sărbătoarea copiilor. Pentru ei se naște Cristos și'n sufletul lor se va păstra amintirea lui. Mai târziu, când vor serba Nașterea Domnului, se vor identifica cu ei înșiși, cu cei de odinioară. Vor deveni din nou puri și se vor bucura din belșug. Amărăciunile vieții, nu vor fi pătruns în adâncul ființei lor, pentru a le turbura credința. Ea va rămânea intactă.

Raportul acesta dintre Crăciun și copilărie face parte dintr'unul mai mare: credință și copilărie. Cine nu s'a lăsat închinat de mâna mamei sale, care n'a crezut în copilărie, acela nu mai poate crede niciodată. E un pierdut iremediabil. Faust se smulge din ghiarele pieirii — miracolul se petrece în chiar noaptea hotărîtă sinuciderii — numai pentrucă în el reînvie credința de odinioară. Goethe ridică aci cel mai măreț elogiu copilăriei, atribuindu-i puteri de demiurgică mântuire. Tot așa vede lucrurile și Dostoievschi. Alioșa Karamazov, eroul său favorit, ajunge să fie întruchiparea blândeții, bunătății și perfecțiunii morale, datorită înrâuririi anilor din copilărie. Amintirea mamei care se ruga în camera de culcare, pelerinajul dela mănăstire, tristețea mormintelor, — toate acestea, rămase nesterse în suflet, luminează neîntrerupt calea vieții lui Alioșa.

Atât de mult e legat Crăciunul de copilărie, încât bucuriile de mai târziu sunt retrăirea fericirii de altădată. Aproape că nu mai simțim nimic nou. Un Crăciun e frumos în măsura în care se aseamănă cu unul mai vechi, — cel mai vechi de care ne amintim și care, fără voia noastră, a devenit prototip. Nu Crăciunul de acum îl sărbătorim, ci pe cel din trecut, pe cel din anii copilăriei. De lucrul acesta nu prea ne dăm seama, fiindcă întinerirea care se produce e așa de spontană și mai ales așa de puternică, încât ni se pare că viața a fost veselă dela început.

Fenomenul întineririi de care vorbim nu e însă general. Sunt oameni pentru care Crăciunul apare cu mai puține bucurii. Explicația trebue s'o vedem nu în cine știe ce cauze exterioare, ci în lipsa unor amintiri, al căror miez să-l constitue serile Ajunului ori poesia nămeților. Aceștia au murit înainte de a se naște și, a căuta să-i salvezi e a semăna flori în piatră. Ei n'au crezut niciodată și, cine refuză pe Dumnezeu când e mic, umblă în zadar după el când e mare.

Fiind atâta legătură între Crăciun și copilărie, se înțelege că cel dintâi va fi mai mare acolo unde proporțiile copilăriei vor crește. Crăciunul e mai frumos la țară pentrucă și copilăria e mai frumoasă aci. Satul oferă o priveliște naturală, orașul una artificială. Deaceea, viața citadină micșorează elanul copilăriei. Orașul nu prezintă nicio bucurie de proporții mai mari. Ca intensitate, copilăria celor de aci e cu mult inferioară celor dela țară. Incarcerată între ziduri, între prejudecăți și forme — uneori streine spiritului uman — copilăria celor dela oraș nu naște întrebări. Așa se explică lipsa de meditație a orășenilor și — ceeace ne interesează și în cazul de față — superficialitatea simțului lor religios. Orășenii cred mai puțin decât țăranii nu din cauza... culturii — totdeauna cultura întărește convingerea în existența unei puteri divine — ci pentrucă n'au o copilărie atât de bogată în trăiri interioare, cum au țăranii. Copilul de orășean, trăind uneori într'un mediu aproape antispiritual, cu greu va ajunge să cunoască pe Dumnezeu. Această superbă călătorie nu o va face singur, cum se întâmplă dincolo, ci cu ajutorul altuia. Omul care să-i îndrepte pașii spre această cale e un adevărat noroc pentru el. Nu tot așa stau lucrurile cu copilul dela țară. Dumnezeu îl întâmpină la orice răspântie. De cum începe a umbla, trăește în chip pozitiv problema religiei. Cine a fost copil și a trecut vreodată noaptea pe lângă biserica din deal sau pe lângă ududoi, cine a simțit fiorii pe care ți-i dă teama de a te afla singur lângă un cimitir și cine s'a văzut „salvat" odată cu sosirea acasă, acela își poate da îndeajuns de bine seama cât de mult se sădește credința în Dumnezeu în astfel de ocazii și cât de nestrămutată rămâne ea.

Cât privește acum rolul pe care-l joacă Crăciunul asupra copiilor dela țară, el este imens. Și, la oraș Crăciunul e frumos. Nu aduce însă nici pe departe cu celălalt. Aci totul este minunat: zăpada, nămeții, chiciura depe ramuri, zăpada — toate au ceva de poveste. Colindele nu se mai sfârșesc, neaua depe căciulile copiilor e fermecătoare, iar cântecul le e rupt din cer. Acest cadru de poesie și religie înviorează sufletul, și odată formatastfel, el nu se mai schimbă.

Așa e Crăciunul la țară: real, frumos, divin. Niciun fel de convenționalism și niciun pic de artificialitate.

Ori unde ar fi însă, între Crăciun și copilărie apar de timpuriu legături indestructibile. Copilăria fără Crăciun ar fi o grădină lipsită de flori și cântece. O mare fără apă, un cer fără stele; un non sens.

Să fii în palate ori în bordee, să trăești în orașe ori în sate, să vagabondezi pe străzi, gol, flămând, de mână cu moartea, să fii sub pământ, la pol ori în larg de apă, să fii ori unde și orice, dacă ai crezut în copilărie, în noaptea de Crăciun devii altul. Fiecare se identifică cu sine și pe deasupra toți se contopesc cu lumea însăși.

Izvorul fericirii noastre stă în copilărie și Crăciunul e prilej de închegare pentru miezul ei de aur: credința. Mântuirea de mai târziu de aci vine.

Cine a crezut în copilărie, va avea totdeauna Crăciun și zăpada îi va aduce nămeți de fericire.

Caut în mine tălmăcim pentru fapte care nu sunt ale mele, pentrucă nu le-am săvârșit eu, dar de care sunt răspunzător, pentru că sunt ale fratelui meu, cămașa i-am acordat încrederea mea, și dragostea mea, și ajutorul meu, uneori.

Găsesc doar amarul lesiatic al tuturor bănuielilor.

Am crescut împreună sufletește. Protestari nostru continuu — împotriva unor „valori" conformiste, mediocre și terne, cu care eram îndopați deopotrivă de zelul plătit al unor „părinți spirituali" deveniți odioși prin obstinata lor stăruință de a-și merita simbria, falsificându-ne, — ne-a fost, din vârsta pubertății, primul temeiu al înțelegerii.

Am suferit împreună eliminările mâlii societăți în care ne desvoltăm: liceul. Intâi, excluși oficial, de direcție, ca „instigatori împotriva ordinei și disciplinei". Apoi excluși de clasă, de colegi, ca „trădători" ai intereselor colegiale".

Pentru ferula administrativă, noi reprezentam luciditatea insurectă, periculoasă prin criticismul ei sănătos, primejduind o obedientă ale cărei justificări axiologice ni se păreau contrafăcute. Pentru „plenul" colegilor, credința noastră în alte valori decât cele ale profitului imediat, era o trădare. Aprobați de ei când propovăduiam arderea manualelor școlare, eram pur și simplu incriminați pentru faptul de a nu fi pus în locul lor mingea de football sau cinematograful, ci efervescența luminoasă a răzvrătiților spiritului: Nietzsche, Dostoiewski, Pascal, Shakespeare, Savonarola, Rembrandt.

Izolarea la care ne-au constrâns, ne-a slujit să-i cunoaștem, studiindu-i din afară așa cum n'am fi putut-o face găsindu-ne prinși în rotația lor geotropică, egoistă și absurdă.

Asta ne-a făcut să valorificăm singurătatea poziției noastre, semețe și puternic opuse tuturor: celor bătrâni, închinători ai unor măști de ceară maleabilă și în stare să căpătuiască ideal orice fizionomie, dându-i un mimetism social aparent care să ascundă asociabilitatea lor originară. Celor tineri, închinători desfrânărilor cărnii (fără măcar pudoarea

FABULĂ

de SORACTES

ipocriziei celorlalți), apologeți ai trândăviei, chiulului și giruetei ca simbol al deșteptăciunii învârtelnice.

Curând am descoperit, fiecare din noi doi pe socoteala lui, deosebit, lumi înrudite. Credința noastră comună, omogenă, în elite, s'a diferențiat: eu am căutat elitele morale, îndrăgostiții purității și ai cugetului. Fratele meu și-a luat drept normă a vieții, norma celor ce se vor și se închipuie stăpâni prin putința intelectuală de a prevedea și preveni practic, neajunsurile proprii sau ale colectivului căruia-i aparține. Porniți dela cultură, ne-am fixat unul în poezie, celălalt în idealul matematic al prediziei acțiunilor pozitive. Calculând abil, fratele meu, adept al muchiilor rațiunii tăioase, a prevenit, ferindu-le toate hopurile vieții.

Pe mine m'au sângerat toate, în marșul hipnotic spre piscurile ghețurilor inscandescente: cineva m'a numit Soractes și m'am străduit să-l încredințez că m'a greșit. Sunt tot apologetul nostalgic al zăpezilor înălțimilor etice, oricât s'ar aplica de asiduu alții să-mi demonstreze cât de iluzorii construite din carton scrobit și naftalină, sclipind sub becuri solare după un geam practicat în pereții mei oranieni, ar fi în realitate ele.

Cândva, nu de mult, când obișnuitele mele explozii temperamentale ar fi putut duce, dintr'o cafenea în beciurile desperării organizate militar, sau direct dincolo de vămile văzduhului, fratele meu, după câteva cuminți încercări neizbutite de a mă readuce la prudență, s'a retranșat cu mult tact într'o flegmatică, superbă atitudine disprețuitoare față de „lipsa mea de coordonate strategice".

Ne-am revăzut rar. El calm, taciturn, opac la toate tentativele de radioscopie sufletească, receptiv ca o diafragmă de gramofon, perfectă însă fără ac. Eu necidivând prostește în delictul neprevederii flagrante. El cu o coală împăturită în mână, de elogii bine rotunjite stilistic, la adresa imposturei și farsei criminale, eu cu un buzunar de afișe cât palma, care mă puteau duce la o palmă de eternitate. Mergând spre redacții cu ușă cerbitoare și prețuri moi, el. — Eu, îndreptându-mă spre periferiile cu garduri negre și putrede, de care sprijinindu-mă să-mi leg suspect de des șireturile pantofilor, aveam să lipesc pe însemnat petece verzi de hârtie cu inscripții mărunte și clandestine.

Pe urmă ne-am pierdut urmele. Fratelui meu i-am văzut numai, din ce în ce mai des, poza prin gazete: era ușierul titrat al unui mare potentat politic, într'un oraș azi pierdut prin inconștiența tagmei ce slujise.

. . . . . .

Ne revedem azi, la paradă

Fratelui meu îi stau bine cizmele noui, casceta fascistă și windesspencerul cenușiu impermeabil, tras impecabil peste cămașa verde, deasupra căreia face colac alb, la gât, gulerul unui pullover de skior...

Il văd, — cum îl văd și dudule de pe trotuar care-l strigă pe nume și cărora le face cu mâna amical. Il văd și-l admir. Are aerul calm și sigur de sine al încrezătorilor în simbolul românesc de până azi, al moriștelor de vânt.

Și nu știu, e frigul, vântul tăios, sau ploaia care pătrunzând flaneaua mea ruptă sub cămașa verde prea largă, de împrumut, — mă fac să tremur și să mă rușesc. Emoția sporește când observ că fratele meu m'a zărit și binevoiește să mă ia în seamă. Și sunt fericit, fericit ca niciodată, până la lacrimi (sigur că sunt lacrimi de fericire!), când frumosul meu frate, pocnindu-și regiementar carâmbii cizmelor noi, își izbește palma de piept, voinicește, și-o întoarce lat, cu degetele răsfirate, ca pentru dărăcat câlți, cu cotul frânt în unghiu drept, la nivelul creștetului, într'un salut pe care n'a avut încă vreme de-ajunsă să-l exerseze...

Mi-aduc atunci aminte de Pascal, de Nietzsche și de Savonarola...

Obiceiuri, credințe și superstiții de sărbători

(Urmare din pag. 6-a)

E interesant să știi pe cine vezi întâi dimineața, căci tot anul vei fi ca el: harnic sau leneș, sănătos sau bolnav...

Ferește-te să cazi la Bobotează, căci în timpul anului mori.

In noaptea spre Bobotează îți visezi logodnica. Eu am visat-o acum doi ani.

In ajun nu se dă nimic din casă, ca să nu se împrăștie gospodăria în timpul anului.

Dacă primul venit în casă e băiat, vaca va face bouț, dacă însă e fată — viță.

Dacă e brumă pe pomi, vor fi poame multe. Anul trecut n'a fost și nu s'a făcut o poamă.

Dacă cerul nu s'a deschis la Crăciun și Sf. Vasile, se deschide acum. Dar cine să-l vadă, căci oamenii sunt răi.

Babele obișnuesc să ia pae din cele pe care a slujit preotul la Iordan și le pun sub cloște. Se zice că stau bine pe ouă și scot toți puii.

Și câte altele..

Pe toate le știe mama și se va conforma întocmai.

IORDANUL

In ziua de Bobotează toți ai casei merg la biserică.

După slujbă, toată lumea, în frunte cu procesiunea și preoții dela ambele biserici, îmbrăcați în cele mai scumpe vestminte, pleacă la pârâu, ca să facă Iordanul.

Acolo totul e pregătit din vreme: o cruce mare din ghiață, masă și ciubere cu apă. Cu mare fast se va face sfințirea cea mare a apei. Salve de puști și săcălușuri vor vesti botezul Domnului în sat. Din apa sfințită va lua fiecare ca să ducă acasă pentru nevoile de peste an, ca leșinuri, descântece.

La întoarcerea procesiunii, preoții vor sfinți primăria, școala și casa națională.

Oamenii întorși acasă, vor petrece ca în ultima zi a sărbătorilor.

VOR TRECE ȘI SĂRBĂTORILE

Cu Bobotează vor trece și sărbătorile. Colacii se vor mânca, sticlele se vor goli și în casă va intra iar sărăcia. Vor urma zile grele, ohositoare, cu griji.

„Ce va fi mâine? Ce va fi la primăvară? Ne va ajunge mălaiul până la noul rod? Semnele arată an bun. Mai ales grâului o să-i meargă bine. N'ai văzut cenușă? Numai de n'ar veni cotropitorii. Poate se va coborî îngerul păcii pe pământ.

Mihăiță va termina școala primară și-l vom avea pe lângă noi. Căci Dona se va mărita. Așa i-a prezis oracolul de trei ori. Iar băiatul cel mare va termina universitatea, va lua un serviciu și se va strânge la casa lui. Boului îi vom lua pereche ca să avem de jug. N'ai văzut ce scumpe am plătit ast' toamnă pe arat? Toate le-om răbda, numai să nu fie război.

Iar la anul, dac'o da Dumnezeu pace, ne vom strânge toți, cu fii, cu nori, cu ginere și nepoți, dac'or fi, și vom face-o și mai și".

Socoteala bătrânilor...

*

— Ediție specială, ediție specială. Anglia cere pace?!

M'a trezit din visuri strigătul neobișnuit al puiului de oltean.

Ninge frumos ca'n povești. Lume puțină pe stradă. E târziu. Moș Crăciun a plecat să se culce. Pomul de Crăciun și-a stins luminile pentru apărare pasivă. Il mai luminează doar o luminiță palidă asemenea unui vis albastru. In semi-obscurul vitrinii mi se pare că-mi zâmbește un înger. Vin sărbătorile...

GEORGE PUTNEANU

Ion Bălașa avea semn verde

(Urmare din pag. 7-a)

— Haide, Sil, apucă-l de picioare, — spuse Gherasim, ridicându-l de subsuori pe elev.

Il duseră în casă, iar Hector rămase cu luna, ca să păzească fanarul, care speriase gângăniile din ierburi, amuțindu-le zumzetul.

Gherasim și Sil așezară pe-un pat bălatul. Cantonierul aduse un lighean cu apă și prosopul și 'ncepu să șteargă fața lui Ion, care tresări; totuși, elevul încă nu-și deschise ochii. Atât — că pleoapele tremurară o clipă, liniștindu-se apoi.

— Are friguri mari! — constată Gherasim, lipindu-și palma de obrazul lui Bălașa.

Deodată, cantonierul se cutremură.

— Pentru Dumnezeu, Sil! Bălatul e împușcat! — și desfăcu repede haina și cămașa lui Ion.

Sil se clătină. Sub umărul stâng al lui Bălașa, se deschidea gura mică a rănii produse de-un glonte. Nu cursese decât puțin sânge, însă Ion avea dureri mari. Gherasim vedea asta după contractarea pumnilor elevului, care gemea slab, mișcându-și uneori capul, ca și cum l-ar fi stânjenit ceva. Cercetându-l mai îndeaproape, cantonierul descoperi în coapsa dreaptă o nouă rană. Din aceasta cursese sânge foarte mult, îmbibând pantalonii bufanți de străjer.

Gherasim ghici ce s'a întâmplat și-și ridică spre ceruri privirea. Sil înțelesese. Plângând, se lipi de pieptul tatălui său, care-l îmbrățișă.

— Au început să omoare copiii! — murmură bărbatul; apoi, îl dădu încet la-o-parte pe fiul său și-i spuse că se duce să cheme un medic. — L-oiu trezi pe Toader, să-mi țină el locul până m'oiu re'ntoarce.

Rămânând numai cu Ion, Sil se-apropie de el și-și puse mâna sub ceafa fierbinte, ale cărei vine se umflaseră. După un timp, Bălașa își deschise ochii. Cunoștința îi revenise, așa că, acuma, putea gândi limpede. Văzând că prietenul său începe să se miște, Sil împinse veilleuza, ca lumina să nu cadă în ochii rănitului, a cărui privire cerceta turbure încăperea, ca și cum ar fi căutat o explicație.

— Ești la mine, Ioane, — șopti Silvestru.

Ochii lui Bălașa clipiră mulțumiți. Apoi, rănitul făcu sforțări să vorbească, însă nu reuși. Buzele i se mișcau fără să poată articula vre-un cuvânt.

— Nu te-obosi, Ioane. — îl sfătui Sil, abia ținându-și lacrimile.

Bălașa schiță un gest și Vodă, înțelegându-i-l, îi aduse un pahar de apă, pe care Ion îl goli lacom.

— Acuma mi-i mai bine, — spuse însfârșit. — Sil, m'au arestat azi dimineață și...

— Lasă Ioane, o să-mi spui totul când te vei face sănătos. Tata s'a dus după un medic. E și mâne zi...

— Pentru mine nu va mai fi, — și Ion zâmbi ca și cum i s'ar fi jucat soarele pe față. — Lasă-mă, deci, să-ți spun totul. Ui-te cum a fost...

Când Bălașa termină, Sil avea buze uscate și obrajii îi ardeau.

— Abia am putut veni până aici. Prin oraș trebuia să mă țin drept, ca să nu se observe nimic, iar rana dela obraz mi-o mascam cu palma, ca și cum m'ar fi durut măselele... — avu Ion puterea să glumească. — Dupăce am sărit gardul grădinii voastre, m'am prăbușit și-a trebuit să mă târăsc până la fereastra ta. Numai cu mare greu m'am putut ridica în picioare, ca să bat în geam. Imediat m'am prăbușit din nou și cred c'am leșinat. Sil, te rog să stingi lumina. E frumos să stăm de vorbă pe 'ntuneric. Dealtfel, e destulă lună ca vorbele mele să poată ajunge la urechile tale... — glăsui iar băiatul, luând mâna lui Sil. — Știi... Ceva curios... Nu m'a durut de loc în momentul împușcării. Am simțit un fel de căldură și-atâta tot. Abia mai târziu au început să mă'nțepe rănile. Nici acuma nu mă prea doare, dar sunt foarte obosit. E ca și cum mi-ar fi somn, însă n'aș putea adormi. Ascultă, Sil... N'ai niște țigări sau tutun în casă?

— Ba da, Tata fumează și-și face întotdeauna provizii de câte zece pachete.

— Adă un pachet... N'am fumat niciodată și's curios ce fel de gust are tutunul.

— Bine, Ioane. Iți aduc.

Peste puțin, Sil reveni cu un pachet și 'ncepu să răsucească atât de ne'ndemânatic o țigară, încât Bălașa zâmbi.

— Acuma, fă-ți și ție o țigară, moșcorodea..

— Păi eu nu fumez... — se-apără Sil.

— Vreau să fumăm amândoi, ca niște moșnegi. Eu n'am s'ajung niciodată moșneag. Iți dai tu seama, Sil, ce 'nseamnă asta?

Mâna lui Vodă încremeni. Apoi, stăpânindu-și plânsul, care-amenința să isbucnească iarăși, răsuci repede și-a doua țigară. O aprinse și-o puse între buzele rănitului, care 'ncepu să pufăie, punctând cu o stea roșie întunericul. Sil aprinse și țigara sa. Fumară în tăcere, înecându-se din când în când — spre hazul lui Ion.

— Tare-i plăcut la tine, — spuse el dupăce își stinse țigara. — Acasă, mi-a fost groază să mă duc. Tata desigur că s'a și 'ntors și m'ar fi bătut. Vă produc neplăceri murind la voi, dar cred că nu veți fi prea supărați.

— N'ai să mori! — se revoltă întreaga ființă a lui Sil.

— Vină mai aproape lângă mine. In urechile mele par'c'ar curge o apă. Am să mor. Tare-aș vrea să trăiesc, însă așa mi-a fost scris... O să mă 'nmormânteze în sicriu alb, Sil. Știi... Voi glumeați că am mare trecere la fete, dar n'am făcut niciodată vre-o necuviință. Ce zici de asta? Nu-i așa că e comic? Ascultă... Să-i spui lui Vasile Dumșa c'am murit ca un legionar. Nu l-am trădat. Sil, mă voiu întâlni cu fratele tău. Poate că dânsul a și venit în odaia asta.

— Ii plăceau foarte mult nopțile cu lună.

— E frumos să te ridici pe-o noapte cu lună la cer.

— Ioane, să-i spui lui Lupșa că nu l-am uitat. In fiecare zi mă gândesc timp de-o oră sau chiar mai mult la el. Salută-l din partea mea și pe domnul Umbră, fostul meu meditator.

— Ii voiu saluta

Din grădină se-auzea târâit de greeri. Unul mai obraznic sărise pe fereastră și se lua la harță cu lumina lunei, care-l gâdila pe crusta toracelui. Un tren trecu în mare viteză, șuierând lung la curba de lângă canton. Speriat, greerul depe fereastră sări îndărăt în grădină, unde se pitulă sub frunza enormă a unui brusture.

— Sil, — spuse deodată Bălașa, — în cer îl voiu vedea pe Căpitan. Il voiu vedea pe Căpitan, Sil! Omule, abia acuma îmi dau seama că am toate motivele să mor fericit...

După un timp, Sil spuse:

— Ioane, când îmi va sosi și mie ceasul morții, să vii la mine. Să vii tu, să vină Lupșa, domnul Umbră, voi toți. Imi promiți?

— Voiu veni. Vom veni cu toții. Ți-o jur.

Fruntea rănitului se'mbrobonase iarăși; începu să tușească și simți gust sărat pe limbă.

„Hemoragie internă... Plămânul stâng desigur că mi s'a umplut de sânge..." — se gândi dânsul, dar nu-i spuse nimic lui Sil.

După ce-și șterse cu batista sângele depe buze, șopti:

— Sil, te rog să iei la voi pisica mea. Dacă o să rămână la noi, va muri de foame. Vrei să-mi faci serviciul ăsta? Biata pisică e foarte blândă. In curând va muri și ea, căci e foarte bătrână.

— O voiu lua, Ioane.

— Iți mulțumesc. Lucrurile din buzunare, ți le dăruiesc ție. Stiloul, ceasul, portmoneul, carnetul... Să le iei pe toate și păstrează-le ca să-ți amintești de mine. Dă-mi mâinile, Sil. Simt că se clatină pământul. Strânge-le tare, mai tare... Nu... stai... pune-ți mâna pe rana dela piept... A 'nceput să mă doară îngrozitor... Mă arde, Sil...

Rănitul își vârî unghiile în cearceaf.

— Apasă-ți mâna peste rană... și... — însă un val de sânge îi inundă gura și nu mai putu decât să bolborosească.

Apoi, trupul i se destinse, dar auzul mai prinse cuvintele lui Sil:

— Nu te voiu uita niciodată, niciodată, Ion Bălașa. Spune-le salutări lui Lupșa și domnului Umbră. Spune-le...

Rănitul făcu o sforțare și-și ridică mâna; când ea îi căzu, Ion Bălașa se cufundă definitiv în întuneric și tăcere.

Sil simți imediat că prietenul său a murit. Invârti comutatorul și se plecă asupra lui Ion, închizându-i pleoapele; apoi, îi mângâie fruntea și făcu cruce asupra celui mort. Auzind sgomot de glasuri, ieși în tinduță. Venea Gherasim cu doctorul Tranca, un medic bătrân și omenos. Cantonierul se dusese la el fiindcă-l știa simpatizant al Legiunii. Gâfâiau amândoi, căci veniseră într'un suflet.

— Ce e cu Bălașa? — întrebă încă depe prag Gherasim

— Tată, a murit.

Medicul intră în cameră și dădu din cap.

— Da. Nu se mai poate face nimic... — și se lăsă pe marginea patului, ca să examineze rănile. — Nu numai că l-au împușcat ca pe-un câne, dar l-au și bătut, l-au bătut îngrozitor. Băiatul are două coaste fracturate. Mă și mir cum de s'a putut târî până la dumneavoastră Iată... și-aici o contuziune gravă... și...

Sil, nu mai era în stare să suporte. Fugi în curte și, apoi, se duse în grădină. Fanarul uitat de cantonier mai ardea, iar Hector îl păzea credincios. Băiatul se-așeză lângă câne. Incepu să plângă. Hector îl privi nedumerit și, ridicându-se de lângă fanar, veni la băiat, lăsându-și botul pe genunchii lui.

Intr'un târziu, veni și Gherasim, care-l căutase îngrijorat prin toate încăperile și prin ogradă.

— Hai în casă, băiete, — și-i ajută să se ridice.

Luna se-apropia de-asfințit. Era roșie, ca și cum ar fi vrut să aprindă întreaga lume; umbre tot mai lungi cădeau peste ierburile înrourate. Acceleratul de ora 0.12 trecu vijelios pe lângă canton, sguduind clădirea.

Gherasim luă fanarul și intră în casă cu Sil.

Câinele rămase la ușă și'ncepu să se tânguiască — întâiu cu glas mic, apoi cu un urlet care creștea ca un puhoiu peste tăcerile văii, deasupra căreia luna își scutura ultimele raze înainte de-a se prăbuși în pădurile Teținului.

MIRCEA STREINUL

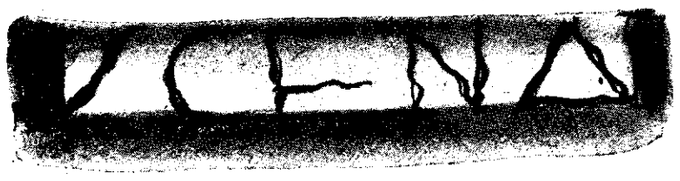

TEATRUL REGINA MARIA: „ONOAREA", piesă în 4 acte de H. SUDERMANN

Există piese cari pot entuziasma publicul, tot așa cum există unele cari nu trezesc decât indignarea spectatorilor.

Și cele din prima categorie, și cele din a doua, dau naștere la lungi discuții în jurul calității superioare sau a mediocrității lor.

Piesa prezentată la teatrul „Regina Maria" nu face parte nici din prima, nici din cea de-a doua categorie.

Nu este o piesă din toate punctele de vedere slabă, tot așa cum — mai ales — nu este bună.

Vom întrebuința un termen mai aspru — cel puțin, după părerea noastră — decât acela de „piesă proastă", spunând că cele 4 acte ale lui Sudermann sunt, din toate punctele de vedere, corecte.

Nu același lucru l-am fi supș și acum o jumătate de veac, epocă în care piesa lui Sudermann aducea în discuție o lungă serie de „chestiuni la ordinea zilei de atunci", tratate în maniera naturalistă, specifică dramaturgului german.

Unii dintre eroi — și în special, baronul Trast — se preocupă, în lungi tirade despre ceeace putem numi: „marele haos care desparte clasele sociale".

Îl vedem, astfel pe „omul bogat" intrând în casa oamenilor săraci, cu batista la nas, ca să nu-l indispună mirosul urît din încăpere.

Acesta este un exemplu.

Și mai avem și altele. Astfel, pentru a-l lămuri pe cetitor suntem ispitiți să facem ceeace nu merită nici de cum această piesă: să rezumăm subiectul ei.

Vom găsi o cale de mijloc, amintind conflictul principal al piesei: Un tânăr de bani gata seduce o biată fată săracă. Original, nu?

Fata are — vai! ce surprinzător!—un frate cu principii foarte sănătoase, care e indignat de noroiul ce îl înconjoară.

Puneți-vă imaginația la contribuție și veți afla tot ce urmează. Intervine, la un moment dat, un revolver care totuși nu ia foc, fiindcă piesa e doar „piesă" și nu dramă.

Suferința cea mai mare a bietei surori este că fratele nu îi mai dă voe să meargă la bal.

Recunoaștem că această suferință putea însemna o problemă, acum 50 de ani.

Actualmente însă, piesa scoasă din lada cu vechituri, păstrează un foarte pronunțat miros de naftalină, oricât și-ar da silința excelenta echipă de actori ai teatrului Regina Maria, să-l înlăture.

Din cinci în cinci minute, actorii sunt siliți să țină lungi discursuri, căutând o definitițe a onoarei.

Ceeace este trist, aceste discursuri intervin foarte des, fără nici un rost.

Spectatorii îl recunosc prea ușor pe autor ascuns în eroii cari vorbesc pe scenă.

Nu-l avem în față pe baronul Trust, tot așa după cum și ceilalți eroi sunt cu totul lipsiți de viață. În schimb abundă pe scenă diverși Sudermani: Suderman-Trast; Suderman-Heinecke; Suderman-Muhling **ș. a. m. d.**

E acesta marele defect al piesei, defect tot atât de mare în vremurile noastre, ca și acum 50 de ani.

Deci, pe lângă caraterul demodat — să ni se ierte barbarismul — al piesei, nu găsim nici o mare calitate care să îndrepte balanța, justificând prezența piesei pe un afiș, în anul de grație 1940.

D-l Ion Șahighian a căutat să realizeze atmosfera proprie pieselor lui Suderman, isbutind să dea piesei o valoare documentară, și făcând prin aceasta „tot ceeace se putea face".

Numai cuvinte bune avem de spus despre actorii teatrului „Regina Maria" cari interpretându-și rolurile cu convingere, au isbutit să îl înșele timp de două ceasuri pe spectator, făcându-l să ia parte cu viu interes la cele petrecute pe scenă.

Meritul este, în special, al d-lui Tony Bulandra, care, în rolul baronului raisoneur Trast, a știut să fie grav sau vesel, după cum cerea rolul.

A împrumutat tiradelor din piesă farmecul deosebit al glasului său, isbutind să țină încordată atenția publicului și nu să-i ispitească de a privi în dreapta și în stânga, așa cum se întâmplă de obiceiu în astfel de ocazii.

Dacă piesa va avea succes, meritul va fi în mare parte al d-lui Tony Bulandra.

D-l V. Maximilian a mai dat încă odată dovada inepuizabilelor sale resurse artistice.

Într'un rol cu totul deosebit de acela din „Papa se lustruește", piesă pe care a jucat-o atâtea seri de-a rândul, a trecut cu cea mai mare ușurință dela rolul unui tată ideal la acela al lui Heinecke, tată inconștient care-și împinge fiica la prostituție.

Și spunând aceasta, ne gândim la mulți dintre actorii noștri cari nu pot scăpa de influența rolului precedent, împrumutând dela acesta, ticuri, gesturi, accente în glas, și celorlalte roluri.

Cunoatem astfel mulți actori cari vorbesc mereu cu accent evreesc, fiindcă în tinerețe au interpretat multe roluri de evrei!

D-l Ion Talianu a smuls aplauze la scenă deschisă în rolul lipsit de relief al bogătașului Muhling.

Așteptăm ca să-l vedem și în această stagiune pe d-l Talianu într'un rol pe măsura talentului său.

D-na Virginia Teodoru a interpretat cu convingere rolul d-nei Heinecka.

Alături de aceștia, tinerii **teatrului Regina Maria au știut cu toții să fie „la înălțime".**

D-l Ionel Manolescu a fost excelent în dificilul rol al tânărului Heinecke. I-am imputa doar câteva accente prea lirice.

D-na Mia Coca, a isbutit o nouă creație în rolul Almei. S'ar putea ca pentru unii, jocul domnișoarei Mia Coca să fi însemnat o surpriză. Pentru noi cari am aplaudat-o în „Șoarecele de biserică" și în „Slugă la doi stăpâni", ultimul ei succes nu înseamnă decât o confirmare.

Despre d. G. Sion am avea ceva mai mult de spus. A apărut anul acesta în rolul lui Zoil, din „Fântâna Blanduziei, în rolul lui Herman din „Hoții" — lăsându-l cu totul în umbră pe domnul Ciprian care a interpretat același rol în piesa prezentată la teatrul „Comedia" — și în rolul generalului Stasino din „Papă se lustruește".

A fost tot de atâtea ori excelent.

Domnul G. Sion este un actor care își studiază în cele mai mici amănunte rolurile sale, devenind un specialist al rolurilor cari vin — ca să spunem așa — imediat după cele principale. Și de astă dată dânsul a reușit o mare creație în destul de ingratul său rol. Nu suntem, o credem, prea prea pretențioși atunci când cerem pentru domnul G. Sion un rol „mare", în care, suntem siguri, va fi, ca în totdeauna, perfect.

Domnul Rogalschi, cu mijloace simple, a realizat un tip de bețivan, nesărjat și cât se poate de reușit.

Doamna Elvira Petreanu Manolescu a împrumutat toată experiența sa scenică, celui de-al doilea rol „pur" al piesei.

Doamna Silya Colberti, într'un rol scurt, s'a făcut totuși remarcată.

Același lucru îl putem spune și despre doamna Elvira Ștefănescu, plină de prestanță în rolul doamnei Muhling.

Domnul G. Voinescu a trecut cu bine un destul de greu examen, interpretând rolul antipaticului Konrad.

Domnii Stan Iorga — schițând un tip interesant de lachen gomos —, Titu Vedea — foarte simpatic într'un rol scurt — Chr. Șerbănescu — o amuzantă apariție — și doamna Stoiceanu — pe care am dori s'o vedem și în roluri ceva mai însemnate — au întregit această excelentă distribuție.

TRAIAN LALESCU

=Absențe=

Cât de păgubitoare a fost absența propagandei românești, acolo unde prezența altora a știut să culeagă roadele unei osteneli de fiecare ceas, am simțit-o cu sfâșietoare durere.

Tot ceeace o rasă trufașe a dobândit prin iscusită și stăruitoare minciună, noi am pierdut prin sfiala cu care ne-am arătat îndreptățirea de stăpân.

Și nu putem învinui pe alții pentru această neînduplecată pedeapsă.

Acolo unde aurul, slova tipărită, cântecul, teatrul, vinul și femeile vrăjmașului, cucereau pas cu pas dreptul de întâietate, noi ne mulțumeam cu prezența gângavă și sclivisită a unui atașat de legație.

Și în timp ce scenele din Ardeal erau cotropite — sub stăpânirea românească — de mulțimea „artiștelor" maghiare deslănțuite frenetic în topăieli naționale și sălbatice chiuituri de pustă — noi lipseam dela rarele spectacole românești ca să deprindem limba lui Arpad, în tovărășia agreabilă a „vedetelor" din Budapesta.

Orgolioși de faima lui George Enescu a Elvirei Popescu și a altor artiști cu renume, ne socoteam noi înșine prezenți în conștiința și admirația lumii.

Ignoram până și confuziile geografice în care stăruiau corespondenții străini când ne adresau scrisori... în Bulgaria.

Când însfârșit, în cadrul unor expoziții universale, am făcut dovada harului și vredniciei românești, toată lumea ne-a privit cu uimire.

Și când abia începeam să fim cunoscuți și prețuiți, a venit războiul.

Noi știm însă că în războiul acesta, cele dintâi biruințî au fost câștigate prin dibacea folosire a propagandei care — în statele biruitoare — a însuflețit poporul până la paroxismul unui efort fără pereche în istorie — iar în statele învinse a avut rolul să macine unitatea și rezistența națională — pregătind o stare de confuzie și de panică, foarte prielnice unei acțiuni fulgerătoare și viguroase.

★

Ca să redea poporului încrederea și bucuria de a trăi pentru un ideal, conducătorii statelor cari poruncesc azi Europei, au știut să trezească mai întâi în supușii lor sentimentul mândriei naționale.

De cât ajutor au fost în pregătirea acestei renașteri biruitoare, acele moșteniri prin care geniul artistic al popoarelor, îndreptățe mândria urmașilor, am văzut cu toții.

Încleștate într'o luptă pe viață și pe moarte aceste popoare au scormonit adânc în fundul comorilor adunate de veacuri și au dat la iveală toate legendele eroice, toate datinele, icoanele din trecut și faptele pilduitoare.

Le-au înfățișat apoi cu măestrie mulțimii ca să-i trezească elanul și puterea străveche...

Roadele culese, răsplătesc pe ostenitori cu prisosință — și ne îndeamnă să le urmăm pilda.

Avem și noi atâtea comori cari dăinuesc sub colbul uitării și pe cari s'ar cuveni să le vânturăm acum în văzul și'n auzul popoarelor ce ne stau alături, ca și a celor ce ne stau împotrivă. Știm că într'o lume bântuită de neliniște, nu vom afla nici răbdarea trebuitoare lecturei îndelungi, nici ascultarea atentă ce se cere la un spectacol obicinuit.

Dar scurta evocare a unei pagini de cronică uitată, o legendă sau o baladă însuflețită, un cântec înscenat și câteva dansuri în care să se exprime firea adevărată a românului cu toată poezia și cu toată vigoarea, iată câteva elemente numai, prin care putem afla drum către inima și prețuirea oricui.

Suferința a dat grai nou cântecelor bătrânești și ne-a amintit că doinele s'au ridicat din inimile străbunilor noștri „ca flori pe morminte".

„Intre două spulberări de furtună — cum a spus cândva sub cupola Academiei Române, Mihail Sadoveanu, *ne-am amintit de câte ori ne-am mutat sălașul.*

Multe hoarde cu nume urîte și uitate ne-au prădat pământul și au ars așezările strămoșilor noștri. Singurul chiag care ținea pe bătrâni erau graiul și credința. Graiul închega în versuri și cântări suferințele, credința îi îndemna să zidească pe pământul stropit cu sânge și presărat cu morminte, biserici lui Dumnezeu."

. . . . . .

Din viforele trecutului, au plutit îngânându-se până la noi, atâtea mărturii de vitejie, de înțelepciune și de frumusețe. Dar avuția asta, spre care poetul și vajnicul luptător naționalist Vasile Alecsandri, ne întorsese cândva ochii, nu se cuvenea tăinuită în rafturi prăfuite de bibliotecă.

Era cea mai vie dovadă a vieții și dârzeniei poporului românesc, pe toată întinderea pământului unde răsunau cântecele noastre.

N'am știut să facem la vreme dovada îndreptățirii noastre față de alții. N'am făcut, nici față de noi înșine, ce se cuvenea, ca să împlinim, în frumusețe și în trăinicie, gândul celor morți.

De acum încolo să luăm aminte. Trecutul ne poruncește să fim prezenți pretutindeni unde absența noastră s'a dovedit păgubitoare.

SERGIU DUMITRESCU

CAPITOL: Fugarii.

N'ar fi exclus, ca autorul nuvelei care a inspirat regisorului turnarea filmului sus citat să fi avut ca motto: „Indemnul inimei e uneori mai tare decât legea".

Mai original tratată ca de obiceiu — povestea unei fete tinere, de data aceasta asuprită de tatăl și nu de mama ei vitregă și a unui tânăr simpatic, nu numai fiindcă-i urmărit de poliție ci și pentrucă reușește până la urmă să inspire o dragoste „ca în romane"...

Faptul e plauzibil, ținând seamă de împrejurările vitrege și mai ales originale în care s'au cunoscut eroii, cari, „la prima vedere" prin răutățile ce-și servesc, induc în eroare spectatorul convins că, acum, s'a lăsat cu „coup de foudre".

Cu toate regretele, întrebuințez iar un neologism, negăsind nimic asemănător, cu mult citatul „Qui s'aime se taquine" deoarece constatăm după puțin timp că s'a aprins scânteia pe care suntem tentați să o numim „Scânteia dragostei". Veți vedea în ce împrejurări, această scânteie ia după câteva acte, proporția unui incendiu, care, contrar superficialității vădite a dragostei sistem „fulger" specifică secolului nostru, continuă în crescendo.

Ori, cum nu este dragoste fără suferință, intervin diverse elemente rău voitoare acestei „mari iubiri" care nu-i numai pe placul elevelor, cari dacă sunt „însoțite", tremură de frica de a nu fi văzute de profesoare sau de „mamițele" respective, ci pe gustul tuturor genurilor femenine, cari — deși nu o mărturisesc, o visează la orice vârstă.

Indrăgostiții — chiar dacă nu sunt — se cred nedreptățiți de soartă.

Din fericire această soartă nu-i de multe ori asemănătoare cu a perechei din film, care, după ce-i silită să îndure chinul unei luni de miere, fără confort, pribegește de frica poliției care intervine când le e lumea mai dragă.

Noroc că această intervenție e redusă la zero de o serie de cetățeni binevoitori, cari apar la momentul oportun, jucând rolul zânelor protectoare din poveștile cu smei.

Și, pentru ca duduile din sală să nu plângă prea mult, după ce asistăm la un proces unde un avocat „repune pe rol" mult discutata problemă socială a vagabonzilor, acțiunea se sfârșește „cu bine" spre marea satisfacție a celor două zâne cu mustăți — diferit tăiate — între cari Mabel, eroina, urmărește desbaterea procesului.

Găsesc că acest happy-end are o notă oarecum bruscă.

Probabil că juriații au fost repede convinși și de doamna jurată care purta o pălărie neagră, fără gust. (Inainte de a face cronica cinematografică, semnam cronici mondene...).

Trecând la distribuție, avem surpriza de a o vedea pe Priscilla Lane, nu în obișnuitul rol al fetei ideale, ci a unui gen de soție, visată — desigur — de mulți dintre cei ce oftează plătind impozitul de celibatari.

John Garfield, mai încruntat ca deobicei. Probabil pentru a nu desminte teoria — extremele se atrag — Priscilla Lane, păstrându-și seninătatea specifică chipului ei tineresc, chiar în scenele stropite cu lacrimi din belșug.

„Zânele bune" bine redate de Allan Hale și Franck Mac Hughes.

ADRIAN NICOARĂ

TEATRUL GERMAN

a cunoscut și în trecut mari succese pe scenele românești. Dacă ar fi să pomenim numai triumfala serie realizată acum doisprezece ani cu „Faust" la Teatrul Național, ca și recenta reprezentare a „Clopotului scufundat" de Hauptmann în minunata tălmăcire a poetului Adrian Maniu; apoi „Magda" și deunăzi „Onoarea" de Sudermann la Teatrul Regina Maria, *lista pieselor germane de succes ar fi cu totul incomplectă.*

Regretul nostru e că interesul directorilor noștri de teatru cari nimeresc uneori piese ca „In Amurg" și izbutesc să realizeze creații de nuitat nu se arată tot atât de mare și față de creațiile dramaturgiei germane contimporane. Cine a văzut acum câțiva ani pe o scenă bucureșteană piesa poetului Wilhelm von Scholtz: *„La întrecere cu umbra" într'o realizare ocazională, ne va da dreptate.*

MANIA ANTONOVA,

această turburătoare actriță, pe care o așteptăm de mult într'un rol pe măsura calităților sale excepționale — va însufleți peste câteva zile pe scena noului teatru „I. L. Caragiale" personajul atât de complet al Katușei Maslowa *din monumentala operă a lui* Tolstoi *„INVIEREA".*

Apariția Maniei Antonova *și girul d-lui* Victor Ion Popa *care semnează direcția de scenă, ne îndreptățesc să așteptăm această premieră ca pe un rar și îmbucurător eveniment artistic.*

S.

COLOCVII ÎN ACTUALITATE

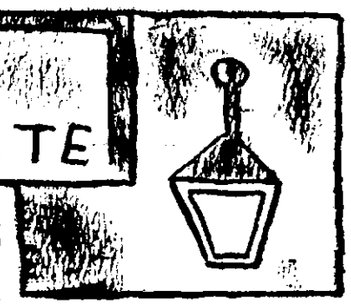

„O, Menipe! O, Menalce!", ar trebui să încep dialogul acesta, dacă rațiunile pseudonimice oculte ale semnăturii mele s'ar fi pretat la capricii anagramatice în stare să acorde, (prin simpla mutație topică a lui „c"), semnificația orgolioasă a vre-unor afinități prin milenii, între putințele maieuticei geniale a filosofului prechristic, și îngâimările mele umile din al XX-lea secol creștin.

De m'ar fi ispitit tonul academic al vocativelor acestora platonice, — aura de elevațiune spirituală pe care asocierea lor cu sensurile grave ale dialecticei platoniciene le-o acordă, — de bună seamă că întrebuințarea lor, odată admisă, ne-ar fi impus încrederea magnifică în virtuțile noastre intelectuale, obligându-ne la un soiu sec și manierist de discuție, de vreme ce Platoni și Socrati autentici nu ne e dat să fim.

Dacă totuși rămân la introducerea acestor vocative pretențioase în tonul colecviilor noastre, e numai pentru vibrațiile simpatetice minore, de jelanie, de tânguire, de lirism elegiac resemnat, consonând oridecâteori vocalismele lor pure ne apasă clapele sufletului prin inefabilul lor „carmen obscurior".

Așadar:

„O, Menipe; o, Menalce!"

Sau, mai pe înțeles: „Vai nouă, crescătorilor harnici și inutili ai mătăsei sensurilor pure, cât ne dau de lucru viermii cuvintelor, tărătorii, și frunza de agud ce-i hrănește cu seva experienței vulgare cotidiane. Vai nouă, Menipe, vai nouă, Menalce, cât de puține sunt căile unduitor-melodice ale înțelegerilor străvezii între conștiințele crescute prea heliotropic, prea diurn. O, Menalce, o Menipe, cât de puțin împreună vorbim oricât de alături ne-am auzi unul pe altul".

Vă surprinde acrul acesta eclesiastic? căinările putințelor noastre de inter-intelecțiune, într'o dispută care le presupunea, odată ce pe sâmburele unui „da" și-a unui „nu" păreau să se închege coloanele de text ce desbăteau în fiecare număr, o problemă? Săvârșești o mică sofismă, o Menipe, (dovedindu-te astfel cinic și în procedee, după cum drept cinic vrea numele-ți să-ți desemneze fondul intim), o mică sofirmă, poate involuntară (ceeace nu vreau să cred, știindu-te lucid total), o sofismă denumită „ignoratio elenchi" — ocolirea subiectului.

Vorbiți paralel, o, Menipe; o, Menalce; dar nu vorbiți „față în față", ci „unul lângă altul".

Căci într'adevăr, care era problema ta inițială, în ultimă analiză, — o, Menalce?

Dacă nu mă înșel, anihilarea luciditâți eroice a spiritului conștient de vremelnicia sa, prin acutumanța unei cenestezii confortabile, prin siguranța-de-sine pe care-o acordă spiritului, sentimentul securității (iluzorii) trupești, — excluderea adică a perspectivelor definitive pe care eventualitatea morții le conferă spiritului, din gândirea celor conștienți de efemer. „A fi pregătit de moarte", a fi „inițiat" asta înseamnă, după câte cred: încercarea de a rezolva problemele vieții spiritului, din perspectiva Morții. E, dacă nu sunt victima

unui caz de falsă memorie, definiția gândirii filosofice așa cum o concepe școala neo-kantiană dela Marburg: Hermann Cohen, Paul Natorp, Ernst Cassirer...

Felul în care întrebuințezi conceptul de moarte e, Menalce, limitativ: „concept-graniță", definibil numai prin negații și imposibil de predicat pozitiv (logiceste vorbind), conceptul de moarte nu are pentru tine, o Menalc, un sens intuitiv concret, pentrucă pur și simplu nu poate avea pentru nici o conștiință gânditoare un atare sens, de vreme ce el însemnează tocmai abolirea oricărei conștiințe, cum bine remarcă în răspunsul său, Menip.

Și aici mă întorc la tine, o Menipe! Imputarea principală pe care i-o faci lui Menalc e aceea de a vorbi despre o „inițiere în moarte", ceeace tu, Menipe, socoți cu neputință odată ce moartea e o experiență unică, incomunicabilă prin tocmai dispariția conștiinței care ar încerca-o. Dar Menalc, după câte pricep din ce scrie, nu vorbește despre moarte ontologic ci psihologic. El nu speculează adică asupra realității obiective a Morții și asupra caracterelor ei, descriptiv, fenomenologic, ci caută să delimiteze stări sufletești în legătură cu prezența pentru conștiință, a eventualității sufocante a dispariției ei totale. Pierderea totală a insului eroic într'o concepție soteriică, artistică ori mistică, iată ce crede Menalc că înseamnă „inițiere": pregătirea din viață, de sub zodia relativului adică, pentru lumea de valori a Absolutului presupus. Nu despre o cunoaștere a Morții e vorba la el așadar, cum pari să crezi în răspunsul ce-i dai, Menipe, ci despre o atitudine de viață, a Insului aflat în perspectiva sfârșitului, în timp, al vieții. Pragmatic și nu epistemologic vorbește așadar Menalc. Ce avem de făcut, dată fiind fatalitatea Morții, în această viață vremelnică, pare a întreba el. Nu de definiții, fie ele prin analogie cu somnul sau cu altă experiență accesibilă viețuitorilor se preocupă Menalc. Temperamentul lui mi se pare mai curând a fi, Menipe, temperamentul unui artist, ori a unui mare mistic (ceeace, crede-mă, e tot una dintr'o anumită latură privind), în orice caz a unui anthropolog, care pornește dela existența sa, umilă, josnică, — demnă sau măreață, oricum, însă nu mai puțin demnă de păstrat, pentru a se preocupa de anumite probleme, în legătură cu aceeaș existență a sa, — condiția omului în genere, poate — și pentru a o priva de ratare pe aceeaș existență proprie. Menalc e egocentric, e subiectiv, e pasionat, e cum socoți, dar nu e inuman, Menipe, cinicule Menip!...

Dar să vorbești ontologist, cosmologist și teleologist, despre „experiența unică a Morții", despre „inițiere în moarte", — cu toate că o consideri imposibilă, — despre putința ca moartea să fie ceva... sau să nu fie ceva..., despre asimilarea ei cu somnul,... despre definiția morții în fine (recitește-ți răspunsul) iată ce e inuman, cinice Menip. Că e o fază a vieții sau că viața e o fază a ei — ce este moartea într'un cuvânt nu mă mai interesează decând știu, ca omonimul meu anagramatizat, că nu știu nimic. „Ignorabimus", s'a spus, și asta îmi ajunge. Mă interesează nu dece trăesc, (ce e viața adică), ci cum să trăiesc. Fie și pragmatism dacă vrei. In orice caz e mai uman, mai onest uman, mai sincer uman așa...

Eu pot o serie de lucruri. Dece le pot nu știu. Ce să fac din ce pot, iată ce vreau să aflu! Imi poți spune cumva, Menip? Mă'ndoesc. Nu-și poate spune decât fiecare în parte. Având în coastă pintenul permanent al neantului, va ști să aleagă oricine dintre posibilitățile sale interne, pe acelea a căror valabilitate să nu fie socotită în raport cu un sistem de coordonate legat de realitățile coruptibile, de dispariție. Conștiința Neantului iminent e marea forță a creațiilor „de limită". Cunoscându-și destinul, adică limitările umane și puțintele, Omul cunoaște prin negație nelimitarea divină și neputința divină de a se limita. Tot ce atinge granițele, (calitative, deoarece limite cantitative divinitatea n'are) granițele dintre Omenie și Dumnezeire, dintre permanență și vremelnicie, dintre coruptibilitate și veșnicie, face parte din aceste „creații de limită". Nerenunțând la o eternitate care-i este interzisă, Omul încearcă astfel, prin continuile hărțueli față de domeniile rezervate divinității, să-și demonstreze față de soartă dreptatea, reproșând Dumnezeirii faptul de a-l fi privat de eternitatea pe care-o merită. Eroismul acesta mi se pare a fi cel just: puterea de a vroi să creezi, chiar știind cât de puțin durabile-ți sunt operele, puterea de a vroi să te apropii de Absolut, împotriva conștiinței prohibițiilor metafizice. Puterea de a nega permanent cenzurile divine, voind ceeace-i e permis doar lui Dumnezeu, puterea de a-ți menține iluzia veșniciei proprii împotriva conștiinței continui că vei muri. Și în același timp, puterea de a nu ceda sfâșiat între voința de a-ți menține iluzia și conștiința iluzivității credinței tale.

A face pe nis-naiul față de moarte e ignobil. A continua să faci tot ceeace ai face dacă ai fi veșnic, știind totuși că vei muri, iată, Menalc, iată, Menipe, ce mi se pare mie o adevărată „vocație" metafizică.

Ceeace, evident, e cam același lucru și totuși ceva mai mult decât amândouă „inițierile noastre: în moarte, Menalc, în viață, Menip.

Progmatismul în slujba valorilor Absolutului conceput prin negație față de Relativitatea mea, mi se pare atitudinea eroică, înțeleaptă și tragică, pentrucă supusă durerii de a ști că nu știi ce crezi, singura atitudine a vieții din orizontul Morții.

SORACTES

După cum vezi, Menalc, oaspele nostru, filosoful Soractes, care ne învinuiește că discutăm paralel și nu față în față are vina, el, de a vorbi altă limbă — ceeace este încă mai grav. Căci noi ne bucuram c'o nevinovată îngâmfare d'a fi găsit poate, cu prilejul colocviilor noastre, acea „bonomie a gândului" ce-i era dragă lui Joubert. Soractes însă pare să disprețuiască metoda noastră minoră de a desbate în bobote probleme care cer condeie savante și severe; și ca să ne învețe minte, vezi bine, ne-a cuvântat „ex cathedra", ca un adevărat papă al filosofiei, despre pragmatism.

Ne informezi, Soractes (mă iartă că nu uzez ca tine de vocativul pleonasmic ce nu se prea învoiește cu limba noastră din strămoși), c'am desbătut ontologic și epistemologic în loc d'a cerceta psihologic și pragmatic, atitudine ce pari s'o consideri drept un himalaya de cinism și inumanitate... Dar ia bine seama, studentule silitor ce ești, să nu te înțepi cu propriile-ți săgeți. Intr'adevăr în replica ta s'au rătăcit cuvinte ca „realitatea dispariției" și „conștiința neantului iminent" ce răspund, pragmaticule, în amalgamul meu cosmologico-ontologico-teleologic (ce-ți sâcâie simțul metafizic pur) unor vocabuli ca „adevărurile revelate", „nădejde de lumină" și „bunătatea morții". Nu crezi că rolurile s'au schimbat și că aici ingenuul Menip stă de vorbă cu cinicul Soractes?

Pari să disprețuiești adânc atitudinea intelectualistă cea inuman de gratuită, cea neonest de gratuită și cea cinic de gratuită, față de umanul, onestul, sincerul și generosul utilitarism. Soractes, pragmaticule! Pari să osândești ca pe niște becisnici ai cugetării pe toți filosofii spiritualiști, idealiști, sceptici, relativiști, probabiliști care, dela Platon până la W. James și școala sa, de-a-lungul atâtor veacuri au trudit pe aprigele tărâmuri ale metafizicei... S'ar putea bănui, pragmatice Soractes, c'ai descoperit desigur a cea năsdrăvană „cumpănă de cântărit probabilitățile", ce te-ar îndreptăți să proclami „ex cathedra" infaibilitatea pragmatismului! Dar studentule silitor, și pragmatismul va trece! E încă atât de tânără gândirea! Ba chiar cea ce se crede bătrână, e mai tânără decât celelalte! Reflectez că și sistemul filosofului valoros, Lucian Blaga, la care pari să aderi cu totul când vorbești de prohibițiile metafizice, etc. încă este tînăr... Și tocmai de aceea eu am vorbit în umilul meu esseu de o nădejde de lumină. Tu însă, pragmaticule, — o afirmi răspicat — repudiezi în numele umanității, onestității și sincerității oricare nădejde, îngenunchiând zeului aurit al UTILULUI!

Lași să se înțeleagă că mai te-ar desonora întrebări ca acestea: Care e adevărul? Dece trăiesc? Dece mor? Căci singura întrebare onestă îți apare aceasta: „Ce trebuie să vreau să cred?" La rândul meu, acum, să-ți împotrivesc, ca un ecou amarnic, propria-ți indignată afirmație că „a face pe nis-naiul față de moarte e ignobil"... Te citez, căci epitetul e o raritate a vocabularului filosofic, și de unul singur poate n'aș fi dat peste el.

Pornit dela analogia pseudonimului meu cu numele filosofului din școala cinică, mă copleșești sub o avalanșă de apoftegme înfiorător de înfierătoare, menite de sigur să mă facă să-mi măsor cu luare aminte lungimea nasului când mă avânt să discut filosofie. Socoți prăfuită, pragmaticule, orice năzuință către Absolut; și statuiezi dogmatic că singură filosofia utilitaristă a voinței e nobilă, umană, adevărată față de aceea a sentimentului gratuit, a inteligenței ingenue, a judecății critice, ce de 20 de veacuri înnobilează totuși gândirea... Pe ce balanță a imponderabilului ai scos la iveală că dorul fierbinte de adevăr și nădejdea de lumină absolută cântăresc mai puțin decât cinica renunțare la orice năzuință și comoda instalare în valorile exclusiv UTILE vieții? Să crezi numai în ce îți convine să crezi îți satisface atât de bine demnitatea și onestitatea? Această voință de a crede numai în valorile utile crezi că într'adevăr cântărește mai greu ca o credință spontană, vie, întreagă, în valori deocamdată numai probabile? In ziua când ai să hotărăști să crezi că nu cad corpurile grele sau că 2 cu 2 fac 5, spune-mi, pragmaticule, ai să te simți pe deplin demn, onest, uman? Mă îndoiesc. Eu unul sunt gata să-ți cedez omonimul meu, Soractes... Cred că și-ar desvălui mult mai topic decât mie „fondul intim" despre care vorbești în dogma ta. Dar până una alta, haide! recunoaște, pragmaticule, că, — vorba românului, — îți furi singur căciula! Acolo unde nu este spontaneitate, nu este noblețâ adevărată, ci sugestionare, fățărnicie, minciună.

Nici chiar accentul foarte grav ce-l pui pe eternitate nu reabilitează o perspectivă ce apare negeneroasă, căci a da Dumnezeirei atribute omenești ca acela de a „refuza omului suprema recompensă a eternității" îmi pare nefilosofic; îmi pare o reminiscență a vestitului „pământ făgăduit" postulat de antropocentrismul judaic... Și este aici o stranie întâlnire, nu ți se pare, pentru un filosof creștin ca tine, o, Socrate!

MENIP

Ce demon v'a îndemnat, prieteni, să înfrângeți regula jocului — i'adevărat: nescrisă sau nerostită răspicat vreodată, dar subînțeleasă ca un „fair play" demult admis în deprinderile noastre dialectice? Tu Soractes, iscând prilejul, prin ambiguitatea apostrofelor cu care ți-ai iritat convorbitorul, iar tu Menip, agățându-te de el, de prilej și amărunțindu-l cu o stăruință înverșunată, care mă surprinde și mă întristează. Ați uitat oare până într'atât destinul vostru de măști, care vă obligă să renunțați la orice luare de poziție autobiografică?

Ingăduiți-mi să vă atrag luarea aminte că suntem măști, în consecință desprinși de servitutile ce apasă asupra aceluia care scrie și publică — în public, deci în văzul tuturor — sub nume propriu. Știți doar ce înseamnă numele propriu: obligația — atât de ostenitoare! — de a întreține o părere despre sine răsfrântă din opinia altora, de-a fi consecvent față de angajamentul pe care ți-l iei scriind sub semnătura din actele de stare civilă, — însfârșit obligația de a-ți cultiva ceeace se chiamă obișnuit o biografie, desigur măgulitoare.

Să fie oare impracticabilă renunțarea la reminiscențele biografice? Abia aștept să mă convingeți de contrariu, prieteni! Ce voluptate Soractes, să poți fi într'un fel care nu te obligă, sub masca unui pseudonim, la adăpostul oricărei răspunderi, mai ales a răspunderii autobiografice! O libertate nestânjenită, Menip, decât prin condiția că nouă nu ne este îngăduit să avem biografii. E destinul nostru de măști care ne liberează de servitutea biografică dar ne și obligă în același timp să nu ne mai aducem aminte de ea.

Ca purtători de măști suntem toți trei, prin sânge și temperament, meridionali. Totuși, nu până acolo încât să strigăm din răsputeri, odată cu faimosul Tartarin: „Sunt lovituri de sabie, domnilor, nu înțepături de ac!"

Dar ca măști chiar, putem fi de bunăcredință și vă asigur cu toată buna mea credință, că nu a fost vorba de o încrucișare de spede ci numai de unele nevinovate împunsături de ac. Iar cu acestea, onorat public, la commedia e finita.

MENALC

VITRINA EUROPEI

„INSTITUTUL GERMAN PENTRU ȘTIINȚĂ" DIN ROMÂNIA

Crearea unui „Institut german pentru știință" în țara noastră corespunde unei reale necesități culturale. Prin mijlocirea acestui institut, apropierea spirituală între Germania și România e mult facilitată. Conducerea soliei culturale germane pe meleagurile noastre o are d. prof. E. Gamillscheg, cunoscutul savant, ale cărui legături științifice cu România datează de lungă vreme, ele făcându-ne destul bine în Germania, unde datorită Domniei-Sale oamenii de știință din România au găsit întotdeauna o primire caldă și dovezi de sinceră simpatie. Astăzi, când d. prof. E. Gamillscheg se găsește pe pământul țării noastre, d-sa își pune tot sufletul în misiunea ce i s'a încredințat.

Sub auspiciile „Institutului german pentru știință", legăturile culturale dintre Germania și România merg pe un drum nou, larg, de entuziastă reciprocitate.

Cultura germană a exercitat întotdeauna o influență satisfăcătoare asupra culturii românești. „Dacă am vrea să caracterizăm influența culturii germane în România", — spune un distins cărturar român, — „putem afirma că ea a însemnat, într'o țară cu temperament latin, o acțiune serioasă de moderațiune a spiritelor, de adâncire sănătoasă, prin autocritică, a conștiinței de sine. In acest sens ea a fost binefăcătoare și a grăbit maturizarea culturii românești. Ea se prezintă ca o reacție realistă, pozitivă, față de tendințele romantice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. In această lumină putem să privim perspectivele viitorului. Întâlnirea influenței germane realiste cu latinitatea entuziastă a românilor poate da o sinteză originală, o cultură cu multe laturi profund interesante, ca întotdeauna când anume contraste se pot armoniza". In lumina unor astfel de gânduri, se va înțelege lesne cât de important și cât de frumos e rolul „Institutului german pentru știință" în România, institut a cărui activitate a și început să dea roade în viața intelectuală a țării noastre.

Nu trebuie să uităm nici o clipă că întreaga cultură germană e o cultură majoră, dinamică, și că ea se sprijinește pe valorile permanente ale unei spiritualități active, care e impregnată de un categoric și indestructibil crez național.

FALIMENTUL „CULTURII" PSEUDO-GERMANE

Am scris și 'n alte numere ale „Universului literar" despre infiltrarea elementelor evreești în cultura germană, arătând că poporul german, sănătos în aspirațiile sale spirituale, nu s'a lăsat corupt de această invazie. După venirea la putere a regimului național-socialist, evreii au trebuit să renunțe la idealul lor de tiranizare a culturii germane, așa că majoritatea intelectualilor israeliți au plecat în străinătate, alcătuind prin diferite centre (încă evreești în decada 1930—1940) cercuri culturale concretizate în câteva edituri și periodice. Olanda, Norvegia, Belgia, Elveția și Franța au adăpostit asemenea realizări ale evreilor refugiați — mai bine spus: goniți — din Germania. Alții, mai prudenți, ca Einstein și Max Reinhardt, de pildă, nu s'au oprit decât în U. S. A., unde s'au dedat unei teribile propagande anti-germane, de care, însă, publicul s'a plictisit destul de repede. (Deși U. S. A. sunt cunoscute ca extrem de tolerante, actorii evrei de cinematograf, ca Bette Davis, Douglas Fairbanks-junior, Paul Muni sau Edward Robinson nu mai sunt agreați de public; însemnăm faptul acesta ca foarte semnificativ, căci în Statele Unite actorii de cinematograf sunt uneori prețioase indicații de orientare a masselor). In diaspora-ua lor, intelectualii evrei au crezut că vor putea să-și continuie procesul de acaparare a culturii germane. Cercurile financiare — din Londa în deosebi — le-au pus la dispoziție fonduri respectabile, dar activitatea culturală a refugiaților evrei sau evreizați din Germania n'a avut ecou. Însăși editura Querido din Amsterdam, o citadelă a evreilor refugiați din țara lui Goethe, abia de-și mai trăgea duhul prin 1939. Dealtfel, chiar scriitorii de stânga din occident boicotau această editură, în care se răsfățа cu pretenții de mare creator un romancier superficial ca Ștefan Zweig (popularizat la noi de aceeași evreime grăbită și pseudo-intelectuală de pretutindeni).

In prezent, evreilor nu le-a mai rămas decât Elveția, dar și acolo ei nu reușesc să se realizeze în pretențiile lor culturale, cari eșuiază în mod lamentabil.

Incepând cu anul 1940, nu se mai poate vorbi nici măcar de o cultură între ghilimele a evreilor refugiați din Germania, țară care a înțeles să se scuture la timp și în mod definitiv de această plagă a ei. Faptul că evreii n'au reușit să se integreze niciodată în cultura germană — de-o reală dominare a evreilor asupra culturii germane nici nu poate fi vorba, — eșecul lor de-a o continua pe cont propriu îl dovedește pe deplin. La urma-urmei, nici nu se putea ca spiritul pur al unui Ghoethe, Schiller sau Stefan George să fie pervertit de pretențiile spirituale ale mărunților epigoni ai lui Heine.

Că evreii nu reușesc să creeze cu adevărat decât în limba proprie — ebraică sau idiș, — e un lucru cunoscut. Dumnezeu a voit ca poporul acesta să nu poată trece niciodată de zidurile ghettoului material sau spiritual. Oriunde a încercat s'o facă, fie în Germania, fie în România sau în altă parte, a trebuit să-și recunoască în cele din urmă înfrângerea.

ACTUALITATEA LUI RAINER MARIA RILKE

Se știe că Fuehrer-ul nu e numai un pasionat al muzicii —câtă deosebire între concepțiile spirituale ale lui Adolf Hitler, un mare admirator al lui Richard Wagner, și cele ale lui Lenin, care interzicea să i se cânte altceva decât „Internaționala"... —, ci și un cititor credincios când dirijarea unui imperiu vast ca Germania i-o permite. Intre alți poeți, e și Rainer Maria Rilke un favorit al Fuehrer-ului, care apreciază muzicalitatea gravă a acestui elegiac.

In lirica germană de azi, steaua lui Rainer Maria Rilke n'a pălit. Deși mai puțin directă ca poezia dinamică, plină de sonorități wagneriene a lui Stefan George, totuși creația autorului elegiilor duineze e un îndreptar de cunoaștere lirică pentru poeții germani.

Păcat că la noi nu există o traducere accesibilă marelui public a „Scrisorilor către un tânăr poet", ca și cititorii noștri să ia contact cu paginile de supremă inspirație ale acestui poet german pe care o moarte prematură l-a răpit înainte ca el să fi dat tot ceeace sufletul lui de unică măreție ar fi putut oferi tezaurului de comori spirituale ale Germaniei.

Redăm un pasagiu — într'o palidă românească — din „Briefe an einen jungen Dichter", carte a cărei actualitate rămâne mereu vie și impresionantă: „Și să iubești e bine — căci e greu să iubești. Dragoste de la om la om, acesta e, poate, cel mai greu lucru ce ni s'a dat, e supremul, e ultima probă și încercare, lucrul pentru care orice alt lucru nu e decât pregătire. De aceea, oamenii tineri, cari sunt începători într-toate nu cunosc încă iubirea: ei trebuie s'o învețe". Iubirea e: Singurătate, a fi singur într'o sublimă adâncire pentru acela care iubește. A iubi nu e la început nimic din ceeace s'ar putea înălța, dărui și uni cu un al doilea obiect (căci ce-ar putea să însemne o unire cu neclarificatul, cu neterminarea, cu ceva încă neordonat?—), e un sublim prilej pentru singurit să se maturizeze, să devină în sine ceva, să orească lume, lume de dragul său și-al altuia, e o mare, nemodestă pretenție la el, ceva ce te alege și te chiamă la înălțimi". Poetul nu va începe, deci, să fie înainte ca rodul sufletului său să nu se fi pregătit; el trebuie să se retragă în marile sale solitudini înainte de-a creea — căci creația e iubire —; scriitorul liric e un propovăduitor; înainte de-a vorbi mulțimilor, care profeții nu se retrăgeau în pustie, ca să se adâncească în sine? Acordarea atributului iubire impune prin acceptarea lui și o mare datorie poetului; aceea de-a nu'nșela credința ce s'a pus în el. Rainer Maria Rilke s'a arătat un convins premergător al mesianismului liricei germane de azi, care se conturează din suprema comuniune a sângelui dăruit Patriei cu pământul.

MIRCEA STREINUL

UTILITATEA TRADUCERILOR

din literatura străină, este o problemă care a făcut să se verse valuri de cerneală, alimentând interminabile discuții, al căror ecou răsbate și astăzi în presă. Că aceste traduceri sunt indispensabile unei literaturi tinere ca a noastră, nu mai încape îndoială. Afirmațiile făcute uneori cu privire la răul pe care-l produc literaturii naționale, au căzut. Influența lor, departe de-a aduce neajunsuri, a fecundat din belșug câmpul literelor noastre.

Și când spunem acest lucru, ne gândim numai la operele mari, primite cu entuziasm și legitim interes pretutindeni. Sunt scrieri de căpătâi, aparținând literaturilor apusene devenite de multă vreme bunuri universale din care se împărtășește întreaga spiritualitate. Numele unor Dante, Shakespeare, Molière, Goethe — ca să nu pomenim decât câțiva din marea galerie a frământătorilor de slovă — aparținând celor patru mari națiuni din vestul continentului nostru, sunt înscrise astăzi la loc de cinste în mintea și inima iubitorilor de frumos din lumea întreagă. Peste spațiu și timp, ei alcătuesc bogăția multi prețuită a noastră a tuturor. Dincolo de adversitățile de moment intervenite între popoarele din care s'au născut și'n mijlocul cărora au trăit și au scris, acești titani și-au dăruit, după moarte, geniul lor închis în forme de-o desăvârșită puritate, tuturor. Este interesant de remarcat faptul că cele mai mari scene germane au reprezentat încă dela începutul răsboiului actual și continuă să reprezinte, cu un succes mereu crescând operele dramaturgului de pe malurile Tamisei, Shakespeare. Aceasta dovedește odată mai mult că mereu visata înfrățire a popoarelor prin artă nu este un deziderat imposibil de atins; simptomul de care am pomenit, ne întărește credința că va veni o zi — nu prea târziu, poate — când arta își va aduce partea sa de contribuție la înlăturarea neînțelegerei încă existentă între oameni, creind noui baze pentru o convietuire pașnică, atât de dorită.

DAR REVENIND

la „oile noastre", să ne întrebăm ce s'a făcut în această direcție? Care este editura care să fi pus în mod temeinic problema traducerilor, în limba noastră, a celor mai de seamă clasici străini? Și chiar atunci când au fost oameni cari s'au preocupat de ea, ce s'a realizat efectiv? Desigur nu ne putem plânge de câteva inițiative lăudabile ce-au fost agitate uneori printre „culturalii" noștri. Se mai cerea ceva acolo unde sincerele sforțări particulare nu puteau face mai mult decât au făcut și anume se impunea intervenția statului. Dispunând de mijloace materiale suficiente, de posibilitate de control și îndrumare, ar fi putut ajuta eficace setea de lucru a celor bine intenționați. Acest lucru nu s'a făcut decât atunci când a fost vorba să se astupe unele guri prea insistente și gălăgioase.

Așa se face că am ajuns la inflația traducerilor din ultimii 8-10 ani, la un moment dat luând proporțiile unor adevărate și dezastruoase inundații. Ne-am văzut copleșiți de maldăre întregi de așa zisă „literatură străină". Cartea românească, cea bună chiar, a trebuit să se retragă modestă prin rafturi, atunci când nu a fost trimisă deadreptul în surghiunul vreunui coif întunecos și colbăit al pivniței, în așteptarea unor vremuri mai bune.

Alegerea traducerii era făcută pe alte criterii decât valoarea intrinsecă a operei și numele autorului respectiv. Evreii, importatorii de totdeauna ai noutăților cu care ne-au fericit, nemulțumiți cu literatura ce au găsit-o la noi, și-au luat mărinimoasa sarcină să ne fabrice ei o alta, iar după ce au avut impresia că s'au cuibărit bine în locurile râvnite, cu ajutorul câtorva edituri de-ale familiei au început să „lanseze" celebrele vieți romanțate. Gen oarecum nou, exploatând de predilecție anumite date intime, de ordin secundar din viața eroilor aleși,— date pe care istoria le ignorase voit, ca neesențiale, — a fost primit cu explicabilă curiozitate la început, făcând să se vorbească mai mult decât merita, de el. A intrat apoi în joc formidabila uzină-reclamă, atotstăpânitoare până mai acum câtva timp, strigând la toate răspântiile Europei și Americei nume și titluri, asurzind urechile lumii cu cele mai alese adjective însoțitoare.

Astfel prezentată, literatura aceasta și-a câștigat repede contingente de cititori surprinzător de numeroase. Elogiile de care erau însoțite, copertele ce nu uitau să le îmbrace cât mai atrăgător, constituiau numai câteva din „argumentele" ce pledau în favoarea cărții traduse. A fost o modă ca aceea a rochiilor scurte, a întrebuințării unui anumit parfum sau suliman „en vogue", o modă tiranică exercitată asupra lectorului: de a fi în curent cu noutățile literare molfăite în românește de anumite competențe, transformate peste noapte în literați. O limbă imposibilă, conținând cele mai scâlcite fraze ce s'au scris vreodată la noi, înțesată cu trivialități selecționate cu râvnă din tot ce se putea descoperi mai murdar — iată ce se putea citi în materie de traduceri. Rarele cărți cu adevărat serioase se pierdeau în noianul acelora al căror singur scop — pare-se — era de a compromite ideea în sine a traducerilor.

Astăzi, într'un nou climat spiritual, când higiena sufletească este la fel de mult apreciată ca și cea trupească, începutul nu poate decât să ne bucure. Retragerea din vânzare a tuturor fiolelor cu otravă deghizate în volume, interzicerea unor publicații care-și făceau o datorie din vehicularea maculaturii spurcate, sunt semne bune pentru curatul viitor literar românesc, după care jinduim de atâta timp și pe care îl voim realizat cât mai curând și cât mai întreg. Al nostru.

C. POSTELNICU

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

„MUZICA ROMANEASCA" LA FILARMONICA"

Fiecare cancert al Filarmonicei dăruește repertoriului și publicului, potrivit hotărîrilor mai presus de orice laudă pornite dela noul for conducător al orchestrei noastre oficiale, Ministerul Artelor, noi pagini orchestrale din muzica românească, din acelea care, altădată, erau, în lumea concertelor noastre, „Cenușăresele". Mari resurse de dragoste de artă și de idealism, au îngăduit, din fericire, celor mai mulți dintre compozitorii noștri, să scrie, să aștearnă gândul lor muzical, chiar fără de nici o încurajare, de nici o stimulare, de nici o iluzie cu privire la posibilitatea ascultării celor compuse.

Totuși, nu trebue să ne consolăm cu această constatare. Ea nu reprezintă decât ceeace s'a putut salva în toți anii, atât de mulți, în care porțile execuției abia lăsau să se strecoare, cu cine știe ce prilejuri, câte o compoziție românească mai norocoasă.

Producția n'a încetat, dar, fatal, a suferit. O lucrare simfonică trebue ascultată de autorul ei, chiar în cazul când experiența nu lipsește. Numai atunci, compozitorul știe ce trebue păstrat și ce trebue modificat în lucrare, numai atunci știe ce va trebui să facă în viitor, în cazuri asemănătoare.

Dar, aceste ocazii, erau, cel puțin pentru o bună parte din compozitori, excluse.

Iată deci un mare rău, care a lovit în special în tineretul creator, dăunând mult muzicii noastre.

Apoi factorul decepție, desiluzie, atmosferă neprielnică, nu poate să nu fi înrîurit și el.

Ce-ar fi putut fi muzica noastră, fără aceste rele? Ne-o vor spune de sigur anii buni pe care îi începem, în noua viață a românismului pe care avem privilegiul s'o trăim, s'o simțim cum îmbrățișează în lumina ei viitorul întregului neam.

Noi mărturii ale orizontului în artă a muzicii românești, au fost cuprinse, precum vor fi în fiecare concert, și în concertul trecut al „Filarmonicii". Concertul a fost condus de unul din cei mai valoroși muzicieni români, d. Mihail Jora, unul din puținele glasuri care se ridicau, în anii trecuți, împotriva lipsurilor și greșelilor grave ale activității trecute ale „Filarmonicei".

Satisfacția de a-l vedea la pupitrul „Filarmonicei" convalescente, a fost de aceea îndoită pentru noi.

Sub îndemnurile de caldă și nobilă simțire ale acestui artist de seamă, am putut asculta „Tripticul" de Dimitrie Cuclin, „Amurg, noapte, zori" tablouri zugrăvite cu delicat penel, nu în sensul unui descriptivism banal, dar în evocări de ales intelectualism și elegantă structură muzicală, păstrând, deși în proporții quasi miniaturale, deosebită consistență.

Tot în primă audiție, a fost prezentată și suita extrasă din baletul „Demoazela" „Mărioța" de d. Mihail Jora, adevărată revelație. Verva de calitate, plastică sonoră plină de duh, inventivitatea ritmică, savoarea inspirației și tâlcul muzical al unei îndepărtate epoci pe care o simțim prezentă până la creerea de imagini, aflate din belșug în această isbutită partițiune, sunt o vie consacrare a talentului bogat și caracteristic al acestui compozitor pe drept socotit printre fruntași muzicii noastre.

Succesul acestei prime audiții a fost foarte mare și, de sigur, numai o schițare a aceluia pe care baletul îl va cuceri, la „Opera Română".

Un regizor italian: Corrado Pavolini

Pentru Corrado Pavolini teatrul nu e meșteșug, poate nici artă, ci oglindirea vie a existenții dimprejur.

Ceeace Corrado Pavolini, în calitatea sa de regisor, exclude totdeauna, e procedeul tehnic. Cel mult admite problema stilizării, adaptarea unei anumite opere anumitor sensibilități. El neagă, prin urmare, noțiunea teatrului de avangardă, ca și aceea a teatrului clasic.

Miezul, quintesența scenei se rezumă, după el, la faptul viu al atmosferei, la efectul magic al unei întrupări. Măestria regizorului se impune prin stăpânirea piesei teatrale în chip multilateral.

De aici, concepția sa de trupă omogenă, unde egalitatea salariului consacră egalitatea de atribuțiuni, unde eroina principală și valetul tăcut sunt actori de aceeaș calitate. Fără nume de vedetă și poate fără rol. Trăsătura sui generis a lui Corrado Pavolini, în privința aceasta, este elementul accidental al recrutării personalului, distribuția aplicată mlădios și hasardat. Uneori, câțiva actori joacă pe rând acelaș personaj, alte ori, în acelaș spectacol, mai multe personajii sunt jucate de un singur actor.

Teatrul său e „La Compagnia dell'Academia di Roma". Trupa reprezintă un grad intermediar între Academie, de unde membrii săi ies direct, și ceiace dânsul numește teatrul normal, al căruj societari devin după împlinirea acestui stagiu de formație. La intervale regulate, se repetă operația de mai sus.

Obsedat de organizația cinematografică în Italia, Corrado Pavolini a făcut studii de observație la Hollywood. Rezultatul lor, comportând concepția sa despre raportul între teatru și cinematograf, prezintă aspectul cel mai caracteristic al contribuției pavoliniene.

Cinematograful e față de teatru ceeace e discul față de concert și fotografia față de ființă. Neîngrădit în conținutul său, prin subiect și decoruri, cinematograful e mărginit prin felul său de expresie. Dacă filmul imaginativ se apropie între câtva de dramaturgie, documentarul și desenul animat se îndepărtează cu totul de ea. „Scenariul filmat e prea frumos pentru a fi adevărat și prea adevărat pentru a fi frumos".

Cu toate acestea, Pavolini exercită controlul superior al filmelor italiene, post de răspundere artistică, căci — ca unui autentic căutător de adevăr — îi place să manevreze paradoxul, adică să țintească în toiul articifiului, acest adevăr.

Cele de mai sus identifică regiunea, obiectul, materia artistică a lui Corrado Pavolini: ea este lucrul viu, sau mai bine zis, lucrul în sine.

Frate cu ministrul propagandei italiene, fiul academicianului auster și al savantului în textele sancrite, născut în giuvaerul cultural care e Florența — acelaș lucru în sine îl face să iubească — prin rețeaua originilor sale — mai presus de orice, elementele cele mai primitive din cele patru: valul de apă și stratul de pământ.

Două volume de poezii ale sale, „Miros pământesc" și „Baștina de apă", le sunt un puternic simbol.

Critic de artă plastică contimporană, autorul stufoasei cărți **„Crezul literar"** și al piesei **„Soția poetului"** — un fel de Hamlet adaptat, potrivit ambianței cotidiene — oare nu acelaș lucru în sine îl face să ocolească lunecușul din nuvelă și roman?

Inspirat de Germania de după Versailles, el îi presimte irupția, în opera sa: „Deșteaptă-te, popor teuton". Dar orientarea lui de adept îmbrățișează fascismul — crezul despre care Corrado Pavoluni spune: „Singurul sistem unde totul e vechiu și totul nou, unde quantumul trecutului rămâne neatins și în acelaș timp reînoit de entuziasmul conștient al actualității".

OLGA KRUȘEVAN

Almanahul „Universul" pe 1941

Zilele acestea a apărut în vitrine almanahul ziarului „Universul" care constitue o excepțională realizare tehnică și redacțională. Mult mai mult decât un simplu calendar, cartea aceasta e o culegere pe cât de variată, pe atâta de interesantă din toate domeniile vieții. Redacția revistei „Universul literar", care a îngrijit apariția almanahului, a știut să îmbine utilul cu plăcutul, punând înaintea lectorului un tot organic, care poate să rivalizeze cu toate marile publicații ale genului, din străinătate. An calendaristic, sfaturi practice, știință, literatură, umor, informație, artă, — cetitorul va afla în paginile acestei cărți orice va căuta.

In acest fel, almanahul ziarului „Universul" e o lectură care nu poate lipsi din nici o casă și ca atare nu putem decât să-l recomandăm tuturor celor dornici de-a avea pe masa lor o lucrare de-o aleasă și rară ținută.

Pictura contemporană

HENRI MATISSE

de PAUL MIRACOVICI

Ne trebue o mare sforțare ca să ne dăm seama cât curaj, ce renunțări și ce putere a trebuit echipei atelierului lui Gustave Moreau să îndrăsnească atât cât au îndrăsnit, să deschidă fereastra spre aspecte noui, barbare, colorate și pline de sevă ale artei lui Henri Matisse, Derain, Vlaminck, Ronault, Marquet, Manguin, Camour și alții prin anii 1900—1905.

Independența, cultul excesiv al individualității, non conformismul lor, hipnotizează și azi tineretul, dar cei mai mulți pun căruța înaintea cailor; ei vor să fie originali din calcul și din comoditate pe când premergătorilor nu le-a trebuit decât să-și apere și să strige nevoia tumultuoasă de a se exprima într'un fel al lor și numai al lor. Dacă aveau asemănări de temperament între ei, dacă erau la fel de îndârjiți în intransigența lor pentru libertate și împotriva școlii oficiale, pictura lor era profund deosebită. Astăzi, atâta vreme după epoca lor eroică, ne putem da seama că în pictură nu aveau comun decât acea tinerească subversivitate și o fecundă dorință de anarhizare a regulilor academice sau impresioniste. A fost un timp când coloristul pur de azi, Matisse, mânuia brunurile și negrurile dacă nu cu virtuozitatea de azi, dar cu o fugă și un curaj extraordinare. Derain, copia în muzee, iar în atelier sau la Chatou la prietenul său Vlaminck picta febril peisagii cari treceau drept aberații.

★

Henri Matisse s'a născut la 31 Decembrie 1869 la Chateau-Cambrèsis. Debuturile sale sunt însemnate de cele mai diverse și mai neașteptate influențe. A cultivat o vreme un academism, o pictură de „atelier" de o dezolantă banalitate, apoi peisagii interioare care deși viguroase și îndrăsneț văzute, nu lăsau să se ghicească subtilul colorist de mai târziu. Nici pointilismul căruia i s'a dedicat o clipă nu a reținut în disciplina lui pe acest neastâmpărat căutător. In această epocă îl cunoaște pe Derain, îi întâlnește pe Vlaminck, Ronaoult, Camoin etc. și lucrările lor, delirante, excesive, colorate violent, expuse la Salonul Independenților deslănțue scandalul și, natural, admirația câtorva spirite subtile. „Les Fauves" (fiarele) cum îi numea critica epocei, își făceau intrarea în istoria picturii moderne. Ambroise Vallard, Berthe Weill, Druet, negustori rafinați adăpostesc în galeriile lor lucrările acestor copii teribili, pe care îi apără cu prestigiul și cu sprijinul lor material.

O infimă parte dintre critici — cei mai lucizi însă — îi îmbrățișează și îi susține cu o încăpățânare și cu o răbdare pe care succesul de mai târziu le justifică pe deplin. Matisse a fost cel dintâi dintre ei în a își găsi drumul, expresia justă a intuiției și a temperamentului său. Simplificările sale, disprețul pentru desenul convențional pentru formă și clar obscur au fost pentru vremea debutului său enormități pe care nici-un critic cu „bun simț" nu le putea accepta. Și lor ca și publicului le scăpa farmecul barbar al culorii sale pure, al armonioaselor sale arabescuri. Ei cercetau pe Matisse cu un odios spirit didactic. Un picior mai gros, o mână care nu era elegant desenată, îi oprea să se emoționeze în fața celui mai frumos decor cromatic din zilele noastre.

Echipa lui Matisse — el mai mult decât toți — a isgonit literatura, a-priorismul și tema dată în pictură. El o reduce la rostul imediat al **sensației.**

El a avut — odată mai mult — curajul să spună că pictura trebue să fie „pour l'homme d'affaires aussi „bien que pour l'artiste de „lettres un calmant cerebral, „quelque chose d'analogue à „un bon fauteuil qui le dé„lasse de ses fatigues physi„ques". Generația noastră are dreptul să conteste — sau poate chiar datoria — această teză, dar nu trebue să uităm că Matisse a spus acestea în plină înflorire a cubismului care supunea sensația speculației cerebrale. Și Matisse e mult mai aproape de tradiția picturei. Faptul că a supraviețuit cubismului, o subliniază cu prisosință.

Studiul epocei și al operei lui Matisse este bogat în concluzii și învățăminte. Generația onastră, acei care suntem moștenitorii direcți ai epocei lui, vom avea nespus de mult de câștigat încercând să i le privim cu o suficientă perspectivă. După prezentarea sumară din acest articol, vom încerca într'unul viitor să lămurim locul lui Matisse în întrebările și în îndoielile noastre de azi.

Jucării pentru copii

de GEORGE VOINESCU

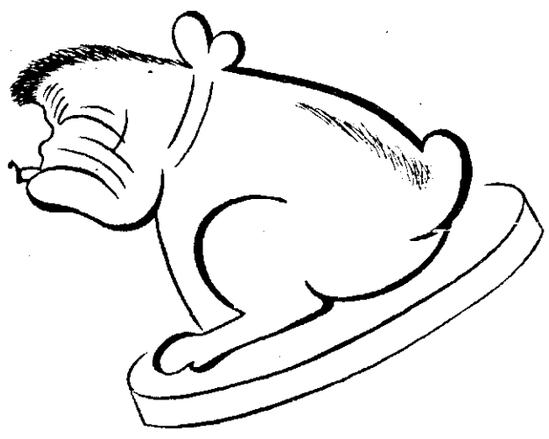

1.

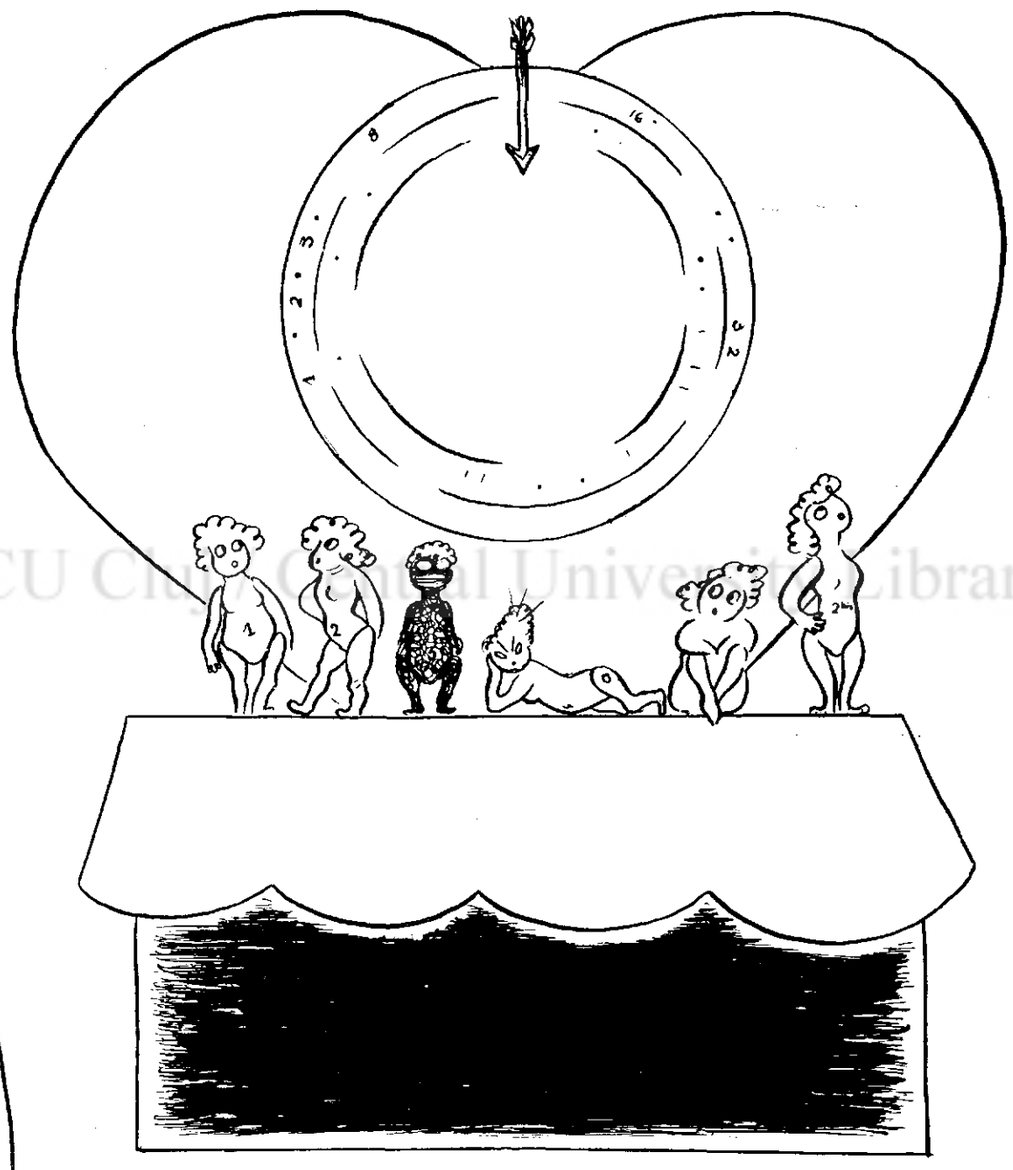

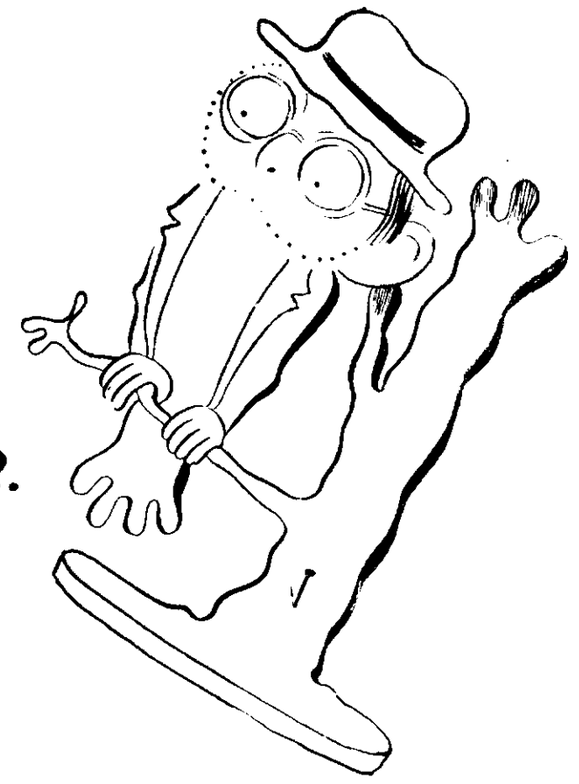

2.

3.

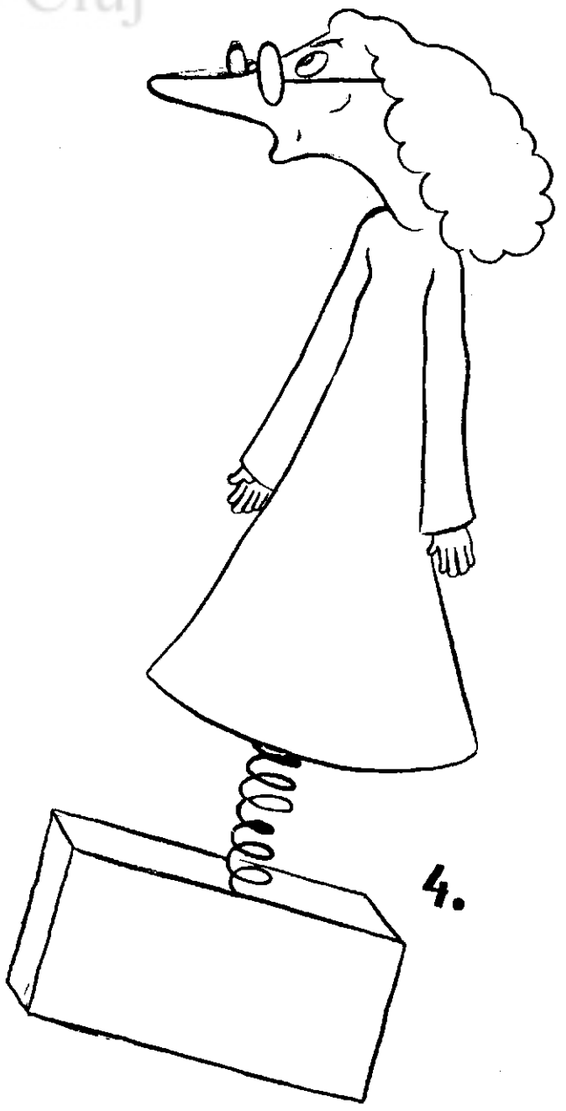

4.

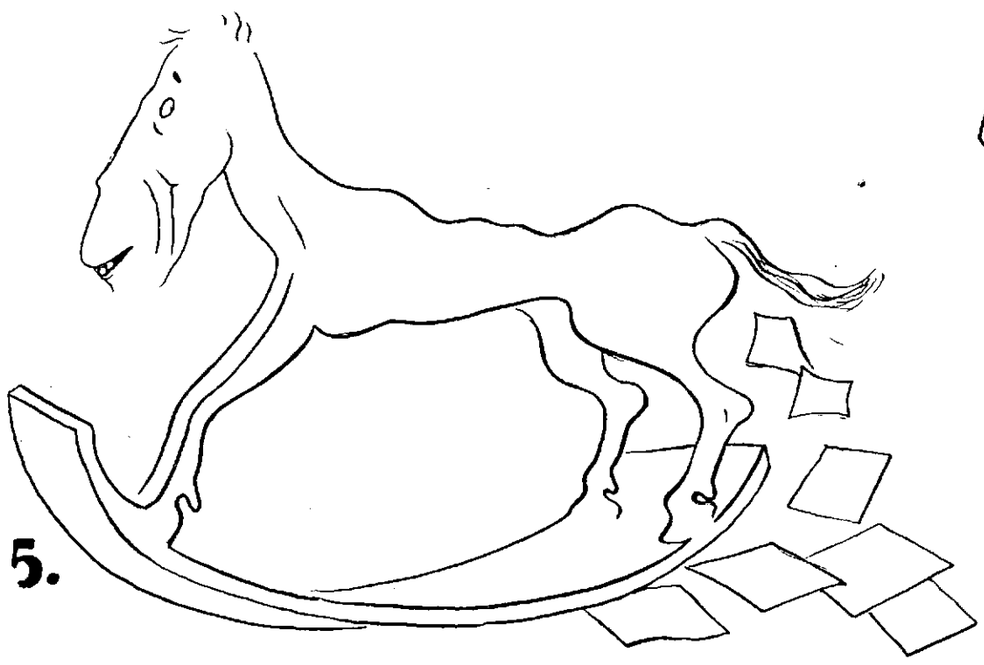

5.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. BULLDOG, culoare maron, de pluș, cu ochi de celuloid (a pozat d. Ciprian).

2. RARA AVIS împăiată (a pozat d. Ștefan Baciu).

3. JUCARIE care cade totdeauna în picioare, de celuloid cu plumb în fund (a pozat d. Sică Alexandrescu).

4. CUTIE CU PACALELI (a pozat d-na Aura Buzescu).

5. CAL DE LEMN foarte poetic (a pozat d. Virgil Carianopol.

Clișeul din mijloc reprezintă o tombolă pentru familii cu băeți între 18—70 de ani.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938